

**TARİHİ ÇEVREDE CEPHE DÜZENLEME:
YEĞENAĞA SOKAK ÖRNEĞİ, ERZURUM**

Esmâ Nur ÇELİK

Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Ana Bilim Dalı

2024

(Her hakkı saklıdır.)

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI

**TARİHİ ÇEVREDE CEPHE DÜZENLEME: YEĞENAĞA SOKAK ÖRNEĞİ,
ERZURUM**

(Facade Design in Historical Environment: Yeğenağa Street Example, Erzurum)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Esma Nur ÇELİK

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ

Erzurum
Aralık, 2024

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Esma Nur ÇELİK tarafından hazırlanan “*Tarihi Çevrede Cephe Düzenleme: Yeğenağa Sokak Örneği, Erzurum*” başlıklı çalışması 14 / 11 / 2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Mimarlık Ana Bilim Dalı, Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI
Atatürk Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ
Atatürk Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Canan KOÇ
Dicle Üniversitesi

Aslı ıslak imzalıdır

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Alper NUHOĞLU

Enstitü Müdürü

Aslı ıslak imzalıdır

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaklardan yapılan bildiriş, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak olarak kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU

Yüksek Lisans Tezi olarak Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ danışmanlığında sunulan “Tarihi Çevrede Cephe Düzenleme: Yeğenağa Sokak Örneği, Erzurum” başlıklı çalışmanın tarafımızdan bilimsel etik ilkelere uyularak yazıldığını, yararlanılan eserlerin kaynakçada gösterildiğini, Fen Bilimleri Enstitüsü tarafından belirlenmiş olan Turnitin Programı benzerlik oranlarının aşılmadığını ve aşağıdaki oranlarda olduğunu beyan ederiz.

Tez Bölümleri	Tezin Benzerlik Oranı (%)	Maksimum Oran (%)
Giriş	0	30
Kuramsal Temeller	14	30
Materyal ve Yöntem	9	35
Araştırma Bulguları	2	20
Sonuçlar ve Öneriler	1	20
Tezin Geneli	7	25

Not: Yedi kelimeye kadar benzerlikler ile Başlık, Kaynakça, İçindekiler, Teşekkür, Dizin ve Ekler kısımları tarama dışı bırakılabilir. Yukarıdaki azami benzerlik oranları yanında tek bir kaynaktan olan benzerlik oranlarının %5'den büyük olmaması gerekir.

Beyan edilen bilgilerin doğru olduğunu, aksi halde doğacak hukuki sorumlulukları kabul ve beyan ederiz.

Tez Yazarı (Öğrenci)	Tez Danışmanı
Esmâ Nur ÇELİK	Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ
14.11.2024	14.11.2024
İmza: Aslı ıslak imzalıdır	İmza: Aslı ıslak imzalıdır

* Tez ile ilgili YÖKTEZ’de yayınlamasına ilişkin bir engelleme var ise aşağıdaki alanı doldurunuz.

☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması / patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

☒ Enstitü Yönetim Kurulunun/.../.... tarih ve sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, yüksek lisans eğitimim boyunca değerli bilgilerini benimle paylaşan, desteğini ve güler yüzünü esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ'ne teşekkürlerimi sunarım.

Tez jürisinde görev alarak değerli katkılarını sunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Fatma Zehra ÇAKICI ve Doç. Dr. Canan KOÇ'a, teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen, çalışma süresince tüm zorlukları benimle göğüsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli babam Prof. Dr. Cafer ÇELİK'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmam süresince maddi ve manevi destekleriyle her zaman yanımda olan aileme çok teşekkür ederim.

Esma Nur ÇELİK

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİHİ ÇEVREDE CEPHE DÜZENLEME: YEĞENAĞA SOKAK ÖRNEĞİ, ERZURUM

Esma Nur ÇELİK

Danışman: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, tarihi çevrede yürütülen sokak sağlıklaştırma uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemelerini yönlendirmesi gereken kriterlerin derlenmesi ve sokak sağlıklaştırma uygulaması kapsamında ne ölçüde dikkate alındıklarının, Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde akademisyenler, uzmanlar (mimarlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, sanat tarihçileri) ve Erzurum'da yaşayan halkın perspektifinden ortaya konulmasıdır.

Yöntem: Bu araştırma test etmeye yönelik betimsel bir alan çalışması olarak kurgulanmıştır. Bu doğrultuda araştırma kapsamında, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemelerini yönlendirmek amacıyla geliştirilen kriterler ikincil kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulmuş ve ortak özelliklerine göre gruplandırılarak başlıklandırılmıştır. Araştırma kapsamında cephe kriterleri, yapı ölçeğindeki kriterler, çevresel kriterler, kentsel ölçekteki kriterler ve bağlamsal kriterler olmak üzere 5 başlık altında toplanan 41 kriterden yararlanılarak geliştirilen 5'li likert tipi ölçek veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda öncelikli olarak nicel veri ile birlikte anket katılımcılarının değerlendirmeleri üzerinden nitel veri de toplanmıştır. Basit ve karmaşık istatistiki analiz teknikleri aracılığıyla gerçekleştirilen veri analizi sonucunda araştırma bulguları elde edilmiştir.

Bulgular: Bu araştırma kapsamında gerçekleştirilen betimsel analizin öncü bulgularına göre Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokakta yapılan sağlıklaştırma projesinin sokak sağlıklaştırma süreçlerinde dikkat edilmesi gereken kriterler açısından uygunluğu kararsızım düzeyindedir. Ayırma analizi bulgularına göre, görüşmeciler arasından akademisyenlerin yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisine yönelik değerlendirmeleri açısından ayrıştıkları görülmüştür. Ayrıca görüşmecilerin alanı görme durumlarına göre uygulamanın okunabilirliğine yönelik değerlendirmeleri açısından ayrıştıkları görülmüştür. Son olarak korelasyon analizi bulgularına göre kriterlere verilen yanıtlar arasındaki korelasyonlar değerlendirildiğinde kriter gruplarının kendi içlerinde yüksek düzeyde korelasyonu olduğu görülmüştür. En yüksek korelasyona sahip olan kriter grupları çevresel kriterler (,779) ve bağlamsal kriterler (,756) olarak tespit edilmiştir.

Sonuç: Bu araştırmanın sonucunda, (1) tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma projelerini yönlendirmesi gereken kriterlerin 5 başlık altında toplanabileceği; (2) 5 kriter grubunun, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemesini yönlendirme düzeyi açısından orta düzeyde etkili olduğu; (3) Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma projesi örneğinde sokak sağlıklaştırma kriterlerinin uygulamayı yönlendirme düzeyleri bağlamında görüşmecilerin yaptıkları değerlendirmeler açısından meslek gruplarında, uzmanlık düzeylerinde ve alanı görme durumlarına göre ayrıştıkları; (4) 5 kriter grubunun, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma projesi kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemesini yönlendirme açısından kriterler arasında çok yüksek düzeyde korelasyon olmadığı ancak kriter gruplarının kendi içerisinde yüksek düzeyde korelasyonu olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tarihi çevre, sokak sağlıklaştırma, cephe düzenleme, cephe düzenleme kriterleri, Yeğenağa Mahallesi/Erzurum

Aralık 2024, 158 sayfa

ABSTRACT

MASTER THESIS

FACADE DESIGN IN HISTORICAL ENVIRONMENT: YEĞENAĞA STREET EXAMPLE, ERZURUM

Esma Nur ÇELİK

Advisor: Prof. Dr. Neslihan KULÖZÜ

Purpose: The aim of this study is to compile the criteria that should guide the façade arrangements carried out within the scope of street improvement applications carried out in the historical environment and to what extent they are taken into consideration within the scope of street improvement application, in the case of Yeğenağa Mahallesi Dark Kümbet Street, by academicians, experts (architects, city planners, landscape architects, art historians) and It is presented from the perspective of the people living in Erzurum.

Method: This research was designed as a descriptive field study for testing. In this regard, within the scope of the research, the criteria developed to guide the façade arrangements carried out within the scope of street improvement practices in the historical environment were put forward by using secondary sources and grouped and titled according to their common characteristics. Within the scope of the research, a 5-point Likert type scale developed by using 41 criteria collected under 5 headings: facade criteria, building scale criteria, environmental criteria, urban scale criteria and contextual criteria, was used as a data collection tool. In this context, along with quantitative data, qualitative data was also collected through the evaluations of the survey participants. Research findings were obtained as a result of data analysis carried out through simple and complex statistical analysis techniques.

Findings: According to the preliminary findings of the descriptive analysis carried out within the scope of this research, the suitability of the rehabilitation project in Yeğenağa Mahallesi Dark Kümbet Street in terms of the criteria that should be taken into consideration in street rehabilitation processes is at the level of undecided. According to the findings of the discriminant analysis, it was observed that the academicians among the interviewees differed in terms of their evaluations of the effect of the registration status of the buildings on the practice. In addition, it was observed that the interviewees differed in their evaluations of the readability of the application according to their vision of the field. Finally, when the correlations between the responses to the criteria were evaluated according to the correlation analysis findings, it was seen that the criterion groups had a high level of correlation within themselves. The criterion groups with the highest correlation were determined as environmental criteria (.779) and contextual criteria (.756).

Results: As a result of this research, (1) the criteria that should guide street improvement projects in the historical environment can be grouped under 5 headings; (2) The 5 criteria groups are moderately effective in terms of guiding the façade arrangement carried out within the scope of the Yeğenağa Street Rehabilitation project; (3) In the case of the Yeğenağa Street Improvement project, in terms of the evaluations made by the interviewees in terms of the level of street improvement criteria that guide the implementation, they differ according to their professional groups, levels of expertise and their vision of the area; (4) It has been observed that there is not a very high level of correlation between the 5 criteria groups in terms of guiding the façade arrangement carried out within the scope of the Yeğenağa Street Rehabilitation project, but there is a high level of correlation between the criteria groups themselves.

Keywords: Historical environment, street improvement, facade arrangement, facade arrangement criteria, Yeğenağa District/Erzurum

December 2024, 158 pages

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	i
ETİK BİLDİRİM VE İNTİHAL BEYAN FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
KURAMSAL TEMELLER.....	4
Literatür Özeti	4
Kuramsal Çerçeve	11
Tarihi çevrede koruma	11
Kentsel Dönüşüm	13
Kentsel dönüşümün amaçları	14
Dünyada kentsel dönüşümün gelişimi	15
Dünyada gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarından örnekler	18
Türkiye’de kentsel dönüşümün gelişimi	20
Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamalarından örnekler.....	21
Sokak Sağıklaştırma.....	23
Sokak sağıklaştırma kavramı	23
Sokak sağıklaştırmanın amacı.....	24
Sokak sağıklaştırma yöntemleri	25
Dünyada sokak sağıklaştırma uygulamaları	31
Türkiye’de sokak sağıklaştırma uygulamaları	31
Türkiye’de sokak sağıklaştırma uygulamalarını yönlendiren yasal ve yönetsel çerçeve.....	34
Kentsel Dönüşüm, Tarihi Çevrede Koruma ve Sokak Sağıklaştırma Kavramları Arasındaki İlişki	36
Tarihi Çevrede Sokak Sağıklaştırma Süreçlerini Yönlendirmesi Gereken Kriterler	38

MATERYAL VE METOT	44
Materyal	44
Erzurum’da tarihi çevreye yönelik sürdürülen sağlıklaştırma projeleri ve alınan kararlar	47
Yeğenağa Mahallesi (Erzurum) Sokak Sağlıklaştırma Projesi	49
Metot	63
Kriterlerin belirlenmesi ve gruplandırılması	63
Veri toplama aracının geliştirilmesi	63
Veri toplama.....	65
Verilerin analizi.....	65
ARAŞTIRMA BULGULARI	67
Sabit Değişkenlere İlişkin Araştırma Bulguları	67
Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları.....	69
Ayrırma (Discriminant) Analizi Bulguları	76
Korelasyon Analizi Bulguları	84
Araştırmanın Öncü Bulguları	102
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	116
KAYNAKLAR.....	122
EKLER	126
EK-1. Değerlendirme Ölçeği (Anket Formu)	126
Ek-2. Korelasyon Analizi Bulguları*.....	140
ÖZGEÇMİŞ.....	144

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Kentsel Dönüşüm Müdahale Biçimlerinin Yıllara Göre Değişimi	15
Tablo 2. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi.....	17
Tablo 3. Kentsel Dönüşümde Müdahale Biçimleri ve Etkileri.....	37
Tablo 4. Tarihi Çevrede Sokak Sağıklaştırma Süreçlerini Yönlendirmesi Gereken Kriterler	39
Tablo 5. Cephe Kriterleri	40
Tablo 6. Yapı Ölçeğindeki Kriterler	40
Tablo 7. Çevresel Kriterler	41
Tablo 8. Kentsel Ölçekteki Kriterler.....	41
Tablo 9. Bağlamsal Kriterler.....	42
Tablo 10. Araştırma Hedefleri ve Bu Hedeflere Ulaşmak İçin Araştırma Tasarımı	64
Tablo 11. Cinsiyet Frekans Analizi Bulguları	67
Tablo 12. Yaş Frekans Analizi Bulguları	67
Tablo 13. Meslek Gruplarına İlişkin Frekans Analizi Bulguları	68
Tablo 14. Çalışılan Kurumlara İlişkin Frekans Analizi Bulguları.....	68
Tablo 15. Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları	68
Tablo 16. Tarihi Çevre Koruma Alanındaki Uzmanlık Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları.....	69
Tablo 17. Katılımcıların Yeğenağa Sokak Sağıklaştırma Projesi Uygulama Alanını Görme Durumuna İlişkin Frekans Analizi Bulguları.....	69
Tablo 18. Kriter Grupları, Kriterler, Değerlendirmeye Yönelik Görüşmecilere Sorulan Sorular ve Betimleyici Analiz Sonuçları	70
Tablo 19. Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları	75
Tablo 20. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	77
Tablo 21. Cinsiyet Fonksiyon Katsayıları	77
Tablo 22. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	78
Tablo 23. Yaş Gruplarının Fonksiyon Katsayıları.....	78
Tablo 24. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	79
Tablo 25. Meslek Gruplarının Fonksiyon Katsayıları	79
Tablo 26. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	80
Tablo 27. Çalışılan Kurum Gruplarının Fonksiyon Katsayıları	80

Tablo 28. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	81
Tablo 29. Eğitim Düzeyi Gruplarının Fonksiyon Katsayıları.....	82
Tablo 30. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	82
Tablo 31. Eğitim Düzeyi Gruplarının Fonksiyon Katsayıları.....	83
Tablo 32. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları	83
Tablo 33. Alanı Görme Durumunun Fonksiyon Katsayıları	83
Tablo 34. Pearson Korelasyon Katsayısı Yorumu	84
Tablo 35. Araştırmanın Öncü Bulguları: Betimsel Analiz	102
Tablo 36. Araştırmanın Öncü Bulguları: Ayırma Analizi	103
Tablo 37. Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi.....	104

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Avrupa’da tarihsel ve kültürel çevre	12
Şekil 2. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Örnekköy kentsel dönüşüm projesi.....	14
Şekil 3. Danbara kentsel dönüşüm alanı-uygulama öncesi/sonrası maketi.....	18
Şekil 4. Kreuzberg'de kentsel yenileme öncesi ve sonrası blokların iç avluları	19
Şekil 5. Beyrut’ta kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası	20
Şekil 6. Sulukule’de kentsel dönüşüm öncesi (solda) – sonrası (sağda).....	21
Şekil 7. Niğde Efendibey mahallesindeki gecekondulu alanları.....	22
Şekil 8. Niğde Efendibey kentsel dönüşüm projesi maketi.....	22
Şekil 9. Dikmen Vadisi kentsel dönüşüm öncesi (solda) ve sonrası (sağda)	23
Şekil 10. İtalya Piazza Il Campo	26
Şekil 11. İngiltere Chicester	27
Şekil 12. Finlandiya (Helsinki) Wooden Vallila.....	27
Şekil 13. Venedik - San Marco Çan Kulesi (yeniden yapılanma öncesi)	28
Şekil 14. Venedik - San Marco Çan Kulesi (yeniden yapılanma sonrası)	28
Şekil 15. Zeynelbey Türbesi	29
Şekil 16. Hasankeyf	29
Şekil 17. Amasya Hazeranlar Konağı	30
Şekil 18. Amasya Hazeranlar Konağı girişi	30
Şekil 19. Amasya Hazeranlar Konağı iç kısım görünümü	30
Şekil 20. İspanya-Plaza del Pericon öncesi (solda) ve sonrası (sağda).....	31
Şekil 21. Birgi sağlıklaştırma çalışması öncesi (solda) - sonrası (sağda)	32
Şekil 22. Birgi sağlıklaştırma çalışması öncesi (solda) - sonrası (sağda)	32
Şekil 23. Gaziantep Şehreküstü Bölgesi sokak sağlıklaştırma projesi alanı	33
Şekil 24. Hamamönü Dutlu sokak sağlıklaştırma çalışması öncesi (solda) ve sonrası (sağda).....	34
Şekil 25. Erzurum’un konumu	45
Şekil 26. 18. yy. başında Erzurum	45
Şekil 27. Erzurum kentsel sit alanları	46
Şekil 28. Millet Bahçe Sokak (Erzurum)	47
Şekil 29. Nazik Çarşısı (Kuru Hapan) (Erzurum).....	48
Şekil 30. Bat Pazarı Çarşısı (Erzurum)	48

Şekil 31. Uzundere İlçesi'ndeki sokak sağlıklaştırma projesi.....	49
Şekil 32. Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında çalışma alanı ile yakın çevresinde bulunan önemli tarihi yapılar	49
Şekil 33. Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak'ın yakın çevresinde bulunan tarihi yapılar.....	51
Şekil 34. Yeğenağa sokak analizi.....	52
Şekil 35. Yeğenağa Sokak'ın 2016 yılına ait bir görseli	53
Şekil 36. Yeğenağa Sokak'ın 2024 yılına ait bir görseli	53
Şekil 37. Yeğenağa Sokak sağlıklaştırma yapılması hedeflenen 8 yapı	54
Şekil 38. Yeğenağa Sokak sağlıklaştırma yapılan 4 yapı.....	54
Şekil 39. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Sedrettin Çobanoğlu Evi uygulama öncesi	55
Şekil 40. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Sedrettin Çobanoğlu Evi uygulama sonrası	55
Şekil 41. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama öncesi ...	56
Şekil 42. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama öncesi avlu görünüşü	56
Şekil 43. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama sonrası ..	57
Şekil 44. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama sonrası avlu görünüşü	58
Şekil 45. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Nezmi Turan Evi uygulama öncesi).....	58
Şekil 46. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Nezmi Turan Evi uygulama sonrası.....	59
Şekil 47. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi	60
Şekil 48. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi avlu görünüşü	60
Şekil 49. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi avlu görünüşü	61
Şekil 50. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası	61
Şekil 51. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası avlu görünüşü (Arşiv 3).....	62
Şekil 52. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası avlu görünüşü	62

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

BEP	: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
FTTÇ	: Fen Teknoloji Toplum Çevre
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
NRC	: National Research Council (Amerikan Ulusal Araştırma Konseyi)
ÖZİDA	: Özürlüler İdaresi Başkanlığı
ÖZVERİ	: Ulusal Özürlüler Veri Tabanı
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
WHO	: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

GİRİŞ

Tarihi çevre, geçmişte farklı medeniyetler tarafından inşa edilen ve günümüze ulaşan yapılar ve yerleşim alanları olan kültürel miras alanlarını ifade eden bir kavramdır. Tarihsel süreç içerisinde korumacı yaklaşımların (Filik 2021) ve 19. yüzyılda kentsel dönüşüm yaklaşımlarının kültürel miras alanlarını da içine alır biçimde hızla gelişmesi neticesinde tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında yenilikçi yaklaşım ve uygulamalar günden güne önem kazanmıştır (Tolanlar 2007).

Günümüzde ise hızla artan kentsel nüfusla birlikte büyüme baskısı altında olan şehirlerin özgün niteliklerini kaybeden tarihi kent dokularında ve fiziksel, ekonomik ve/veya sosyal anlamda çöküntü alanı haline gelmiş yerleşim alanlarında kentsel dönüşüm uygulamaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Kentsel dönüşüm projeleri ile kentin potansiyelini değerlendirmek, eskiyen kent parçalarını şehre kazandırmak ve/veya yeni işlevler kazandırarak canlandırmak, rehabilite etmek ve sağlıklılaştırmak, hem şehir içinde hem de ülke genelinde ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda fayda sağlamaktadır. Konu koruma değerine sahip tarihi kent parçalarında kentsel dönüşüm olduğunda ise farklı hassasiyetlerin birlikte dikkate alındığı süreçler ile karşı karşıya kalınmaktadır (Filik 2021). Bu çerçevede, kentsel dönüşümde korumacı ve korumacı olmayan yaklaşım olmak üzere iki ana yaklaşım görülmektedir (Filik 2021). Diğer taraftan günümüz dünyasının önemli gündemlerinden biri olan sürdürülebilirlik yaklaşımı çerçevesinde tarihi dokuyu korumak ve gelecek nesillere aktarmak için öncelikle korumacı yaklaşımın izlenmesi gerekmektedir (Yoğurtçu 2016). Bu bağlamda değerlendirildiğinde sıklıkla kullanılan ve yenileşme, canlandırma, yeniden oluşum, soylulaştırma, yenileme ve sağlıklılaştırma olarak adlandırılan kentsel dönüşüm uygulamaları korumacı uygulamalar olarak kabul edilmektedir (Yoğurtçu 2016).

Bu çalışmanın konusunu oluşturan ve korumacı kentsel dönüşüm yaklaşımlardan biri olan sağlıklılaştırma, yıpranmış ve itibarını kaybetmiş yapıların aslına uygun şekilde restore edilmesi ve rehabilite edilmesini ifade etmektedir (Yoğurtçu 2016). Sağlıklılaştırmmanın amacı, çöküntü alanları ve özgün karakterini kaybetmemiş yapı ve/veya yapı gruplarını sağlıklı ve yaşanabilir çevreler haline getirmektir. Bu mekânsal müdahaleler ile birlikte sağlıklılaştırma, ayrıca, suçları, sosyal gerilimleri, işsizliği ve ekonomik sorunları azaltmayı ve tarihi kent parçalarının çevresel, ekonomik ve toplumsal olarak sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlayan bir dönüşüm stratejisidir (Yoğurtçu 2016).

Kentsel dönüşümün bir türü olarak tanımlanan sağlıklaştırma çalışmaları tarihi çevre odaklı uygulamalar olduğu için, dönüşümün baskısı altında koruma kültürüne uygun olmayan müdahalelerden uzak durulması için dikkat edilmesi gereken hususlar öne çıkmaktadır. Bu nedenle, literatürde tartışıldığı gibi, tarihi çevre koruma alanlarının konu olduğu sokak sağlıklaştırma proje ve uygulamalarını yönlendiren kriterler olması gerekmektedir (Yaygel 2007; Emir 2008; Keskin 2008; İnici 2010; Uysal 2012; Ürk 2012; Erturan 2014; Körlü 2015; Çelimli 2016; Ünver 2016; Denli Özel 2018; Koçar 2019; Özbozkurt 2019; Mert 2020; Ünver ve Alptekin 2021; Eraslan 2022; Özyazgan 2022). Diğer taraftan, bu araştırma kapsamında Türkiye'deki yerel yönetimlerin yürüttüğü sokak sağlıklaştırma projeleri incelendiğinde, Çelimli (2016)'nin de vurguladığı gibi uygulamaların çoğunlukla proje onayları veya bölge koruma kurullarının basit restorasyon kararları doğrultusunda yapıldığı görülmüştür. Kentsel dönüşüm çalışmaları kapsamında son yıllarda tarihi ve geleneksel sokak dokuları ve yapıların korunmasına yönelik artan kültürel mirasın korunması bağlamında olumlu bir eğilim görülmektedir. Diğer taraftan, sokak sağlıklaştırma çalışmalarının hızlı bir biçimde tamamlanması hedeflenen ve sürdürülebilirlik kaygısı taşımayan kentsel dönüşüm uygulaması olarak görüldüğü bilimsel yöntemlere dayanmadığı ve tarihi çevre koruma alanında var olan yasal boşlukların tarihi çevre korumanın aleyhine kullanıldığı durumlar kültürel mirasın korunması bağlamında kabul edilemez dezavantajlar oluşturmaktadır (Çelimli 2016).

Buradan hareketle çalışmanın amacı, tarihi çevrede yürütülen sokak sağlıklaştırma uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemelerini yönlendirmesi gereken kriterlerin derlenmesi ve sokak sağlıklaştırma uygulaması kapsamında ne ölçüde dikkate alındıklarının, Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde akademisyenler, uzmanlar (mimarlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, sanat tarihçileri) ve Erzurum'da yaşayan halkın perspektifinden ortaya konulmasıdır.

Bu amaca ulaşmak için çalışma kapsamında cevaplandırılacak ana araştırma sorusu “Tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma konusunda geliştirilmiş kriterler, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde ne ölçüde yönlendirici olmuştur?” şeklindedir.

Bu amaç ve araştırma sorusu doğrultusunda çalışmanın hedefleri ise aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- Tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterlerin derlenmesi ve kategorize edilmesi,
- Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklaştırma uygulamasının bu araştırma kapsamında derlenmiş cephe düzenlemesi kriterlerine

uygunluğunun farklı görüşmeci grupları (uzmanlar, yerel halk ve konu ile ilgili akademisyenler) perspektifinden değerlendirilmesi,

- Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde yapılan cephe düzenleme uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmelerden hareketle, tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmektir.

Bu araştırma kapsamında, ülkemizin 6000 yıllık yerleşim tarihine sahip önemli kentlerinden biri olan ve tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarının son yıllarda hız kazandığı Erzurum örneğinde, Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak, örnek alan olarak seçilmiştir. Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak'ta yürütülen sokak sağlıklılaştırma projesinin örnek olarak seçiminde, alanın Erzurum'da sokak sağlıklılaştırmasına konu olmasına karşın daha önce kapsamlı bir araştırmaya konu olmaması belirleyici olmuştur. Bu durum, çalışmanın önemini ve özgün değerini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın amaç ve hedefleri doğrultusunda, çalışmanın ikinci bölümünde konuya ilişkin kuramsal çerçeve sunulacak; literatür özeti, kentsel dönüşüm, tarihi çevrede koruma, sokak sağlıklılaştırma ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ile tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma kriterleri ikincil kaynaklara bağlı olarak derlenerek ortaya konulacaktır. Üçüncü bölümde çalışmanın materyali ve metodu, dördüncü bölümde ise araştırmanın bulguları sunulacaktır. Bu araştırma, elde edilen bulguların değerlendirildiği ve tartışıldığı sonuç ve öneriler bölümü ile tamamlanacaktır.

KURAMSAL TEMELLER

Kuramsal temeller başlıklı bu bölümde araştırmanın konusuna ilişkin ulusal ve uluslararası literatür özetlerinin sunumu ile kuramsal çerçeveye yer verilecektir. Kuramsal çerçeve kapsamında kentsel dönüşüm, tarihi çevrede koruma, sokak sağlıklılaştırma ve bu kavramlar arasındaki ilişkiler ile tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma kriterleri başlıkları altında araştırmanın odağını oluşturan konular ortaya konulacaktır. Bu yolla bölümün sonucunda araştırmanın birinci hedefi gerçekleştirilmiş olacak ve tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterler ortaya konulacaktır.

Literatür Özeti

Bu bölümde tarihi çevrede koruma, kentsel dönüşüm ve sokak sağlıklılaştırma konularında 1990'lerden günümüze dek üretilmiş ulusal ve uluslararası bilimsel araştırmalar tarihsel sırası ile sunulacaktır.

Şahin (1995) çalışmasında, Türkiye'de koruma olgusunun gelişim süreçlerini tarihi konutlar özelinde irdelemiş, Anadolu'da geleneksel konutun evrimi, Ankara'daki geleneksel dokunun oluşumunu incelemiştir.

Zegerek (1997) çalışmasında, Eski Foça yöresi geleneksel konut dokusunun tarihsel, mimari ve işlevsel değerlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda çalışmada geleneksel konut dokusunun çağdaş koşullar gereğince sağlıklılaştırılarak korunmaları için genel planlama kararlarının verilmesi ve bu kararlar çerçevesinde koruma amaçlı imar planlarına veri sağlamasının gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Koç (1998) çalışmasında, planlı gelişmeyi gerektiren ve yasadışı gelişmiş alanlarda dönüşüm sürecini tanımlamanın yanı sıra dönüşüm sürecinde planlama etkinliğini sağlamak için öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır.

Meraki (2001) çalışmasında yerleşim dokusunun gelecek kuşaklara aktarılması için genel karakteristiklerinin saptanması, tarihi ve mimari değerlerinin belirlenmesi ile koruma ve sağlıklılaştırma olanaklarının araştırılmasını amaçlamıştır. Çalışma kapsamında Safranbolu, Yörük Köyü geleneksel konut dokusunun korunması ve sağlıklılaştırılmasına yönelik tarihi çevre ölçeğinde bir koruma öneri planının hazırlanmıştır.

Erden (2003) çalışmasında, kentsel dönüşüm projelerinin kentlerin mekânsal, ekonomik ve sosyal sorunlarının çözümündeki rollerini, bütüncül ve sürdürülebilir bir planlama yaklaşımı

olarak ortaya konulan kentsel yenileşme yaklaşımı çerçevesinde irdelenmiştir. Çalışmada, kentsel yenileşmeyi hedefleyen kavramsal bir dönüşüm ve örgütlenme modeli öneri geliştirmek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında ele alınan yurtdışı ve İstanbul örnekleri incelenirken paralellik sağlamak ve karşılaştırmalı bir çalışma süreci izleyebilmek için kentsel yenileşme kriterleri belirlenmiş ve konu ile ilgili aktörlerle yapılan görüşmelere bağlı olarak değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Tuncer (2004) çalışmasında, Süleymaniye Bölgesi'nin çöküntü alanı haline gelmesini nedenleriyle birlikte irdelerek bölgenin günümüzdeki durumunu analiz etmiştir. Çalışmada, bölge için kullanıcıların katılımıyla yönlendirilecek bir kentsel dönüşüm önerisi geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında yurtdışında gerçekleştirilen kullanıcı katılımlı çalışmalar incelenmiş ve bunların Süleymaniye Bölgesi için uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Oral (2006) çalışmasında, kentsel dönüşümün planlama ve tasarım boyutu ile ilgili öneriler geliştirmeyi amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında öncelikle kentsel dönüşüm kavramı, amaç ve yöntemleri, kentsel dönüşüm süreçlerini etkileyen faktörler, kentsel dönüşüm projelerinde bütüncül yaklaşım stratejisi, Türkiye'de ve dünyada dönüşüm projeleri incelenmiştir. Araştırma kapsamında, örnek alan olarak belirlenmiş Haliç Yerleşimindeki endüstriyel alanların dönüşümünde bugüne kadar uygulanan projelerin bütüncül yaklaşım stratejisinden uzak bir şekilde gerçekleştirilmesinin ortaya çıkardığı olumsuzluklar ortaya konulmuştur. Ayrıca bu olumsuzlukların giderilmesi için izlenilmesi gereken stratejiler ile planlama ve tasarım kriterleri konusuna odaklanılmıştır.

Tolanlar (2007) çalışmasında, Türkiye'de kentleşme girişimlerinin sosyal ve mekânsal değişimlere yol açtığını vurgulayarak, dünya çapında ve Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulamalarının gelişimini incelemiştir. Araştırma kapsamında demografik kentleşme değil, kentleşmenin son evrelerinde toplumsal değişimlerden kaynaklanan insan davranışı, yaşam tarzı ve kültürel kimlikteki farklılaşmalar incelenmiştir. Çalışmada kentler ve kentleşme olgusu ile birlikte, kentsel dönüşüm projeleri ve bunların topluma yansımaları teorik bir çerçeve oluşturularak incelenmiştir.

Yaygel (2007) çalışmasında, Basmahane tarihi mahallesinin kentsel, sosyo-ekonomik, kültürel ve mimari özelliklerini analiz ederek tarihi konut/ticaret yapılarındaki değişim ve dönüşümleri tespit etmeyi ve sosyal yapının işlevini ortaya koymayı amaçlanmıştır. Bu çalışmada “kullanıcı merkezli” bir yaklaşımla, fiziki doku sorunlarını iyileştirme yöntemlerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir.

Emir (2008) çalışmasında, turizm amaçlı dönüştürülen tarihi çevrelerde bina cepheleri tasarlanırken dikkat edilmesi gereken algısal veriler, biçimsel veriler ve işlevsel verilerin

incelenmesini amaçlamıştır. Turizmin geliştirilmesi amacıyla mimari müdahalelerin yapıldığı Talimhane bölgesi de çalışmanın örnek alanını oluşturmaktadır.

Keskin (2008) çalışmasında, sokak sağlıklılaştırma projelerini incelemek, değerlendirmek ve iyileştirme önerileri geliştirmek için seçilmiş örnekleri (Kocaeli, Kapanca, Merkez sokak sağlıklılaştırma Projesi, Ankara, Yenice, Beypazarı sokak sağlıklılaştırma projesi ve Kayseri, Talas, Ali Sait Paşa sokak sağlıklılaştırma projesi) irdelemeyi amaçlamıştır. Detaylı inceleme yapabilmek için seçilen alanların iklimi, malzemeleri, yapı tipolojileri, yerleşim tipolojileri ve sokak dokuları ele alınmıştır. Bu alanlarda uygulanan sokak sağlıklılaştırma projelerinin denetimi kapsamında kişisel gözlemlerin yanı sıra yapı sahipleri/kullanıcıları ve belediye yetkilileriyle görüşmeler yapılarak proje sonuçlarına ilişkin görüşler alınarak değerlendirmeler yapılmıştır.

İnici (2010) çalışmasında, İskilip şehrinin önemli tarihini kayıt altına almayı, sorunları ve potansiyel fırsatları dikkate alarak gelecek nesillere aktarılabilmesi için korunması ve yenilenmesine yönelik önerilerde bulunmayı amaçlamıştır. Araştırma kapsamında İskilip Çarşısı'nı ele alan bu çalışmada, kale ile halk arasında kalan bölge olan Akçay Deresi ve konut dokusunda çeşitli fiziksel ve sosyal analizler yapılmıştır. Bu analizler sonucunda bölgedeki fırsatlar ve sorunlar tespit edilerek, bunlardan hareketle çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bölgenin tarihsel gelişimi, aynı dönemde gerçekleştirilen restitüsyon çalışmaları ile belirlenmiş, çalışmaya konu olan dokuların farklı dönemlerin sosyal özelliklerini nasıl yansıttığı ortaya konulmuştur.

Teker (2012) çalışmasında, Tarsus'ta bulunan geleneksel kentsel yapının bir parçası olan Kızıl Murat Mahallesi'nin geleneksel mimari dokusunu incelemiş, Şahmeran Sokağı'nın bozulan yapısını ve bozulma nedenlerini araştırmıştır. Araştırma kapsamında, tarihi kent dokusu irdelenmiş ve sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik bir sağlıklılaştırma önerisi geliştirilmiştir. Bu kapsamda, Tarsus'un geleneksel kentsel yapısı bağlamında kronolojik bir inceleme il ve ilçedeki geleneksel yapılara ev sahipliği yapan Kızıl Murat Mahallesi'nin mimarisi üzerinde değerlendirmeler yapılmış; önemli bir ulaşım aksı olan Şahmeran Sokağına yönelik öneriler sunulmuştur.

Uysal (2012) çalışmasında, sokak kavramının tarihsel gelişim aşamalarını ve günümüze kadar olan mekânsal gelişimini teorik olarak incelemiştir. Çalışmada tarihsel bir kimliğe sahip olan ve kentte yeterince kullanılmayan, Süleymaniye İlçesi'ndeki Kayserili Ayşe Kadın Hamamı ve Ahmet Paşa Sokakları için yapılan analitik çalışmalar yapılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda kültürel mirası korumayı önceleyen iyileştirme ve sağlıklılaştırma projelerinin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

Ürk (2012) çalışmasında, İstanbul Tarihi Yarımada'da bulunan Haseki Bölgesi'nin fiziksel ve sosyal sorunlarını inceleyip, bunlara çözümler üretmeyi amaçlamıştır. Çalışma kapsamında, Tarihi Yarımada içindeki Haseki bölgesi sadece tekil yapılar olarak değil, çevre ölçeğinde bir bütün olarak ele alınmış ve kültürel mirasın korunması ve rehabilitasyonuna katkıda bulunacak bir proje geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bizans ve Osmanlı'nın tarihi izlerini barındıran Haseki Bölgesi'nde, tarihi çevrenin daha iyi korunması ve yaşatılması amaçlanmış, bölge kimliğinin ortaya çıkarılmasına yönelik öneriler sunulmuştur.

Kaçar (2015) çalışmasında, Akşehir'in eski evlerinin cephe düzenlemelerini ayrıntılı şekilde incelemiş, bu cephelerin özelliklerini, öğelerini ve mimaride görülen bezemeleri detaylı şekilde belirlemiş ve geçmiş dönemin cephe tasarımı uygulamalarının gelecek kuşaklara aktarılmasını hedeflenmiştir. Ayrıca çalışmasında Akşehir evlerinin cephe düzenlemesini oluşturan unsurlar doğrultusunda, bu evlerin cephe özellikleri yorumlanmaya çalışılmış ve cephe tasarımını etkileyen faktörler belirlenmiştir.

Körlü (2015) çalışmasında, kentsel açık alanlar için kullanıcı odaklı bir yöntem geliştirilmesini ve bu yöntemin Rahime Hatun Meydanı Kentsel Sağıklaştırma Projesi örneğinde analiz edilmesini hedeflemiştir. Bu kapsamda, Rahime Hatun Meydanı ve çevresinin kent ölçeğinde, sosyo-ekonomik, kültürel ve mimari özellikleri detaylı olarak incelenmiş; fiziki doku sorunlarının, kullanıcılarla birlikte sağıklaştırılması gerekliliği ortaya konulmuştur.

Çelimli (2016) çalışmasında, Divriği kent dokusu içinde yer alan ve 114'ü tescilli olan yaklaşık 300 geleneksel konut ile özgün dokusunu koruyan sokakların karakteristik özelliklerini belirlemeyi ve doğru koruma önerileri sunmayı amaçlamıştır. Çalışma kapsamında, Divriği'nin tarihi, fiziki ve sosyo-ekonomik özellikleri incelenmiş; dokusal ve mekânsal analizlerle geleneksel Divriği evlerinin Anadolu konut mimarisindeki yeri ortaya konulmuştur. Dokusal inceleme kapsamında, Divriği'nin kentsel gelişimi, kent dokusu ve sokak oluşumları araştırılmış; mekânsal inceleme kapsamında ise evler plan özellikleri, cephe düzenlemeleri, bezeme detayları, yapı elemanları ve malzeme özellikleri açısından değerlendirilmiştir.

Ünver (2017) çalışmasında, Türkiye'deki tüm koruma faaliyetleri ve sokak sağıklaştırma ile ilgili hukuki düzenlemeleri, özellikle 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve ilgili alt mevzuatları incelemiştir. Ayrıca, sağıklaştırmaya ilişkin tanım ve düzenlemeleri içeren kültür varlıkları ihale mevzuatını da değerlendirmiştir. Bu hukuki ve akademik veriler ışığında, sokak sağıklaştırma tanımları arasındaki ilişkiler incelenmiş ve sistematik bir sınıflandırma yapılmıştır. Tanımlar, "içerik", "yer", "amaç" ve "kapsam" olmak üzere dört ana bileşen üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışma, sağıklaştırma tanımlarının

karşılaştırılmasıyla başlamış, ardından koruma tanımları ve bu tanımların konu edindiği yapı tipleri analiz edilmiştir. Sonuç olarak, sokak sağlıklılaştırmaya yönelik en uygun kapsam ve tanım çalışma kapsamında belirlenmiştir.

Atasoy (2018) çalışmasında, mahalle sakinlerinin koruma alanlarındaki uygulama projeleri üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Bu doğrultuda, yapılan anketlerle koruma bilinci, yer seçim kriterleri, yaşanan alan ve gerçekleştirilen koruma çalışmalarına yönelik memnuniyet düzeyleri ile beklentiler tespit edilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda yerel halk ile Suriyeli göçmenlerin korumaya yönelik tavırları arasındaki farklılıkları ortaya konulmuş ve kentsel tarihi dokudaki koruma uygulamaları için öneriler geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında, koruma bilincindeki eksiklikler ve göçmenlerin mekân aidiyeti ile miras algısındaki farklılıklar değerlendirilerek, tarihi dokuların geleceği için yeni tedbirlerin geliştirilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Göç ile birlikte önemli mekânsal ve sosyal dönüşümlerin görüldüğü ülkemizde deneyiminden hareketle bu çalışmanın koruma ve miras kavramlarının yeniden ele alınmasına katkıda bulunması hedeflenmiştir.

Binici (2018) çalışmasında, Türkiye’de son yıllarda yoğun bir biçimde uygulanan kentsel dönüşüm süreçlerinde yer alan aktörlerin bakış açılarıyla hukuki, fiziki, sosyal ve ekonomik sorunları ve çelişkileri incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma kapsamında, insanların yaşadığı çöküntü alanları ve afet bölgelerinde yapılan kentsel yenileme çalışmaları tasnif edilmiş, mevcut durum analiz edilmiş ve kentsel müdahalenin aktörler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Örnek bir kentsel yenileme süreci üzerinden ekonomik, fiziksel, sosyal ve hukuki boyutlar değerlendirilerek, kentsel müdahalenin aktörler üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Denli Özel (2018) çalışmasında, dünyadaki ve Türkiye'deki kentsel dönüşüm örneklerini incelemiş, Diyarbakır Suriçi bölgesinin tarihi ve kültürel özelliklerini koruyarak çağın gereksinimlerine uygun geleneksel evlerin planlanması için öneriler geliştirmeyi hedeflemiştir. Çalışmada, kentsel dönüşümün tanımı ve kapsamı açıklanmış; uygulama yöntemleri olarak kentsel koruma, kentsel iyileştirme, kentsel yeniden canlandırma, kentsel yenileme ve soylulaştırma gibi yöntemler ele alınmıştır. Çalışmada, dünyada ve Türkiye'de kentsel dönüşümün gelişimi, yasal dayanakları ve örnekleriyle kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Güner vd (2019) ise Türkiye'deki çeşitli sokak sağlıklılaştırma uygulamalarını ve bunların yasal zeminlerini incelemiş, uluslararası ölçekte çalışmaları dikkate alarak Kayseri İli, Talas İlçesindeki Kazım Paşa Caddesi için hazırlanan sokak sağlıklılaştırma projesini genel olarak tanıtmıştır. Çalışma kapsamında, kültürel varlıkların korunduğu ve sit alanı olarak ilan

edilmiş bir bölgede gerçekleştirilen sokak sağlıklılaştırma projesi yaklaşımı, içeriği, gelişimi ve sonuçları ile birlikte ortaya konulmuştur.

Koçar (2019) çalışmasında, geleneksel Urfa sokaklarından bazılarına ait cephelerin mimari özelliklerinin sosyal, fiziki ve kültürel açıdan incelenmesini ve elde edilen verilerin belgelenmesini amaçlamıştır. Çalışmada, 2012-2014 yılları arasında Koruma Uygulama ve Denetim Büroları (KUDEB) tarafından hazırlanan sağlıklılaştırma ve rölöve çalışmaları incelenmiş ve projelerinin uygulama sonrasındaki durumları değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında seçilen örnekler üzerinden cephelere yapılan eklentiler belirlenmiş, koruma kapsamı çerçevesinde detaylı olarak irdelenmiş ve tarihi çevreyi korumaya yönelik önerileri geliştirilmiştir.

Özbozkurt (2019) çalışmasında, sokak sağlıklılaştırma konusunu incelemiş ve bu sürece ilk konu olan Safranbolu ile Eskişehir-Odunpazarı örneklerinde gerçekleştirilen sağlıklılaştırma çalışmalarını değerlendirmiştir. Araştırma kapsamında, Safranbolu ve Odunpazarı'ndaki sokak sağlıklılaştırma süreçleri, karşılaşılan sorunlar ve kullanıcıların bu süreçlerle ve tarihi çevreyle olan ilişkileri analiz edilmiştir. Ayrıca, sağlıklılaştırma sürecine tanıklık eden ve bu sürece dâhil olmuş aktörlerle röportajlar yapılmış; örnek alanların mevcut kullanıcılarının yapılan sağlıklılaştırma çalışmaları hakkındaki farkındalıkları ve memnuniyetleri anketlerle ortaya konulmuştur.

Özdemir (2019)'in çalışmasında, plansız yapılaşma ve göçler nedeniyle dönüşüm uygulamalarının yoğun olarak gerçekleştirildiği Ankara'nın Mamak ilçesindeki bir bölgenin dönüşüm süreci incelenmiştir. Araştırmada, kamu eliyle yürütülen dönüşüm projeleri ve kentsel hareketliliği tetikleyen unsurlarla birlikte kentsel dönüşüm sürecindeki alanlar ele alınmıştır. Çalışmada özel sektör ve kamu tarafından yapılan uygulamaların kentsel çevre, iç mekân düzenlemesi ve cephe tasarımı bağlamında farklılıkları ve benzerlikleri incelenmiştir. Ayrıca kamu eliyle gerçekleştirilen Yeni Mamak Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi ile kentsel canlılığı artırma ve kentsel hareketliliği tetikleme amacıyla yola çıkılan Royal Rezidans projesi tasarım bağlamında ele alınmıştır.

Mert (2020)'in çalışmasında, koruma uygulamalarına yönelik karar alma süreçlerinde ve kentin genelini ilgilendiren konularda kentlilerin katılım sağladıkları bir sürecin örnek olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırma kapsamında, Akşehir Ermeni Kilisesi'nin yeniden kullanım olanaklarına yönelik araştırma ve buna bağlı olarak da değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda örnek kilise yapısı ile Akşehir genelindeki sokak sağlıklılaştırma projelerinin Akşehir kent kimliğine nasıl bir katkı sağladığına yönelik değerlendirmeler yapılmış ve kültürel turizm bağlamında tartışma sürdürülmüştür.

Filik (2021) çalışmasında, kentsel dönüşümün etkisiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan geleneksel kent dokusu bağlamında koruma, restorasyon ve sürdürülebilirlik kavramlarını incelemiştir. Çalışma kapsamında, Adıyaman ili Merkez ilçesindeki Mara, Musalla ve Ulucami mahallelerinin kentsel dönüşüm ve gelişim projelerine odaklanılmıştır. Araştırmada, geleneksel yöntemlerle inşa edilen konutların kentsel dönüşüm sürecinde özgünlüklerini yitirme veya tamamen yok olma riskine vurgu yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda, tanımlanan sorunun çözümüne yönelik öneriler ve stratejiler geliştirilmiştir.

Ünver ve Alptekin (2021)'in çalışmasında sokak sağlıklılaştırma sürecinde uyulması gereken mevzuatı ve görev alanı sorumlularının yetki ve sorumluluklarını “koruma”, “mülkiyet” ve “teknik altyapı” başlıkları altında detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma kapsamında, sokak sağlıklılaştırmanın idari sürecine ilişkin genel bir akış şeması hazırlanmış, süreci kesintiye uğratabilecek potansiyel sorunlar belirlenmiş ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler sunulmuştur.

Eraslan ve Koç (2022)'un çalışmasında turizm odaklı tarihi kent dokularındaki tescilli ve tescilsiz yapılardan oluşan sokakların görünümlerini iyileştirmek amacıyla yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen “sokak sağlıklılaştırma” çalışmaları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, sokak sağlıklılaştırma kavramının tanımını, kökenini ve mevzuatını açıklamak ve tarihi kent dokularının korunmasındaki rolünü çeşitli uygulamalar üzerinden değerlendirmektir. Araştırma kapsamında Tokat tarihi dokusundaki örnekler üzerinde durularak, sokak sağlıklılaştırma çalışmalarının olumlu ve olumsuz yönleri ortaya konulmuş, bu çalışmaların tarihi dokuların korunmasına katkısı, verimliliği ve sürdürülebilirliği analiz edilmiştir. Ayrıca, çalışmada, uluslararası bağlamda yapılan benzer uygulamalarla karşılaştırmalar yapılabilmesi için dünya genelinden tarihi doku örnekleri sunulmuştur.

Özyazgan (2022) çalışmasında, Ali Saip Paşa Sokağı'nda uygulanan Sokak Sağıklaştırma Projesi'nin dönüşüm sürecini, farklı kullanıcıların bakış açılarıyla değerlendirmiştir. Araştırmanın amacı, bu dönüşüm sürecinde ortaya çıkan soylulaştırma ile Sokak Sağıklaştırma Projesi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır.

Çerkez ve Halaç (2023)'in çalışmasında, 2019-2022 Nisan dönemine kadar Elektronik Kamu Alımları Platformu (EKAP) üzerinden gerçekleştirilen yapım ihaleleri, “Sokak Sağıklaştırma” alanında sınırlandırılarak çeşitli parametrelerle bibliyometrik olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın amacı, bu analizlerden elde edilen bulgularla sokak sağıklaştırma projelerinde görev alacak firmalara, ihaleye katılmadan önce doğru tespitler yapabilecekleri ön bilgileri sunmak olarak belirtilmiştir.

Güçyetmez (2024) çalışmasında, Karbeyaz Mahallesi kentsel dönüşüm alanının sürdürülebilir kentsel mekânlar oluşturulmasına katkı sağlayacak nitelikte olup olmadığı sorusuna cevap aramıştır. Bu doğrultuda çalışmada sürdürülebilir kentsel dönüşüm alanları kavramı ile bunun çevresel, sosyal ve ekonomik göstergeleri açıklanmış, dünyadan ve ülkemizden örnekler üzerinden kentsel dönüşüm stratejileri irdelenmiştir. Çalışmada, kentsel dönüşüm alanı olan Hatay'ın Payas ilçesi Karbeyaz Mahallesi'nin dönüşüm öncesi durumunun sürdürülebilir çevresel göstergeler kapsamında irdelenmesi, sürdürülebilirlik performansının ortaya konması, sürdürülebilirlik performansı açısından hangi göstergelerin iyileştirilmesi gerektiğinin belirlenmesi ve dönüşüm alanının sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşp ulaşamadığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Sütçü (2024) çalışmasında, sürdürülebilirliğin kentsel dönüşüm proje ve uygulamalarında nasıl ele alınacağını irdelenmiştir. Çalışmada kentsel dönüşümde sürdürülebilirlik ilkeleri ve göstergelerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'deki kentsel dönüşüm uygulamalarının tarihsel gelişimi ve yasalardaki gelişimine yer verilip Türkiye'de kentsel dönüşüm uygulama örnekleri incelenmiş, mevcut kentsel dönüşüm süreçlerini değerlendirmek üzere bir değerlendirme matrisi oluşturulmuştur.

Kuramsal Çerçeve

Kuramsal çerçeve bölümü, tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçlerini yönlendirme konusunda geliştirilmiş kriterlerin tarihi çevrede cephe düzenleme sürecinde ne ölçüde belirleyici olduğunu Yeğenağa Mahallesi örneğinde ortaya koymak amacıyla yola çıkılan bu tez çalışmasının kuramsal temeller kısmının ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümün sonunda, tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma konusunda literatürde bugüne kadar tanımlanmış kriterler derlenecek ve bu araştırmanın saha çalışması kapsamında kullanılmak üzere ortaya konulacaktır.

Tarihi çevrede koruma

Tarihi çevreler, kendilerine özgü görünimleri, sokak dokuları ve mimarileri ile geçmiş toplumların sosyal, ekonomik, estetik anlayışı ve kültürel yapısı hakkında gelecek nesillere bilgi taşırlar (Özyazgan 2022). Bu yüzden tarihi çevrelerin ve binaların korunması önemlidir. Ancak, tarihi çevreler dinamik ve canlı bir kentin parçası oldukları için dikkatli bir şekilde ele alınmalı, belgelenmeli ve korunmalıdır. Kentsel alanları korurken, eski kentsel yerleşimlerin potansiyel işlevleri ve bunların yönetimi göz önünde bulundurulmalıdır (Hekimoğlu 2019). Tarihi çevrenin doğru şekilde korunması, kültürel sürekliliğin sağlanması ve geçmişin değerleriyle şekillenen kent kimliğinin geleceğe aktarılmasına olanak tanınması açısından önem

taşıır (Şekil 1). Hızla gelişen şehirlerde kendine özgü olan tarihi çevrelerin varlığı, kullanıcıların çevreyle etkileşimini artırmaktadır (Çelimli 2016).

Şekil 1. Avrupa’da tarihsel ve kültürel çevre (Tunçer 2012)

Tarihi çevre koruma evrensel bir öneme sahiptir ve koruma faaliyetleri, bilimsel gelişmeler doğrultusunda belirlenen ilkelere göre yürütülmektedir. Koruma anlayışı antik çağda gelişmeye başlamış, Orta Çağ’da siyasal ve işlevsel nedenlerle, 18. yüzyılda ise Fransız Devrimi’ne tepki olarak Avrupa’da yayılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa’da kentsel ve kırsal koruma çalışmalarına önem verilmiş ve 1964’te Venedik’te düzenlenen kongrede tarihi çevrelerin korunması ana odak olarak belirlenmiştir. Bu kongrenin ürünü olarak ortaya çıkan Venedik Tüzüğü’nde (1964), anıtların çevresinin korunmasının gerekliliği vurgulanmış ve birçok ülkede yasal düzenlemeye temel oluşturmuştur (Çelimli 2016). Koruma düşüncesi, 19. yüzyılda Sanayi Devrimi’nin etkisiyle kentsel boyut kazanmaya başlamış, savaş sonrası şehirlerin yeniden inşasında hem geleneksel hem de modern değerlere saygı gösterilmiştir. Türkiye’de ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun Tanzimat döneminden sonra kültür varlıklarının korunması daha bilinçli bir şekilde ele alınmış ve koruma kavramı müzecilik faaliyetleriyle gelişmiştir (Atasoy 2018).

Koruma terimi, bir varlığın dış etkilerden korunması olarak tanımlanırken, kentsel anlamda binaların ve kentlerin korunmasını ifade etmektedir. Başlangıçta, korunması gereken değerlerin muhafazasını merkeze alan koruma anlayışı, zamanla değişim süreçlerinin olumsuz etkilerini en aza indirmeyi de hedefler bir kapsama ulaşmıştır (Şahin 2019). Anıtların

korunması, tarih bilincinin bir yansıması olarak kabul edilir ve kentsel korumanın amacı, tarihi çevreleri yok olmaktan kurtararak yeni yaşam biçimine entegre etmektir (Atasoy 2018).

Tarihi yapıların korunması amacıyla yapılan araştırmaların odak noktası kentsel yenileme çalışmalarıdır. Bu çalışmalar "kentsel canlandırma", "kentsel iyileştirme" ve "sokak sağlıklılaştırması" gibi farklı yaklaşımlara bağlı olarak gerçekleştirilir. Kentsel yenileme çalışmaları ile yıpranan ve yok olan yapıları çevreyi yeniden canlandırmak ve geleceğe aktarmak amaçlanır (Eraslan 2022).

Tarihi kentsel dokuların özgün niteliğinin yitirildiği, fiziksel, çevresel, ekonomik ya da sosyal açıdan çöküntünün yaşandığı bölgelerde, kentlerin ayakta kalması ve gelişmesi için kentsel dönüşüm çalışmalarının yapılması adeta zorunlu hale gelmiştir (Filik 2021). Bununla birlikte, çalışmaların yapılması ve mevcut fırsatların değerlendirilmesi, eski mahallelerin yeniden canlandırılması, restorasyonu ve iyileştirilmesi önemli ekonomik ve sosyo-kültürel avantajlar sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik çerçevesinde tarihi dokuyu koruyabilmek ve bu değerleri gelecek nesillere aktarabilmek için kentsel dönüşümde öncelikle koruma yaklaşımı izlenmelidir (Küçük 2014; Yoğurtçu 2016; Filik 2021).

Kentsel Dönüşüm

Türk Dil Kurumu (TDK) (2022)'na göre kent, *“nüfus yoğunluğu köyden fazla olan, yerleşim, çalışma ve sosyal ihtiyaçların karşılandığı, sürekli gelişen bir yerleşim alanı”*dır. Ayrıca kentlerde yaşayanlar genellikle tarım dışı işlerle uğraşır ve eğlence olanakları fazladır (Denli Özel 2018). İnsanların yerleşik hayata geçmesiyle doğanın işleyişi değişmiş, şehirler medeniyetin doğa üzerindeki baskısının somutlaştığı yerler haline gelmiştir. Bu bağlamda da kentler tarih boyunca sürekli değişim ve dönüşüm içinde olmuşlardır. Bu tarihsel değişim sürecinde, 19. yüzyılda Avrupa'da sanayi kentlerine doğru yaşanan göçler sağlıklı yaşam koşullarının oluşmasına neden olmuş, izleyen süreçlerde bu bölgelerin iyileştirilmeleri için projeler geliştirilmiştir (Tolanlar 2007).

Bu bağlamda ele alınabilecek kentsel dönüşüm kavramı, kentsel gelişmeyi sosyal, ekonomik ve mekânsal olarak yeniden düşünmek ve kentlerin sorunlu alanlarını sağlıklı ve yaşanabilir hale getirmek için yıkım, yeniden yapma, yenileme, sağlamlaştırma veya projelerin oluşturulması ve uygulanmasını kapsamaktadır (Denli Özel 2018). Şekil 2'de kentsel dönüşüm konulu Örneköy (İzmir)'in dönüşüm öncesi ve sonrasına ilişkin görseller sunulmuştur.

Şekil 2. İzmir Büyükşehir Belediyesi, Örnekköy kentsel dönüşüm projesi (Anonim 2018a)

Kentsel dönüşüm kavramı 19. yüzyılda geliştirilmiştir. Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları değişimi zorunlu kıldığından, bu değişime uyum sağlayamayan bölgelerde çeşitli hizmetlerin ve altyapının bozulması, kentsel gelişim müdahalelerini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle, çöküş yaşayan kentlerin ve kentlerde çöküntü bölgelerinin yeniden gelişmesi için çeşitli müdahale biçimleri aranmıştır (Uzun 2006; Küçük 2014).

Kentsel dönüşüm projeleri dünya çapında farklı şekillerde yürütülmektedir, ancak bunların temel ortak amacı toplumun iyileşmesi için planlı ve sağlıklı kentsel gelişimi teşvik etmektir. Tanımlar dikkate alındığında kentsel dönüşüm, kentin bir bölümünün veya tamamının mevcut özelliklerinin farklı bir forma dönüştürülmesi olarak tanımlanabilir (Denli Özel 2018). Kısaca kentsel dönüşümün amacı, yaşanabilir ve planlı şehirler yaratmaktır. Bu çerçevede kentsel dönüşüm uygulamaları yaygın olarak yasadışı yapılaşma, bakımsız kalan tarihi alanlar, terkedilmiş fabrika ve limanlar ile doğal afetler sonucu hasar gören ve başarısız kent merkezlerini kapsamaktadır (Küçük 2014).

Kentsel dönüşümün amaçları

Kentlerin gelecekte büyük sıkıntılarla karşılaşmasını engellemek için önemli bir çözüm olan kentsel dönüşümün asıl amacı, sürdürülebilir ve herkesin ihtiyaçlarının karşılandığı kentler oluşturmaktır (Tolanlar 2007).

Kentsel dönüşüm, bazı uygulamalarında olduğu gibi, uygulamaya konu olan bölgelerin ve/veya yapıların fiziksel ve sosyal bozulması nedeniyle başvurulacak bir araç olabilmektedir. Tolanlar (2007) fiziksel ve sosyal sorunlar arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ve kentsel dönüşümün bu sorunların nedenlerini ele aldığını vurgular. Buradan hareketle kentsel dönüşümün amaçları Denli Özel (2018) tarafından aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Kent içinde kullanılmayan yerleşim yerlerini işler hale getirmek,
- Plansız, düzensiz veya kaçak yapıları yıkarak belirli bir plan kapsamında yeni yerleşim birimleri oluşturmak,

- Doğal afetlerden doğrudan etkilenen, güvenlik riski oluşturan bölgelerde inşa edilen yapıları mümkün olduğu kadar ortadan kaldırarak ve başka amaçlarla kullanarak can ve mal kaybını yok etmek,
- Kentle ilgili tüm işletmelerin planlı çalışmasını sağlayacak düzeni sağlamak.

Dünyada kentsel dönüşümün gelişimi

Tarih boyunca kentlerdeki ekonomik, sosyal ve siyasal değişimler, çeşitli kentsel dönüşüm projelerini gerekli kılmıştır (Yıldız 2016). Sanayi Devrimi sonrası özellikle İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde görülen kentsel nüfus artışı, olumsuz yaşam koşulları, altyapı sorunları ve düşük kaliteli konutlar sağlık sorunlarına yol açmıştır. Bu sorunları çözmek amacıyla kentsel dönüşüm yaklaşımı fıkırsel olarak gelişmeye başlamıştır. Kentsel dönüşüm projeleri ile temiz, sağlıklı ve yaşanabilir şehirler oluşturulması hedeflemiştir (Denli Özel 2018).

Tablo 1. Kentsel Dönüşüm Müdahale Biçimlerinin Yıllara Göre Değişimi (Yıldız 2016)

1800-1950	Kentsel Yenileme
1950-1970	Kentlerin Yeniden İnşası Kentsel Sağlıklaştırma
1970-1990	Kentsel Yeniden Yapılandırma Emlak Eksenli Dönüşüm Projeleri
1990-	Kentsel Yenileşme Kentsel Canlandırma

Kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi incelendiğinde (Tablo 1) 1800'lerden 1950'ye kadar kentsel yenileme uygulamaları görülmektedir. Sağlıksız bölgeleri iyileştirmeye yönelik yapılan kentsel yenileme uygulamalarını, kentlerin yeniden inşası ile kentsel sağlıklaştırma çalışmaları izlemiştir. 1950-1970 yılları arasında hakim olan kentlerin yeniden inşası uygulamaları II. Dünya Savaşı sonrası ön plana çıkmıştır. Dönemde kentsel dönüşüm uygulamalarında kamu sektörü büyük rol oynamış, refah devleti yaklaşımı ile yoksul bölgeler iyileştirilmiştir. Savaş sonrası tahribatların temizlenmesi ve konut sorunlarının çözülmesi amacıyla dönemde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla yerleşim alanları banliyölere taşınmış ve kent merkezlerinde ticari binalar inşa edilmiştir (Yıldız 2016). İzleyen süreçte, 1960-1970'li yıllar arasında kentsel sağlıklaştırma ve yenileme projeleri hakim olmaya başlamış, 1970'lerde yaşanan petrol krizi ile oluşan boş arsalar dönüşüm fırsatı olarak değerlendirilmiştir. 1980'lerde ekonomik çözümlerle kentsel yeniden yapılandırma ön plana çıkmış, kamu-özel ortaklıkları desteklenmiştir. 1990'larda ise günümüzde de hakim olan kentsel dönüşüm yaklaşımlarından kentsel yenileşme ve canlandırma projeleri yönelim olmuştur.

Günümüz dünyasında yaşanan değişimlere paralel olarak bu dönemde kentsel dönüşüm uygulamalarının yerel yönetimler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle yürütülmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu dönemde sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda kentsel dönüşüm yapılması da ön planda tutulmaktadır (Binici 2018). Kentsel dönüşümün 1950'lerden günümüze tarihsel gelişiminin sunulmasından ardından, bu tarihsel gelişimin politika türlerine göre ele alınması da mümkündür. Bu bağlamda Binici (2018)'den hareketle Tablo 2'de kentsel dönüşümün tarihsel gelişimi 1950'lerden 1990'lara kadar temel strateji ve yöneliş, temel aktörler ve finansman sahipleri, eylemin alansal boyutu temel strateji, temel aktörler, eylemin alansal boyutu, ekonomik odak, sosyal içerik, fiziksel ve çevresel yaklaşım açılarından ele alınacaktır.

1950'li yıllarda hakim olan kentlerin yeniden inşası uygulamaları; kentlerin ve şehirlerin eskimiş, köhne alanlarının genellikle masterplana dayalı olarak yeniden inşası ve genişlemesi, banliyö gelişimi stratejilerini benimsemiştir. Bu dönemde kentlerin yeniden inşası uygulamalarının temel aktörleri hükümetler, özel sektör girişimcileri ve müteahhitlerdir. Kentlerin yeniden inşası uygulamaları gerçekleştirilirken az miktarda özel sektör katılımı ile birlikte kamu sektör yatırımları yapılmıştır. Bu uygulamalarla yerel ve alansal düzeye vurgu yapılmış, konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve iç bölgelerde yeniden yapılandırma hedeflenmiştir. Ayrıca peyzaj alanında ve yeşillendirme konusunda çalışmalar izlenmiştir. 1960'lı yıllarda kentlerin yeniden canlandırılması uygulamaları hakim olmuştur. Bu dönemde 1950'li yıllardaki anlayış devam ettirilmiştir. Uygulamaların temel stratejisi banliyö ve çeperlerin büyümesi, sağlıklılaştırılmasıdır. Bu uygulamalarda temel aktörler ve ekonomik katkı açısından kamu ve özel sektörler arasında daha fazla denge sağlamaya çalışılmıştır. Kentlerin yeniden canlandırılması uygulamalarında bölgesel düzey vurgulanmış, sosyal koşulların ve refah düzeyinin geliştirilmesi ve mevcut alanların, 1950'li yılların sağlıklılaştırma eylemleri paralelinde iyileştirilmesi hedeflenmiştir. 1970'li yıllarda hakim olan kentsel yenileme uygulamaları ile eskimiş kent dokularının yaygın olarak yenilenmesi hedeflenmiştir. Bu dönemde özel sektörün önemi artmıştır. Dönemin ilk yıllarında, uygulamalarda bölgesel ve yerel düzey vurgulanmıştır ancak devam eden süreçte yerel düzey ön plana çıkmıştır.

Tablo 2. Kentsel Dönüşümün Tarihsel Süreç İçerisinde Gelişimi (Binici 2018)

Dönem politika türü	1950'ler yeniden inşa etme	1960'lar yeniden canlandırma	1970'ler yenileme	1980'ler yeniden geliştirme	1990'lar yeniden üretim	2000'ler
Temel strateji ve yöneliş	Eskimiş, köhne alanların yeniden inşası ve genişlemesi, banliyö gelişimi	1950'lerin anlayışının devamı, banliyö ve çeperlerin büyümesi, sağlıklaştırma çabaları	Yenileme ve semt projelerinde yoğunlaşma , çeperlerde gelişime devam	Birçok temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, donanma projeleri, kent dışı projeler	Politika ve uygulamalar da daha kapsamlı yaklaşımlara yöneliş, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem	Kentlerde fiziksel yenilenme süreçlerinin başlaması hedeflenmiştir .
Temel aktörler ve finansman sahipleri	Merkezi ve yerel hükümetler, özel sektör girişimcileri ve müteahhitler	Kamu ve özel sektörler arasında daha fazla denge sağlamaya yöneliş	Özel sektörün artan rolü ve yerel yönetimlerde desantralizasyon	Özel sektöre ve uzman birimlere verilen önemin artışı, artan ortaklıklar	Ortaklıkların hakimiyeti	Toplu Konut İdaresi (TOKİ)
Eylemin alansal boyutu	Yerel ve alansal düzeye vurgu	Eylemlerde bölgesel düzeyin ortaya çıkışı	Önce bölgesel ve yerel düzey, sonra yerel düzeyin öne çıkışı	1980'lerin başında mevzi ölçekte, ardından yerel ölçekte yoğunlaşma	Stratejik perspektifin yeniden sunumu, bölgesel eylemlerin gelişimi	Ekonomik büyümeyi teşvik edici bir araç olarak görmek
Ekonomik odak	Az miktarda özel sektör katılımıyla kamu sektör yatırımı	1950'lerin devamında özel sektörün artan önemi	Kamunun zorunlu kaynakları ve özel yatırımların artışı	Seçici kamu fonları ile özel sektörün hakimiyeti	Kamu, özel sektör ve gönüllü fonlar arasında artan denge	Toplu Konut İdaresi (TOKİ)
Sosyal içerik	Konut ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi	Sosyal koşulların ve refah düzeyinin geliştirilmesi	Toplumsal tabanlı eylemler ve artan yetkiler	Son derece seçici devlet desteği ile toplumun kendi işini kendi görmesi	Toplumun rolünün önem kazanması	İnşaat sektöründeki büyümeyi teşvik etmek için yasal ve yönetsel düzenlemelerin yürürlüğe koyulması
Fiziksel durum	İç bölgelerde ve çeperlerde yeniden yapılanma	Mevcut alanların, 1950'lerin sağlıklaştırma eylemleri paralelinde iyileştirilmesi	Eskimiş kent dokularının yaygın olarak yenilenmesi	Yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması	1980'lerden daha mütevazı koruma anlayışı	Kentsel yenileme ve kentsel iyileştirme
Çevresel yaklaşım	Peyzaj ve yeşillendirme	Seçici iyileştirmeler	Birtakım yeniliklerle yapılan çevresel iyileştirmeler	Daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar	Daha geniş kapsamda çevresel sürdürülebilirlik anlayışı	Ekonomik olanakları düzeltme çabaları sırasında doğanın ve çevrenin göz ardı edilmesi

1980’li yıllarda hakim olan kentsel yeniden geliştirme uygulamalarında temel strateji temel gelişim ve yeniden gelişim projeleri, donanma projeleri, kent dışı projeler geliştirmek olmuştur. Bu dönemde daha geniş açılı çevresel yaklaşımlar, yerine geçme ve yeni gelişim temel projelerinin hazırlanması hedeflenmiştir. 1990’lı yıllarda ise kentsel yeniden üretim uygulamaları hakim olmuştur. Bu dönemde politika ve uygulamalarda daha kapsamlı yaklaşımlara yöneliş, bütünleşmiş eğitime daha fazla önem stratejileri geliştirilmiştir. Uygulamalarda bölgesel eylemler ön plana çıkmış, daha mütevazı koruma anlayışı ve daha geniş kapsamda çevresel sürdürülebilirlik anlayışı benimsenmiştir.

Dünyada gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarından örnekler

Hiroşima (Japonya) - Danbara kenti yeniden inşa projesi

Proje, 1945 yılında atom bombasının 14.000 kişiyi öldürdüğü Japonya’da yıkımın ardından kültürel ve doğal güzellikleriyle dünya barışına örnek bir kent yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yıkılan Hiroşima kentini yeniden inşa etme projesi, komisyonun liderliğinde idari ve ekonomik aktörler ile yerel halk arasındaki iş birliği sayesinde başarılmıştır (Binici 2018). Projenin amaçlarından biri de, Şişman ve Kibaroglu (2009) ’na göre, yerel halkın konut sorununu çözmektir. Proje sürecinde yerel halkın katılımı sağlanarak toplumun ihtiyaçlarına uygun yeşil alanlar ve donatı alanlarının inşa edilmesi planlanmıştır (Binici 2018).

Proje alanı yaklaşık 13 km² olup, proje 1983 yılında kamu, özel sektör ve yerel halkın iş birliğiyle hayata geçirilmiştir. Proje sürecinde, özel sektörün inisiyatifiyle 7 ila 10 katlı konut ve ticari binalardan oluşan yüzlerce bina inşa edilmiştir. Gençlere yönelik bir eğlence alanı oluşturma amacıyla, 1995 yılında bölgede 13 oyun alanı ve 2 yeşil alan tamamlanmıştır (Şekil 3). Bu parklar sayesinde şehir, geleneksel yapısının üzerine yenilikler ekleyerek yeni bir görünüm kazanmıştır (Binici 2018).

Şekil 3. Danbara kentsel dönüşüm alanı-uygulama öncesi/sonrası maketi (Binici 2018)

Kreuzberg (Almanya) - Kreuzberg kentsel yenileme projesi

İkinci Dünya Savaşı sırasında pek çok Avrupa kenti büyük hasarlar alırken Alman askeri endüstrisi için önemli bir bölge olan Kreuzberg büyük ölçüde hasar almamıştır. Ancak Berlin'in Doğu ve Batı olarak bölünmesi Kreuzberg'in yapısında büyük değişikliklere yol açmıştır. 1961'de Berlin Duvarı'nın inşa edilmesiyle Kreuzberg'in nüfusu, İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında 330.000 iken 1970'te 90.000'e düşmüştür.

Batı Berlin'de "kentsel yenileme" kapsamındaki ilk proje, 1963'te duyurulmuştur. Bu proje ile eski konut stoğunun büyük kısmının yıkılıp yeniden inşa edilmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda mevcut konut stoğunun yalnızca %30'unun iyileştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Proje ile Berlin'in geleneksel yerleşim alanlarının sınırında yeni toplu konutlar inşa edilmesi planlanmıştır. Ancak halkın katılımını sağlamadan yapılan bu projelere ilk tepkiler ev sahiplerinden gelmiştir. Bunun sonucunda 1972 yılında ilk proje tamamlanmadan ikinci bir kentsel dönüşüm projesi açıklanmış, federal hükümet yasal düzenlemeler yaparak yerel halkın katılımını sağlamayı planlamıştır. Ancak bu düzenlemeler büyük ölçüde yerel yönetim tarafından yerel halka bilgilendirme mektupları gönderilmesi şeklinde, diğer bir ifade ile bilgilendirme düzeyinde katılım ile sınırlı kalmıştır (Filik 2021).

1970'lerin ortalarından itibaren kentsel dönüşüm, Berlin'in yerel siyasetinde önemli bir rol oynamıştır. 1980'de her sekiz Berlin halkından birinin kentsel dönüşüm projelerine katılım sağladığı görülmüştür. Ancak, kentsel çevreyi "iyileştirmek" için genellikle "yıkım" tercih edilmiştir. 1976'dan itibaren Berlin'de büyük ölçekli yıkımdan küçük ölçekli yıkıma geçiş yapılmış ve şehir plancıları etkili yeni standartlar geliştirmiştir. Bu sayede eski yerleşim alanlarının yıkımı yaklaşımı yerini sokak çevresinin geliştirilmesi ve yenilenmesi yaklaşımına bırakmıştır (Şekil 4). Bu proje ile yerel halkın koruyucu kentsel dönüşüm projelerine dâhil edilmesinin etkili olduğu kanıtlanmıştır (Filik 2021).

Şekil 4. Kreuzberg'de kentsel yenileme öncesi ve sonrası blokların iç avluları (Filik 2021)

Beyrut (Lübnan) - Solidere kentsel dönüşüm projesi

Beyrut, 1975-1990 yılları arasındaki iç savaştan büyük ölçüde etkilenmiş ve özellikle şehrin kıyı bölgesi yağmalanmıştır. Savaş sonrası Lübnan hükümeti, şehirleri yeniden canlandırmak için özel sektörle kentsel dönüşüm projeleri başlatmıştır (Filik 2021).

1994 yılında, mülk sahipleri ve yatırımcılar Beyrut şehir merkezinde SOLIDERE adlı Lübnanlı bir anonim şirket kurmuştur. Bu şirket, tarihi ve geleneksel yapıları koruyarak şehir merkezindeki kafe ve restoranları yeniden inşa etmeyi hedeflemiştir. İç savaş, sadece fiziki değil toplumsal zararlar da vermiş, dini ve etnik ayrışmalar sosyal yapıların bütünleştirilmesini kentsel dönüşüm projelerinin öncelikli temalarından biri yapmıştır. SOLIDERE, kentin doğu ve batısını birleştirmek, ticari, sosyal ve kültürel olanaklar sunmak ve toplumu buluşturmak amacıyla kentsel dönüşüm projeleri yürütmüştür (Şekil 5). Proje, Beyrut'un iç savaşta yıkılan geleneksel yapılarını yeniden canlandırmayı, şehri bir ticaret merkezi haline getirmeyi ve canlı bir şehir yaratmayı amaçlamıştır (Filik 2021).

Şekil 5. Beyrut'ta kentsel dönüşüm öncesi ve sonrası (Filik 2021)

Türkiye'de kentsel dönüşümün gelişimi

Gelişmiş ülkelerde kentsel dönüşüm, sanayi devriminin getirdiği sorunlarla başa çıkmak için kapsamlı yeniden yapılanma olarak görülürken, Türkiye'de 1950'lerden itibaren köylerden kentlere göç ve nüfus artışı kent merkezlerinin çürümesine yol açmış ve kentsel dönüşüm ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Göç, gecekondu mahalleleri, kaçak inşaat ve afetler bu ihtiyacı tetiklemiştir. Türkiye'de kentsel dönüşüm projeleri hızlı bir şekilde uygulama konulmuş, planlama ve yasal düzenlemeler bu sürecin gerisinde kalmıştır (Binici 2018).

Türkiye'de ilk kentsel yenileme çalışmaları 20. yüzyılın ilk yarısında gecekondu bölgelerine yönelik olarak başlamış, 1980'lerden itibaren konut projelerine yerli ve yabancı sermaye öncülük etmiştir. Ancak bu süreçte kültürel ve doğal zenginlikler zarar görmüş ve kamu kaynakları verimsiz kullanılmıştır (Denli Özel 2018).

Bu bağlamda, Arslan (2014) 'a göre Türkiye'nin kentsel dönüşüm tarihi üç dönemde ele alınabileceği 3 dönem ve bu dönemlerde etki gösteren durumlar aşağıdaki gibidir:

1. 1950-1980: Köylerden kentlere göç ve ilk gecekondu mahallelerinin oluşumu,
2. 1980-2000: Küreselleşmenin etkisiyle altyapı ve inşaat yatırımlarının artışı,
3. 2000 sonrası: Yerelleşme ve Toplu Konut İdaresi Başkanlığının (TOKİ) rolü ile merkezi hükümetin güçlenmesi.

Küreselleşme ve liberal ekonomik sistemin hakimiyeti sonrası Türkiye’de şehirler hem ruhsatlı hem de ruhsatsız binalarla genişlemiş, tarihi bölgelerde soylulaştırma yapılmış ve sosyal olanaklar genişletilmiştir. 2000’li yıllarda sanayi şehir dışına taşınmış, lüks konutlar inşa edilmiş ve tarihi dokularda yeniden imar ve yenileme çalışmaları yapılmıştır (Denli Özel 2018).

Türkiye’de kentsel dönüşüm uygulamalarından örnekler

İstanbul - Sulukule kentsel dönüşüm projesi

İstanbul’un Fatih ilçesindeki Sulukule bölgesi, tarih boyunca çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Tarihsel bir yerleşim alanı olması nedeniyle farklı dönemlerden pek çok tarihi ve kültürel esere ev sahipliği yapan Sulukule’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) tarafından tarihi değere sahip olarak sınıflandırılan bir saray konağı da bulunmaktadır (Denli Özel 2018).

2005 yılında çıkarılan 5366 sayılı “Yıpranan Tarihi Ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması Ve Yaşatılarak Kullanılması Kanunu”, korunan alanlara müdahalelerin önünü açmıştır. Türkiye’de bu yasa kapsamında başlatılan ilk projelerden biri Sulukule kentsel dönüşüm projesi olmuştur (Filik 2021) .

Şekil 6. Sulukule’de kentsel dönüşüm öncesi (solda) – sonrası (sağda) (Filik 2021)

Niğde- Efendibey kentsel yeniden dönüşüm projesi

Niğde Efendi Bey Kentsel Yenileme Projesi Şehitler, Şahinalı ve Efendi Bey mahallelerinde 100 hektarlık alanı kapsamaktadır.

Bu proje TOKİ, Niğde Belediyesi ve bölge sakinlerinin katılımıyla başlatılmıştır. Proje kapsamında proje yerleşkesindeki belirli alanlarının temizlenmesi, okullar, dinlenme alanları (park, yürüyüş yolları, yeşil alanlar, çay bahçeleri...) sağlık tesisleri, geniş yollar, konut ve işyerlerinin inşa edilmesi amaçlanmıştır (Yoğurtçu 2016).

Proje kent mekânını çağın şartlarına uyumlu hale getirmesi, sürdürülebilirlik ve yeşil çevre açısından önemlidir (Şekil 7-8).

Şekil 7. Niğde Efendibey mahallesindeki gecekondu alanları (Yoğurtçu 2016)

Şekil 8. Niğde Efendibey kentsel dönüşüm projesi maketi (Yoğurtçu 2016)

Ankara - Dikmen Vadisi kentsel dönüşüm projesi

Dikmen Vadisi, Ankara ili Çankaya ilçesine bağlı Dikmen ile Ayrancı ilçeleri arasında yer alan bir vadidir. 1970 yılında bu alanın şehir parkı olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak bölgeye olan kitlesel göç, bölgede çok sayıda gecekondü inşaatına yol açmıştır (Şekil 9). Zamanla bu kamu arazisine inşa edilen kulübelerin tapuları verilmeye başlanmıştır (Denli Özel 2018).

Şekil 9. Dikmen Vadisi kentsel dönüşüm öncesi (solda) ve sonrası (sağda) (Denli Özel 2018)

Dikmen Vadisi Kentsel Dönüşüm Projesi'nin amacı mevcut gecekonduların yıkılarak bölgede yeşil alanlar oluşturulmasıdır. Aynı zamanda kültürel, ticari ve yerleşim alanlarını da düzenlemeyi amaçlayarak bölgede modern konutlar, sosyal alanlar ve altyapı inşa edilmiştir (Denli Özel 2018).

Sokak Sağlıklaştırma

Sokak sağlıklaştırma kavramı

Türkiye'deki şehirler, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için zengin bir tarihi dokuya sahiptir. Bu dokuların modern yaşama entegre edilebilmesi için çeşitli canlandırma stratejileri uygulanmaktadır. Bu stratejiler tarihi yapıların fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan iyileştirilmesini amaçlar (Çelimli 2016).

1983 yılından itibaren 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile birlikte, geleneksel mimari karakterini koruyan kentlerde yapısal koruma çalışmaları yaygınlaşmıştır. 1980'lerden sonra ise kentsel sit alanlarının tespiti ve tescili ile korumaya yönelik imar planlarının oluşturulması ön plana çıkmıştır (Çelimli 2016). Tarihi çevre koruma uygulamalarının gelişmesiyle birlikte, kültür turizmi kavramı önem kazanmış ve bu alanların turizm potansiyelinin artırılmasına yönelik önlemlerin alınması gerekmiştir. Bunun yanı sıra sanayileşme ve küreselleşme sürecinde hızlı ve plansız kentleşme, uygunsuz koruma politikaları, kaynak eksikliği ve bilinçsizlik gibi nedenlerle tahrip olan kentsel yapıların korunması önem arz etmektedir (Çelimli 2016). Sürdürülebilirlik kapsamında tarihi çevrenin

korunmasında, fiziksel müdahalelerin yanı sıra sosyal ve kültürel yapıların da korunması gerekmektedir (Özyazgan 2022).

Tek bir yapı ölçeğinde korumanın zorlukları, yerel yönetimleri daha kapsamlı koruma arayışına yöneltmiştir. Bütüncül korumanın önemi uluslararası çalışmalarda da tartışılmış ve bu kavram 1964 Venedik Tüzüğü'nde tanıtılmıştır (Ahunbay 2016). XX. yüzyılın başında koruma yaklaşımları başlangıçta tek bir bina ölçeğinde ele alınırken, zamanla binalar, mahalleler ve bölgeler ölçeğinde bütünsel değerlendirilmesi sağlanmıştır. Bu yaklaşım, "sokak sağlıklılaştırma" fikrini ortaya çıkarmıştır (Eraslan ve Koç 2022). Sokak sağlıklılaştırma, kültürel varlıkların restorasyon maliyetinin yüksek olması ve kapsamlı korunma ihtiyacı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Bu yöntem, tarihi kent dokusunu ve sokakları daha küçük ölçekte ele alarak yapı yenilemesinden farklı bir yaklaşım sunar (Özyazgan 2022).

Sağlıklılaştırma, kullanılamaz hale gelen bina veya bina gruplarına müdahale etmek için kullanılan bir terimdir ve tarihi, kültürel ve mimari özelliklerin korunarak günümüz ihtiyaçlarına uygun şekilde restore edilmesini ifade eder. Bu süreç, binaların orijinal özelliklerinin korunarak, onararak, değiştirilerek ve uyarlanarak kullanılabilir hale getirilmesini kapsar. Yapının güçlendirilmesi, yenilenmesi ve dayanıklılığının artırılması gibi müdahaleler de sağlıklılaştırma kapsamındadır. Ayrıca, tarihi kent merkezlerinin ve kullanıcılarının durumunun iyileştirilmesi, yapıya uygun olmayan yeni fonksiyonların eklenmemesi önemlidir. Bu nedenle, yeniden gelişme fiziksel bağlamda olduğu kadar kentsel koşulların iyileştirilmesi açısından da değerlendirilmelidir (Özbozkurt 2019).

Sanayileşme ve küreselleşme sürecinde hızlı ve plansız kentleşme nedeniyle tahrip olan tarihi kentsel yapıların korunması amacıyla acil önlemler alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, geleneksel karakterini koruyan sokakların restore edilmesini ve korunmasını amaçlayan sokak sağlıklılaştırma projeleri geliştirilmiştir. 1990'lı yıllarda Kültür Bakanlığı tarafından başlatılan ilk sokak sağlıklılaştırma projeleri, örneğin Beypazarı, İzmir-Birgi ve Bitlis-Merkez projeleri, başarılı sonuçlar elde etmiş, yerel halk ve yönetim tarafından kabul edilmiştir. Bu projeler, kültür turizminin gelişmesi ve ilçe ekonomisinin canlanması açısından önemli bir rol oynamıştır (Keskin 2008).

Sokak sağlıklılaştırmanın amacı

Şişman ve Kibaroglu (2009)'na göre sağlıklılaştırma aşağıda maddeler halinde açıklanan dört temel hedefe odaklanmalıdır:

1. Kentin fiziki koşulları ile toplumsal sorunlar arasında doğrudan ilişki kurulmalıdır. Kentsel alanların çöküş alanı haline gelmesinin temel nedenlerinden biri sosyal

çöküş veya bozulmadır. Sağlıklaştırma projelerinde toplumsal gerilemenin nedenlerini temelden incelemek ve bunu önlemenin yollarını irdelemek gerekmektedir.

2. Sağlıklaştırma, kentsel dokunun sürekli değişim ihtiyaçlarına cevap vermelidir. Bir başka deyişle kentsel sağlıklaştırma projeleri, hızla büyüyen, değişen ve gerileyen kentsel dokudan kaynaklanan yeni fiziksel, sosyal, ekonomik, çevresel ve altyapısal ihtiyaçlara göre mahallelerin yeniden geliştirilmesine olanak sağlamalıdır.
3. Kentin refahını ve yaşam kalitesini artıran bir ekonomik kalkınma yaklaşımını temsil etmelidir.
4. Kentsel alanların kriz alanı haline gelmesinin temel nedenlerinden biri fiziksel ve sosyal bozulmanın yanı sıra ekonomik canlılığın kaybıdır. Sağlıklaştırma çabaları, kentin fiziksel ve sosyal olarak çürümeye yüz tutmuş bölgelerine ekonomik canlılık kazandırmayı, böylece kentsel refahı ve yaşam kalitesini iyileştirmeye yönelik stratejiler geliştirmeyi amaçlamalıdır.

Sokak sağlıklaştırma yöntemleri

Sokak sağlıklaştırma çalışmaları, Koruma Bölge Kurulları tarafından belirlenen alan sınırları içinde yürütülmektedir. Öncelikle, bu alanlar için durum tespiti yapılır ve ihtiyaç analizi gerçekleştirilir (Koçar 2019). Daha sonra Koruma Bölge Kurulları, projeyi yasaya uygun olarak onaylar (Eraslan 2022).

Ünver (2017) sokak sağlıklaştırma sürecinin aşamalarını aşağıdaki gibi belirlemiştir:

- Dokümantasyon
- Planlama
- Uygulama
- Kullanımlar/sürdürülebilirlik

Tarihi sokak yapılarında, tescilli ve tescilsiz arazilere yapılacak müdahaleler özenle seçilmelidir. İşlev değişikliği gerekiyorsa, doğru işlevin belirlenmesi için detaylı bir çalışma yapılmalıdır (Eraslan 2022).

Müdahale gerektiren tarihi çevrelere uygulanabilecek sağlıklaştırma yöntemleri, dokunun türü ve özelliklerine ve onu oluşturan mimari malzemelere bağlıdır. Her doku ve yapının kendine özgü özelliklerine bağlı olarak gerekli çözümü sağlayan uygun sağlıklaştırma yönteminin seçilmesi önemlidir (Yaygel 2007).

Tarihi yapıların ve çevrelerinin aslına uygun hale getirilmesi için gerekli her türlü çalışmanın mevzuata uygun olarak yapılması gerekmektedir. Bilinçsizce müdahale etmek tarihi

dokuya zarar vererek gelecek nesillere yanlış bilgi aktarımına sebep olmaktadır. Sokak sağlıklaştırma yöntemleri farklı kişiler (Körlü 2015;Yaygel 2007; Çelik 2004) tarafından farklı gruplara ayrılmıştır. Burada ele alınacak konular şunlardır:

- Koruma - saklama - bakım yöntemi (preservation),
- Sağlamaştırma (consolidation),
- Yeniden yapma (reconstruction),
- Temizleme - açığa çıkartma (liberation),
- Arkeolojik restorasyon,
- Daha iyi bir çevreye taşıma,
- Yeniden işlevlendirme, yeni işleve uyarlama.

Tarihi binaları yenilerken, yukarıdaki yöntemlerden birkaçını birlikte kullanmak gerekir. Bu durumun bir örneği, Osmanlı kervansaraylarının yeniden kullanılmasına karar verilmesiyle gelişigüzel eklerinin kaldırılması ve taşıyıcıların güçlendirilmesidir (Körlü 2015).

Koruma, bir yapının bozulmasını geciktirerek mevcut durumunun korunmasını içerir. Bu tür korumanın amacı tarihi değerlerin özgün nitelikleriyle korunmasıdır. Tarihi değeri olan ortamların yönetimi, bozulma ve zarar verici etkenlerin, yangın, hırsızlık ve kaçakçılığın önlenmesini, nem, ısı, hava kirliliği vb. fiziksel çevre koşullarının düzenlenmesini amaçlamaktadır. Özgün koruma, binalardaki kirin temizlenmesi, yüzey kaplamalarının iyileştirilmesi (boyama, badana, cephe elemanları) ve çevre kalitesinin iyileştirilmesi gibi müdahalelerin kullanımını içerir (Yaygel 2007).

Koruma - saklama - bakım yöntemi olan “preservation”, özelliği ve doğası gereği büyük müdahalenin mümkün olmadığı yerlere uygulanan bir tekniktir. Küçük bakımlarla tarihi çevrenin gelecekte bozulmasını önlemek için çaba gösterilmektedir. Korunan tarihi ortamlara örnek olarak İtalya’daki Piazza Il Campo (Şekil 10) ve İngiltere’de Chicester (Şekil 11) verilebilir (Çelik 2004).

Şekil 10. İtalya Piazza Il Campo (Körlü 2015)

Şekil 11. İngiltere Chicester (Körlü 2015)

Sağlamlaştırma, mevcut varlıkları geliştirerek korumayı amaçlayan bir tekniktir. Bu, bir kültür varlığının fiziksel yapısına, tüm yapının dayanıklılığını ve devamlılığını sağlayacak eklemeler yapmayı içerir. Yeni eklenen unsurlarla geri kalanlar arasında estetik uyumsuzluk olmamasına dikkat edilmelidir (Yaygel 2007). Kent ölçeğinde sağlamlaştırmaya örnek olarak Şekil 12’deki Finlandiya’nın başkentinde (Helsinki) bulunan Wooden Vallila verilebilir (Çelik 2004).

Şekil 12. Finlandiya (Helsinki) Wooden Vallila (Körlü 2015)

Yeniden Yapma (reconstruction); tarihsel bir bütünün, alanın veya bir bölümün özgün haliyle üretilip sıfırdan yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Bu yöntem, tahrip edilen tarihi mülkün bir kısmının veya tamamının orijinal durumuna geri getirilmesini içerir (Körlü 2015). Amaç, savaş ve deprem gibi kitlesel yıkımlar nedeniyle kaybolan bir bölgenin tarihinin devamlılığını sağlamaktır. Bu teknik, Venedik'teki San Marco'da çöken Çan Kulesinin yeniden

inşasında kullanılmıştır. Venedik şehrinin sembollerinden biri olan bu anıtın yeniden inşası (Şekil 13 ve 14), San Marco Meydanı ve çevresinin genel resminin bütünleştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Körlü 2015).

Şekil 13. Venedik - San Marco Çan Kulesi (yeniden yapılanma öncesi) (Körlü 2015)

Şekil 14. Venedik - San Marco Çan Kulesi (yeniden yapılanma sonrası) (Körlü 2015)

Temizleme - açığa çıkartma (liberation), bir binanın orijinal yapısına zarar veren, sonradan yapılan eklentilerin temizlenmesidir. Yapıya zarar vermemek için uygulamalar dikkatli yapılmalıdır. Bu yöntemin amacı tarihi yapıların özgünlüğünü etkileyen fazlalıkları ortadan kaldırmaktır (Yaygel 2007).

Yöntemlerden biri olan daha iyi bir çevreye taşıma, bayındırlık işleri (yol inşaatı, baraj inşaatı vb.), jeolojik yapılar veya doğal afetlerin o bölgede korunması gereken unsurların korunmasını zorlaştırması sebebiyle yapının uygun bir konuma hareket ettirilmesidir. Bu

yönteme örnek olarak Batman'daki Hasankeyf ilçesi verilebilir. Dicle Nehri üzerine kurulan yaklaşık 1600 yıllık Ilısu Barajı, Hasankeyf ilçesini sular altında bırakmıştır. Bu yerleşim yerinin eski yerine taşınması gerekmiş ancak bu, çok pahalı olması ve aynı çevresel özelliklerin bulunamaması nedeniyle uzun yıllar mümkün olmamıştır (Çelik 2004). Akkoyunlular döneminde Hasankeyf'te inşa edilen Zeynelbey Türbesi (Şekil 15 ve 16), 2015 yılında yeni yerine taşınmıştır (Körlü 2015).

Şekil 15. Zeynelbey Türbesi (Körlü 2015)

Şekil 16. Hasankeyf (Körlü 2015)

Yeniden işlevlendirme (yeni amaçlara uyum sağlama) yöntemi, ihtiyaçlar ve yaşam tarzları değiştikçe binaların orijinal işlevini koruyamaması sebebiyle uygulanmaktadır. Hamam, kervansaray, tekke, manastır gibi tarihi yapılar ancak özel durumlarda işlevlerini

sürdürebilmektedir (Yaygel 2007). Örneğin Bursa'daki Murat Evi, Birgi'deki Çakır Ağa Konağı, Amasya'daki Hazeranlar Konağı (Şekil 17-19) Kültür Bakanlığı tarafından etnik müze olarak tanınmıştır (Körlü 2015).

Şekil 17. Amasya Hazeranlar Konağı (Körlü 2015)

Şekil 18. Amasya Hazeranlar Konağı girişi (Körlü 2015)

Şekil 19. Amasya Hazeranlar Konağı iç kısım görünümü (Körlü 2015)

Dünyada sokak sağlıklaştırma uygulamaları

İspanya - Malaga örneği

2008'de İspanya'nın Malaga kentinde başlatılan sağlıklaştırma projesi, eski binaların yıkılması, kullanılmayan alanların değerlendirilmesi ve ekonomik zorlukların giderilmesi amacıyla yapılmıştır. Proje kapsamında tarihi kent merkezinin eğlence, ticaret ve konut kapasitesinin artırılması hedeflenmiştir (Şekil 20). Sağlıklaştırma projesi sayesinde meydanlar ve sokaklar daha erişilebilir hale gelmiş, yaya alanlarının artması ticari alana olumlu etki yapmış ve şehir merkezinde hareketlilik artmıştır (Özbozkurt 2019).

Şekil 20. İspanya-Plaza del Pericon öncesi (solda) ve sonrası (sağda) (Özbozkurt 2019)

Türkiye’de sokak sağlıklaştırma uygulamaları

İzmir - Birgi yerleşkesi örneği

1991'de Birgi ve çevresi için ilk koruma planı Cengiz Eruzun ve Erdal Küpeli tarafından yapılmıştır. 1998 - 2001 arasında Mimar Sinan Üniversitesi, Çekül Vakfı ve Birgi Belediyesi iş birliğiyle Birgi Yaz Okulu'nun saha çalışması yapılmış, tescilli kamu binaları ve inşaatlarla ilgili raporlar hazırlanmıştır. Bu süreç, yerel halkın bilgilendirilmesi ve yerel yönetimlerle halkın ortak katılımını sağlama açısından önemli olmuştur.

Şekil 21. Birgi sağıklaştırma çalışması öncesi (solda) - sonrası (sağda) (Özbozkurt 2019)

Sağıklaştırma projeleri kapsamında Fatih Mehmet Bey Sokak, Kadı Sokak, Umurbey ve Yarbaşı sokaklarında yenileme çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca, doğa, arkeoloji ve kentsel rezervleri kapsayan yaklaşık 166 hektarlık bir alan için kapsamlı bir koruma planı oluşturulmuş ve 2009 yılında uygulanmıştır (Özbozkurt 2019).

Şekil 22. Birgi sokak sağıklaştırma çalışması öncesi (solda) - sonrası (sağda) (Özbozkurt 2019)

Gaziantep- Şehreküstü Bölgesi sokak sağıklaştırma projesi

Gaziantep'te kentsel tasarım ve sokak sağıklaştırma çalışmaları, tarihi sokakların bütüncül korunması yaklaşımı ile yapılmıştır. Geleneksel Antep konutlarının yoğun olduğu bölgede sosyal yapı değişmiştir. İklim ve çevresel etkiler nedeniyle yapılar aşınmış, ek inşaatlar sokak yapısını bozmuştur. Ekonomik nedenlerle binaların bakım ve onarımı yapılamamıştır. Çalışmaların ilk aşamasında Pişirici - Şih Camisi bölgesinde 720 metre uzunluğunda 34 tescilli bina ele alınmış, ikinci aşamada ise 850 metrelik alanda 24 tescilli yapının sağıklaştırılması yapılmıştır (Şekil 23) (Özyazgan 2022).

Şekil 23. Gaziantep Şhreküstü Bölgesi sokak sağııklaştırma projesi alanı (Özyazgan 2022)

Ankara - Hamamönü sokak sağııklaştırma projesi

Ankara’da “Eski Kent Dokusunun Planlanması, Sağııklaştırılması ve Korunması Projesi” kapsamında başlatılan Hamamönü Koruma Projesi'nin amacı, kent kültürünün önemli bir parçası olan bu bölgenin tarihi zenginliğinin de ön plana çıkarılmasıdır. Rekreasyon alanları bakımından bölgenin geliştirilmesi ve şehrin bir turizm kentine dönüştürülmesi amaçlanmıştır. 2006 yılında Altındağ Belediyesi tarafından yürütölen çalışmalar Dutlu Sokak (Şekil 24) ve Sarıkadı Sokak’ta sokak sağııklaştırma çalışmaları ile başlamıştır. Hamamönü’nde gerçekleştirilen sokak sağııklaştırma çalışmaları kapsamında, tescilli ve tescilsiz binanın onarım ve yeniden inşası, kamulaştırma çalışmaları ve bina düzeyinde doku analizleri de yer almıştır. Hazırlanan projeyle bölgedeki bina cephelerinin yanı sıra cadde ve meydanların altyapı ve peyzajlarının iyileştirilmesi amaçlanmıştır. Uygulanan sokak sağııklaştırma çalışmalarının amacı, tarihi mirası korumak ve yaşatmak, diğör alanları etkileyerek ve canlandırarak tüm korunan alanlara yaymak, koruma ve kullanma bilincini artırmak, bölgedeki ticari değeri ve turizm değeriini teşvik etmektir (Özbozkurt 2019).

Şekil 24. Hamamönü Dutlu sokak sağlıklaştırma çalışması öncesi (solda) ve sonrası (sağda) (Özbozkurt 2019)

Türkiye’de sokak sağlıklaştırma uygulamalarını yönlendiren yasal ve yönetsel çerçeve

Ülkemizde sokak sağlıklaştırma kavramı ilk kez 1995 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün yatırım planına dahil edilmiştir. İlk teknik şartname, sokak sağlıklaştırma projelerinin hazırlanması ve uygulanmasına ilişkin ilkeleri belirlemek amacıyla 1996 yılında oluşturulmuştur. Teknik özellikler 1998, 2005 ve 2006 yıllarında çeşitli düzeltmelerle güncellenmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde sokak sağlıklaştırma projeleri, “Korunması Gerekli Doku Ve Sokakları Sağlıklaştırma Projesi Teknik Şartnamesi” çerçevesinde uygulanmaktadır (Çelimli 2016).

Özbozkurt (2019) 17 Mayıs 1996 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığının 1216 sayılı onayı ile yürürlüğe giren “Korunması Gerekli Sokakları Sağlıklaştırma Projesi Teknik Şartnamesi” ile sokak sağlıklaştırma projelerinin temel amaçlarını ve ilkelerini aşağıdaki gibi özetlemektedir:

- Tarihi ve mimari önemi olan veya çevre dostu, ekonomik yapı ve alanların restorasyon esaslarına göre korunması ve restorasyonu,
- Dokuya uyumlu olmayan yapılara müdahaleler ve tarihi çevreyle uyumlu, çağdaş mimariye entegre tasarımlarla bölgenin mimari kalitesinin artırılması,
- Cadde ve yol örgülerinin ve orijinal sokak donatılarının korunması, hasarlı alanların orijinale uygun onarımının sağlanması ve elektrik direkleri, tabelalar ve benzeri bileşenlerdeki görsel kirliliğin ortadan kaldırılması,
- Tüm bu değerlerin sürdürülebilirlik mantığı içerisinde yaşatılması.

Bu şartname, 25 Temmuz 2013 tarihinde 28718 sayılı Resmi Gazete’de yürürlüğe giren Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği ile yürürlükten kaldırılmıştır. Kültür Varlıkları İhale Yönetmeliği eklerinden biri olan “Korunması Gerekli Doku ve Sokakları Sağlıklaştırma ve

Kentsel Tasarım Projesi Teknik Şartnamesi”nde yukarıdaki sokak sağlıklılaştırma esaslarının şu şekilde geliştirildiği görülmektedir (Özbozkurt 2019):

- Kentsel sit ve koruma alanlarında yer alması.
- Çevrenin ve bölgenin doğal, kültürel, mimari, tarihi, ekonomik, estetik ve görsel değerlerini, kendine özgü kimliğini koruyan ve öne çıkaran bir yaklaşımla hareket edilmesi.
- Çevreye uyumlu tasarım yoluyla çevre kalitesinin artırılması.
- Dezavantajlı kullanıcıların ihtiyaçlarına yönelik hükümler eklenmesi.
- Meydanlar, bahçeler, avlular, yaya caddeleri vb. kapsamı.
- Geleneksel, bölgesel, tarihi, kültürel ve doğal özelliklere sahip alan ve çevre alanların işlevsel bütünlüğünün korunması.
- Elektrik direkleri, tabelalar, altyapı hatları ve daha fazlasının neden olduğu karmaşıklığın ortadan kaldırılması.

2013 yılında hayata geçirilen sokak sağlıklılaştırma projesinin bütüncül bir yaklaşım benimsediği ve yasal bağlamda açıkça tanımlandığı görülmüştür. Bu bağlamda araştırmalar başlamış, ancak sonrasında özellikle uygulama aşamasında bireysel yapılara odaklanıldığını ve koruma amacının ötesine geçen müdahalelerin yapıldığını görülmüştür (Güner vd 2019). Ayrıca planlanan analizin yeterince detaylı yapılmaması ve kararların geçici olarak alınması, sokak sağlıklılaştırma uygulamalarından cephe güzelleştirmesine kadar bir sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sokak sağlıklılaştırma projesinin amacı, tarihi koruma planının uzun vadeli etkilerini hızlı bir şekilde gerçekleştirmek ve geleneksel bina yapılarını aşınma ve yıpranmaya karşı korumaktır. Ancak çalışmalar genellikle kentsel yapılardan ziyade binalar veya küçük bloklar üzerinden ilerlemiştir. Tüm bu olumsuzluklara rağmen genel olarak iyi niyetle oluşturulan eserlerin yurt dışında nasıl kullanıldığına bakıldığında, koruma adına sokak sağlıklılaştırma ile neler yapılabileceği daha net ortaya çıkmaktadır (Güner vd 2019).

Sokak sağlıklılaştırma projelerinin hazırlanma ve uygulanma esasları 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve alt kanunlarında düzenlenmediğinden sağlıklılaştırma uygulamalarında yöntemsel farklılıklar görülmüştür. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen sokak sağlıklılaştırma projeleri, bakanlık bünyesinde oluşturulan şartnamelere göre yürütülmüştür. Öte yandan yerel yönetimlerin yürüttüğü sokak sağlıklılaştırma projelerine bakıldığında bu uygulamaların hayata geçirilmesinde belirli bir yöntemin benimsenmediği görülmüştür (Keskin 2008).

Türkiye'deki yerel yönetimlerin yürüttüğü sokak sağlıklılaştırma projeleri incelendiğinde, çoğu durumda onarımların ya proje onayları doğrultusunda ya da bölge koruma

kurullarının basit restorasyon kararları doğrultusunda yapıldığı görülmüştür (Çelimli 2016). Yerel yönetimlerin tarihi ve geleneksel sokak yapılarının korunmasına yönelik artan ilgisi olumlu karşılanmıştır. Ancak sokak sağlıklılaştırma çalışmalarının bilimsel yöntemlere göre hazırlanmaması ve sürdürülebilir olmaması, yasal boşluklardan dolayı tarihi yapıların korunması açısından dezavantajlara yol açmıştır (Çelimli 2016).

Kentsel Dönüşüm, Tarihi Çevrede Koruma ve Sokak Sağlıklılaştırma Kavramları Arasındaki İlişki

Tarihi kentsel yapıların özgün karakteri kaybolduğunda veya çeşitli çöküşlerle karşı karşıya kaldığında, kentsel dönüşüm projeleri kentlerin hayatta kalması ve gelişmesi için kritik hale gelir. Bu projeler, eski mahallelerin yeniden canlandırılması, restore edilmesi ve iyileştirilmesi sayesinde önemli ekonomik ve sosyo-kültürel faydalar sağlayacaktır (Filik 2021). Kentsel dönüşüm, sanayi devriminden önce ve sonra farklı yöntemlerle uygulanmış olup, özellikle sanayi devriminden sonra şehirlerin ekonomik ve sosyal değişimlere yanıt olarak dönüşümü önem kazanmıştır (Yoğurtçu 2016).

Kentsel dönüşümün korumacı olan ve korumacı olmayan iki yaklaşımı bulunmaktadır. Sürdürülebilirlik çerçevesinde tarihi dokuyu korumak ve bu değerleri gelecek nesillere aktarmak için öncelikle korumacı yaklaşım izlenmektedir. Korumacı yaklaşımın en temel özelliği korunması gereken değerlerin olduğu gibi muhafaza edilmesidir (Filik 2021). Yoğurtçu (2016) kentsel dönüşüm uygulamalarının sıklıkla başvurduğu müdahaleci ve korumacı uygulamaları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

1. Kentsel koruma (preservation/conservation),
2. Kentsel yenileşme (renaissance),
3. Kentsel yeniden canlanma/canlandırma (revitalization),
4. Kentsel yeniden oluşum, yeniden üretim (regeneration),
5. Kentsel soylulaştırma (gentrification),
6. Kentsel yenileme/yenilenme (urban renewal/renovation),
7. Kentsel iyileştirme/sağlıklılaştırma (urban rehabilitation)

Tablo 3'te kentsel müdahale yöntemleri ve bu müdahale yöntemlerinin uygulama alanlarına etkisi gösterilmiştir.

Kentsel dönüşümde tarihi yapıların korunmasına yönelik ilk yaklaşım kentsel korumadır. Bu yöntem, tarihi kentlerin yaşlanmasını ve kimlik kaybını durdurarak, mevcut kültürel ve tarihi değerleri gelecek nesillere aktarmayı amaçlar (Denli Özel 2018). Kentsel koruma, tarihi, görsel ve mimari değerlerin uygun tekniklerle korunmasını, planlı gelişimi,

işlevselliğin sürdürülmesini, sosyal ve altyapısal sorunların çözülmesini, yasal düzenlemeleri ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini içermektedir (Yoğurtçu 2016).

Tablo 3. Kentsel Dönüşümde Müdahale Biçimleri ve Etkileri (Küçük 2014)

	Mevcut Fiziksel Özelliklerin Korunması	Mevcut Kullanımın, Fonksiyonun Ve Aktivitelerin Korunması	Mevcut Yapının Tamamen Değiştirilmesi
Temizleme			+
Canlandırma			+
İyileştirme	+		
Temizleme	+	+	
Yenileme		+	+
Yeniden Yapılandırma	+	+	
Yeniden Geliştirme			+
Dönüşüm			+
Islah	+	+	
Koruma	+		
Onarım	+	+	
Bezeme		+	

Kentsel dönüşümde korumacı yaklaşımlardan biri olan sağlıklılaştırma ise, itibarını kaybetmiş ve yıpranmış yapıların aslına uygun şekilde restore edilmesi ve iyileştirilmesi anlamına gelir (Yoğurtçu 2016). Bu kavram, kentsel iyileştirme olarak da bilinir ve fiziksel kalitesi bozulmuş konut alanlarının, kamu ve ticari hizmetlerin iyileştirilmesiyle yeniden işlevsel hale getirilmesini hedefler (Küçük 2014). Sağıklaştırmanın amacı, çürüyen alanlar ve özgün karakterini kaybetmemiş binaları sağlıklı ve yaşanabilir çevreler haline getirmektir. Ayrıca suçları, sosyal gerilimleri, işsizliği ve ekonomik sorunları azaltmayı ve şehirleri gelecek nesillere korumayı amaçlayan bir dönüşüm stratejisidir (Yoğurtçu 2016).

Özetle kentsel dönüşümün yaklaşımlarından biri olan korumacı yaklaşım tarihi çevreyi korumayı amaçlar. Korumacı yaklaşımın uygulama yöntemlerinden biri ise sağlıklılaştırmadır. Tarihi dokunun bütüncül korunması için ise sokak sağlıklılaştırma uygulamaları yapılmaktadır. Tarihi ortamlarda sokak sağlıklılaştırma, tarihin devamına katkı sağlaması nedeniyle özveri ve özen gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle yapılacak sağlıklılaştırma çalışmalarında süreçleri yönlendirmesi gereken bazı kriterler bu çalışmada bir araya getirilmiştir.

Tarihi Çevrede Sokak Sağıklaştırma Süreçlerini Yönlendirmesi Gereken Kriterler

Tarihi mekânlarda sokak sağıklaştırma uygulamalarına dikkat edilmesi ve özen gösterilmesi, geçmişin korunmasına yardımcı olması açısından önemlidir. Buradan hareketle tarihi çevrelerde gerçekleştirilecek uygulamaların çevresel sonuçlarını değerlendirmek için yıllar içinde çeşitli kriterler oluşturulmuştur (Yaygel 2007). Bu araştırmanın amacı doğrultusunda tarihi çevrede sokak sağıklaştırma süreçlerini yönlendirmesi gereken ve günümüze dek çeşitli araştırmalarda farklı şekillerde ortaya konulan kriterler bu bölümde sunularak, özgün bir biçimde kategorize edilecektir.

Bu bağlamda “Korunması Gerekli Sokakları Sağıklaştırma Projesi Teknik Şartnamesinde” (1996) tarihi çevrede sokak sağıklaştırma uygulamalarında dikkat edilmesi gereken kriterler (1) çevreye uyumlu çalışmalarla tarihi çevrenin kalitesini yükseltmek, (2) özgün kimliği koruyup ön plana çıkarmak, (3) kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik çalışmalar düzenlemek ve (4) işlevsel bütünlüğü korumak olarak tanımlanmıştır.

Yaygel (2007) tarihi çevrede sokak sağıklaştırma uygulamalarında dikkat edilmesi gereken kriterleri (1) kentsel, (2) sosyo kültürel ve (3) mimari ölçekte kriterler olarak irdelenmiştir. Çalışmada kentsel ölçekte; dokunun yerleşme özellikleri, korunması gereken yapılar ve işlev dağılımı kriterleri öne çıkarılmıştır. Sosyo kültürel ölçekte kullanıcı ihtiyaçları kriterine ve mimari ölçekte ise yapım sistemi, malzeme ile özgünlük kriterlerine yer verilmiştir.

Koçar (2019) ’a göre ise tarihi çevrede yapılacak sokak sağıklaştırma uygulamalarında; tarihsel sürekliliği sağlamak için (1) kentsel dokunun bütüncül korunması, (2) kullanıcı ihtiyaçlarını tarihi doku içerisine entegre etmek, (4) yapıların konumu, (5) sokak için önemi ve (6) tescil durumu irdelenmelidir.

Benzer şekilde bu tez kapsamında yapılan literatür taraması ile birçok kaynakta (Yaygel 2007; Emir 2008; Keskin 2008; İnici 2010; Uysal 2012; Ürk 2012; Erturan 2014; Körlü 2015; Çelimli 2016; Ünver 2016; Denli Özel 2018; Koçar 2019; Özbozkurt 2019; Mert 2020; Ünver ve Alptekin 2021; Eraslan 2022; Özyazgan 2022) tarihi çevrede sokak sağıklaştırma kriterlerinin ortaya koyulduğu görülmüştür. Daha önce farklı kaynaklarca ortaya konulan kriterler bu araştırma kapsamında cephe kriterleri, yapı ölçeğindeki kriterler, çevresel kriterler, kentsel ölçekteki kriterler, bağlamsal kriterler olmak üzere 5 başlık altında kategorize edilmiştir (Tablo 4).

Tablo 4. Tarihi Çevrede Sokak Sağıklaştırma Süreçlerini Yönlendirmesi Gereken Kriterler

Cephe Kriterleri	Yapı Ölçeğindeki Kriterler	Çevresel Kriterler	Kentsel Ölçekteki Kriterler	Bağlamsal Kriterler
Malzeme	Tescil Durumu	Tarihi Dokuya Entegrasyon	Konum	Toplumsal Sürdürülebilirlik
Doku	Oran/Ölçek	Okunabilirlik	Kimlik	Kültürel Dokuyu Korumak
Renk	Gabari	Yerleşme Dokusu	Silüet	Özgünlük
Üslup Birliği	Bağlamsal Uygunluk	Çevresel Sürdürülebilirlik	İşlev	Kullanıcı İhtiyaçları
Ritim	Ayrıştırma	Bütüncül Koruma	Kentsel Doku	Turizm
	Yapının İşlev Değişikliği	Yeniden Canlandırma		
		Özgünlük		

Krier (1979)'a göre cephe, binaların amacını ve önemini doğru bir şekilde aktarabilen, mimarinin temel bir unsurudur. Cephe, binanın inşa edildiği zamanın kültürel bağlamını gösterir, düzen ve organizasyon standartlarını anlatır, dekorasyon ve süsleme ustalığını gösterir, aynı zamanda orada yaşayan insanlar ve ait oldukları toplum hakkında da bilgi verir. Çakmaklı (1992)'ya göre bir kentte binaların bir araya gelmesiyle oluşan "duvarlar", kentin imajını belirleyen önemli unsurlardan biridir. Öyle ki aslında göze çarpmayan, arka planda kalan binalar yıllar boyunca bir şehrin belirleyici bir özelliği olmuştur (Emir 2008).

Çevrenin özelliklerine uyum sağlanmadan maksimum kazanç elde etmek amacıyla inşa edilen yapılar nedeniyle kentsel çevrenin görünümü monotonlaşmış, yüzyıllar boyunca oluşan tarihi sokak manzaraları yok olacak hale gelmiştir. Mevcut imar planlarının yapı düzeni ile tarihi alanlarda sit kararı olmaması nedeniyle çevre ölçeği korunamamaktadır. Kentsel alanlarda birden fazla küçük parsel birleşerek devasa bir bloklar oluşturur. Yeni imar planlarına göre inşa edilen bu binalar, yüksek kütleleriyle çevredeki yapıları ezmektedir. Yüksekliğin azaltılmasının ardından cephe malzemesi, cephe genişliği ve pencere boyutlarının değiştirilmesi yapıları geleneksel çevreye uyumlu hale getirir (İnici 2010).

Bu çalışma kapsamında kategorize edilen ilk kriter grubu cephelere ilişkin kriterleri içermektedir. Cephe kriterleri başlığı altındaki kriterler yeni bina cephelerinin karakterini ve tarihsel bağlamla uyumunu değerlendirmek için kullanılmalıdır. Bu çerçevede, cephe kriterleri malzeme, doku, renk, üslu birliği ile ritim olarak belirlenmiştir (Tablo 5). Bu kriterlerde üslup birliği kavramı yapısal bütünlük ve tutarlılık; ritim ise aynı zamanda süreklilik olarak da ifade edilebilmektedir.

Tablo 5. Cephe Kriterleri

Malzeme (Yaygel 2007; Emir 2008; İnici 2010; Uysal 2012; Körlü 2015; Çelimli 2016; Denli Özel 2018; Koçar 2019; Eraslan 2022)

İnşaat tekniği (Yaygel 2007; Çelimli 2016; Denli Özel 2018)

Doku (Özbozkurt 2019; Eraslan 2022)

Renk (İnici 2010; Çelimli 2016)

Üslup birliği (Çelimli 2016)

Yapısal bütünlük (Mert 2020)

Tutarlılık (Mert 2020)

Ritim (Taşdan 2023)

Bu çalışma kapsamında kategorize edilen ikinci kriter grubu yapılara ilişkin kriterleri içermektedir. Yapı ölçeğindeki kriterler ile temel olarak müdahale edilen yapının yapısal biçimlenişi bakımından tarihi çevreyle bütünlük kurması incelenmelidir. Bu çalışmada literatüre bağlı olarak yapı ölçeğindeki kriterler; yapının tescil durumu, oran/ölçek, gabari, bağlamsal uygunluk, ayırıştırma ve yapının işlev değişikliği alt başlıkları altında listelenmiştir (Tablo 6). Tescil durumu kriteri literatürde başka kaynaklarda tarihsel kimlik, tarihsel gelişim süreci olarak da ifade edilmiştir. Bağlamsal uygunluk kriteriyle sokakta müdahale edilen yapı ile müdahale edilmeyen yapı arasındaki uyum irdelenmiştir. Bu çalışmada daha anlaşılır olması açısından ayırıştırma olarak ifade edilen kavram, literatürde başka kaynaklarda görsel algılama olarak ifade edilmiştir.

Tablo 6. Yapı Ölçeğindeki Kriterler

Tescil durumu (Koçar 2019; Erturan 2014; Eraslan 2022)

Tarihsel kimlik, tarihsel gelişim süreci (Emir 2008; Keskin 2008; Çelimli 2016; Özyazgan 2022)

Oran (Emir 2008; İnici 2010; Uysal 2012)

Ölçek (Emir 2008; İnici 2010; Çelimli 2016; Özbozkurt 2019)

Gabari (Yaygel 2007; Emir 2008; İnici 2010; Uysal 2012; Körlü 2015; Özbozkurt 2019; Koçar 2019; Özyazgan 2022)

Bağlamsal uygunluk (Çelimli 2016)

Ayırıştırma (Emir 2008; İnici 2010)

Yapının İşlev Değişikliği (İnici 2010)

Üçüncü kriter grubu çevreye ilişkin kriterleri içermektedir. Çevresel kriterler esas olarak sağlıklaştırma projesinin uygulandığı tarihi çevreyle ilişkisini analiz etmelidir. Sağlıklaştırma uygulamasıyla yapıların tarihi dokuya ne şekilde entegre edileceği, tarihi dokuyu koruma ve sürdürmeye olan katkıları ve tarihi dokunun nasıl yeniden canlandırılacağı bu başlık altında listelenen kriterler aracılığıyla değerlendirilmelidir. Çevresel kriterler bu çalışmada literatüre

bağlı olarak; tarihi dokuya entegrasyon, okunabilirlik, yerleşme dokusu, çevresel sürdürülebilirlik, bütüncül koruma, yeniden canlandırma ve özgünlük alt başlıkları ile listelenmiştir (Tablo 7). Bu kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri literatürde farklı kaynaklarda çevreyle uyumlu, çevre kalitesinin yükseltilmesi ve eski dokuyla uyum olarak da ifade edilmiştir. Bu çalışmada daha anlaşılır olması açısından okunabilirlik olarak ifade edilen kavram literatürde farklı kaynaklarda kentsel imge olarak ifade edilmiştir. Benzer şekilde yerleşme dokusu kavramı sokağın tipolojisi olarak ifade edilmiştir.

Tablo 7. Çevresel Kriterler

Tarihi doku içine entegre etmek (Koçar 2019)
Çevreye uyumlu (Özbozkurt 2019)
Çevre kalitesinin yükseltilmesi (Özbozkurt 2019)
Eski dokuyla uyum (İnici 2010; Ürk 2012; Denli Özel 2018)
Okunabilirlik (Mert 2020)
Yerleşme dokusu (Körlü 2015)
Sokağın tipolojisi (Uysal 2012)
Çevresel Sürdürülebilirlik (Özbozkurt 2019; Ünver ve Alptekin 2021; Eraslan 2022)
Bütüncül koruma (Emir 2008; Körlü 2015; Çelimli 2016; Özbozkurt 2019; Koçar 2019; Ünver ve Alptekin 2021; Eraslan 2022)
Yeniden canlandırma (Çelimli 2016; Denli Özel 2018)
Özgünlük (İnici 2010; Körlü 2015; Yaygel 2007; Çelimli 2016; Ünver 2016; Ünver ve Alptekin 2021; Özyazgan 2022)

Bir diğer kriter grubu kent ile sokak arasındaki ilişkiyi incelemesi gereken kriterlerdir. Sokak sağlıklaştırma uygulamasının kente ne şekilde katkı sağlayacağı, sokağın konumunun kent silüetini nasıl etkileyeceği, sağlıklaştırma uygulamasıyla kent kimliğinin nasıl korunacağı ve sürdürüleceği konusu kentsel kriterler yardımıyla değerlendirilmelidir. Kentsel ölçekteki kriterler bu çalışma kapsamında literatüre bağlı olarak; konum, kimlik, silüet, işlev ve kentsel doku alt başlıkları ile listelenmiştir (Tablo 8). Kentsel doku kavramı literatürde farklı kaynaklarda kitle, konum ve gabari olarak doku ile uyumlu şeklinde de ifade edilmiştir.

Tablo 8. Kentsel Ölçekteki Kriterler

Konum (Koçar 2019; Mert 2020; Özyazgan 2022)
Kent kimliği (Emir 2008; Ürk 2012; Uysal 2012; Körlü 2015; Çelimli 2016)
Silüet (Ürk 2012; Ünver 2016)
İşlev (Yaygel 2007; Emir 2008; Ürk 2012; Ünver 2016; Koçar 2019; Özyazgan 2022)
Kentsel doku (İnici 2010; Ürk 2012; Körlü 2015; Denli Özel 2018; Özbozkurt 2019)
Kitle, konum ve gabari olarak doku ile uyumlu (Özbozkurt 2019; Eraslan 2022)

Son kriter grubu olan bağlamsal kriterler ise kullanıcılar ve geliştiriciler arasında işlevsel gereksinimler ve konfor gereksinimlerindeki değişiklikler, gelişen sosyal ihtiyaçlar ve yerel yönetim hedefleri, mimari trendlerdeki değişiklikler, sürdürülebilirlik sorunları ve yenilenme ihtiyacı, kentsel gelişime katkıda bulunan faktörleri içermektedir. Bağlamsal kriterler bu çalışma kapsamında literatüre bağlı olarak; toplumsal sürdürülebilirlik, kültürel dokuyu korumak, özgünlük, kullanıcı ihtiyaçları ve turizm alt başlıkları ile listelenmiştir (Tablo 9). Literatürde kültürel dokuyu koruma kavramı farklı kaynaklarda köhneleşme ve kimliksizleşme sürecini durdurmak ve yeni bir kimlik kazandırmak olarak da ifade edilmiştir.

Tarihi çevre, geçmişte farklı medeniyetler tarafından inşa edilen ve günümüze ulaşan yapılar ve yerleşim alanları olan kültürel miras alanlarını ifade eden bir kavramdır. Tarihi çevrelerin sürdürülebilirliğinin sağlanması bağlamında yenilikçi yaklaşım ve uygulamalar günden güne önem kazanmaktadır. Günümüzde ise hızla artan kentsel nüfusla birlikte büyüme baskısı altında olan şehirlerin özgün niteliklerini kaybeden tarihi kent dokularında ve fiziksel, ekonomik ve/veya sosyal anlamda çöküntü alanı haline gelmiş yerleşim alanlarında dönüşüm kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu noktada tarihi çevrenin değişiminin ne şekilde olması gerektiği ve bu çerçevede tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarının mevcut dokuyla nasıl bir ilişki kurması gerektiği ve sokak sağlıklılaştırma sürecinde hangi kriterlerin gözetilmesi gerektiği günümüzde güncelliğini koruyan önemli bir tartışma ve araştırma konusudur.

Tablo 9. Bağlamsal Kriterler

Toplumsal sürdürülebilirlik (Ürk 2012; Erturan 2014; Denli Özel 2018)
Kültürel dokuyu korumak (Yaygel 2007; Keskin 2008; İnici 2010; Körlü 2015; Denli Özel 2018; Koçar 2019; Ünver Ve Alptekin 2021; Özyazgan 2022; Eraslan 2022)
Köhneleşme ve kimliksizleşme sürecini durdurmak (Denli Özel 2018)
Yeni bir kimlik kazandırmak (Çelimli 2016; Denli Özel 2018; Özbozkurt 2019; Özyazgan 2022)
Özgünlük (Körlü 2015; Yaygel 2007; Ünver 2016; Özbozkurt 2019; Özyazgan 2022)
Kullanıcı ihtiyaçları (Yaygel 2007; Körlü 2015; Ünver 2016)
Turizm (Emir 2008)

Günümüze dek yürütülmüş araştırmalarda tarihi çevrenin değişimi ve artan ihtiyaçlara yönelik olarak tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma konusunda belirleyici olması gereken kriterler farklı şekillerde ortaya konulmuş ve bu doğrultuda da uygulamaya farklı yansımaları olmuştur. Ancak, her ne kadar yaklaşım ve kriterler arasında farklılıklar görülüyor olsa da bütün yaklaşım ve kriterlerin temel olarak tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarının tarihi çevre korumayı ve sürekliliğini sağlamayı önceliklendiren bir noktadan hareket ettiği ortadadır.

Buradan hareketle, bu tezin amacı doğrultusunda bu bölümde ilk olarak literatür özeti sunulmuş, konunun daha önceki çalışmalarda ne şekilde, hangi örneklerde ve hangi boyutlarıyla ele alındığı ortaya konulmuştur. Ardından tarihi çevrede koruma, kentsel dönüşüm ve sokak sağlıklılaştırma kavramları açıklanarak konunun teorik temelleri sunulmuştur. Ayrıca literatüre dayalı olarak tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçlerini yönlendirmesi gereken kriterler bu tez kapsamında kategorize edilmiştir. İkincil kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulan bu kriterler tezin veri toplama aşamasında kullanılmak üzere bu araştırma kapsamında cephe kriterleri, yapı ölçeğindeki kriterler, çevresel kriterler, kentsel ölçekteki kriterler, bağlamsal kriterler başlıkları altında toplanmıştır. Dolayısıyla çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen (1) Tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterlerin derlenmesi ve kategorize edilmesi hedefine bu bölümde ulaşılmıştır.

MATERYAL VE METOT

Bu araştırmanın önceki bölümü olan Kuramsal Temeller başlığı altında araştırmanın odağını oluşturan sokak sağlıklaştırmaya odaklı literatürde yer alan örneklerin oldukça sınırlı kaldığı ortaya konulmuştur. Ayrıca sokak sağlıklaştırma bağlamında bu tezin örneğini oluşturan Yeğenağa Mahallesi ve hatta Erzurum'a odaklanan bir akademik çalışmaya bu tezin literatür taraması kapsamında ulaşılamamıştır. Buradan hareketle Yeğenağa Mahallesi örneğini konu alan çalışmanın bu bölümünde çalışmanın materyali olarak Yeğenağa Mahallesi ve yakın çevresine ilişkin bilgi ve bulgular ortaya konulacaktır. Ayrıca çalışmanın yönteminin anlatılmasıyla çalışmanın hedeflerinden (2) Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklaştırma uygulamasının bu araştırma kapsamında derlenmiş sokak sağlıklaştırma süreçlerini yönlendirmesi gereken kriterlere uygunluğunu farklı görüşmeci grupları (uzmanlar, yerel halk ve konu ile ilgili akademisyenler) perspektifinden değerlendirmek ve (3) Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde yapılan sokak sağlıklaştırma uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmelerden hareketle, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmek hedeflerine nasıl ulaşılabileceğine açıklık getirilecektir.

Materyal

Önceki bölümde incelenen literatür çalışmalarında, Erzurum örneğinde tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma konusunda daha önce herhangi bir araştırma yapılmadığı görülmüştür. Bu durumdan yola çıkarak, önemli bir tarihi dokuya sahip olan ve sağlıklaştırma uygulamalarının görüldüğü Erzurum, çalışma alanı olarak seçilmiştir. Örnek alan olarak ise kentsel sit alanı içerisinde yer alan ve sağlıklaştırma uygulaması yapılan Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak tercih edilmiştir. Bu çalışmada, Karanlık Kümbet Sokakta yapılan sokak sağlıklaştırma uygulaması kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemeleri ele alınacaktır. Bu bağlamda, materyal bölümünde öncelikle Erzurum, ardından Erzurum'da yürütülen projeler ve Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi ele alınacaktır.

Erzurum şehri, Erzurum Ovası'nın güneydoğusunda, Palandöken Dağları'nın kuzey eteklerinde konumlanmıştır (Şekil 25). Arkeolojik kazılardan elde edilen bilgilere göre, bu bölgedeki yerleşim merkezlerinin tarihi M.Ö. 4 bin yıllarına kadar dayanmaktadır. Yaklaşık 6 bin yıllık bir zaman diliminde, Erzurum ve çevresinde birçok devletin hâkimiyet kurduğu bilinmektedir (Zaman vd 2018).

Şekil 25. Erzurum'un konumu (Sarı ve Yılmaz 2017)

Asırlar boyunca Anadolu'nun en önemli yerleşim yerlerinden biri olan Erzurum, yolların ve kültürlerin kavuşum noktası olması nedeniyle dikkat çekmiştir. Birçok uygarlıktan etkilenen ve bu uygarlıkların izlerini ve miraslarını barındıran şehir, sonunda modernleşen ve kompleksleşen kent anlayışına yenik düşmüştür. Bu değişimin en belirgin ve çarpıcı örnekleri tarihî anıtlar, geleneksel konutlar ve mahallelerde görülmektedir (Atabeyoğlu vd 2009). Bu nedenle, zaman zaman refah ve zenginliğin sembolü olmuş, zaman zaman ise yakılıp yıkılarak harabe haline gelmiştir. Tarihi M.Ö. 4000'lere kadar uzanan buluntularıyla yaklaşık 6000 yıllık kültürel birikimi taşıyan Erzurum, mimari eserleriyle de önemli bir yere sahiptir (Zaman vd 2018).

Şekil 26. 18. yy. başında Erzurum (Joseph P. De Toumefort tarafından 1701 yılında çizilmiştir) (T.C. Erzurum Valiliği 2011)

En muhteşem devrini Selçuklu ve Osmanlılar dönemlerinde yaşayan Erzurum, bugün de yine Türkiye'nin önemli bir kültür, sanat ve ticaret merkezidir. Bu döneme ait ve günümüze kadar gelmiş Çifte Minareli Medrese, Lalapaşa Cami, Ulu Cami, Üç Kümbetler, Saat Kulesi ve Erzurum Kalesi, Rüştü Paşa Bedesteni, Yakutiye Medresesi kentin en önemli tarihi yapısını oluşturmaktadır. Kentin mevcut tarihi dokusu günümüz kentinin merkezinde yoğun yapılar arasında sıkışıp kalmış durumdadır (Arşiv 1).

Günümüzde şehrin tarihi dokusunu gün yüzüne çıkarmak amacıyla Erzurum Büyükşehir Belediyesi'nin başlattığı "Sokak Sağıklaştırma" çalışmaları kentin Yeğenağa Mahallesi, Millet Bahçe Sokak, Nazik Çarşı Sokak, Bat Pazarı ve Uzundere İlçesi bölgelerinde devam etmektedir.

Erzurum'da tarihi çevreye yönelik sürdürülen sağıklaştırma projeleri ve alınan kararlar

Tarihi kent merkezinde, Erzurum Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütölen Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak, Millet Bahçe Sokak, Nazik Çarşı (Kuru Hapan), Bat Pazarı Çarşısı ve Uzundere İlçesi'ndeki sokak sağıklaştırma projeleri bulunmaktadır. Şekil 28'de, Millet Bahçesi örneğinde, göröldüğü gibi çeşitli cephe düzenleme çalışmaları aracılığıyla kentin farklı bölgelerine mekânsal kalitenin artırılmasına yönelik de çalışmalar sürdürölmektedir (Anonim 2020).

Şekil 28. Millet Bahçe Sokak(Erzurum) (Anonim 2020)

Şekil 29’da görülen Nazik Çarşı (Kuru Hapan) sokak ve cephe sağlıklaştırma projesinde de Millet Bahçe Sokak ile benzer çizgide, geleneksel mimarinin ön plana çıkarılmasıyla hem estetik bir görünüm kazandırmak hem de tarihi dokuyu yeniden canlandırmak hedeflenmiştir (Anonim 2019a).

Şekil 29. Nazik Çarşı (Kuru Hapan) (Erzurum) (Anonim 2019a)

Şekil 30’da görülen Erzurum Kale Çevresi Kültür Yolu Projesi'nin birinci etabında yer alan Bat Pazarı Dükkanları Yapımı İşi ile kentin tarihi dokusu korunarak, kent mimarisi projeye yansıtılmıştır. Bu proje ile tarihi Bat Pazarı Çarşısı'nın eski ihtişamına kavuşması ve bütünleştirilmesi hedeflenmiştir (Anonim 2018b).

Şekil 30. Bat Pazarı Çarşısı (Erzurum) (Anonim 2018b)

Şekil 31’de, Uzundere İlçesi’ndeki sokak sağlıklaştırma projesi kapsamında, bina cephelerinde gerekli onarımlar yapılmış ve yapılar aslına uygun hale getirilmiştir. İlçenin tarihi ve doğal yapısı göz önüne alınarak yapılan tasarımlar, yapıların özgün dokularını koruyarak sağlıklaştırma çalışmalarının başarıyla gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Anonim 2015).

Şekil 31. Uzundere İlçesi’ndeki sokak sağlıklaştırma projesi (Erzurum) (Anonim 2015)

Yeğenağa Mahallesi (Erzurum) Sokak Sağlıklaştırma Projesi

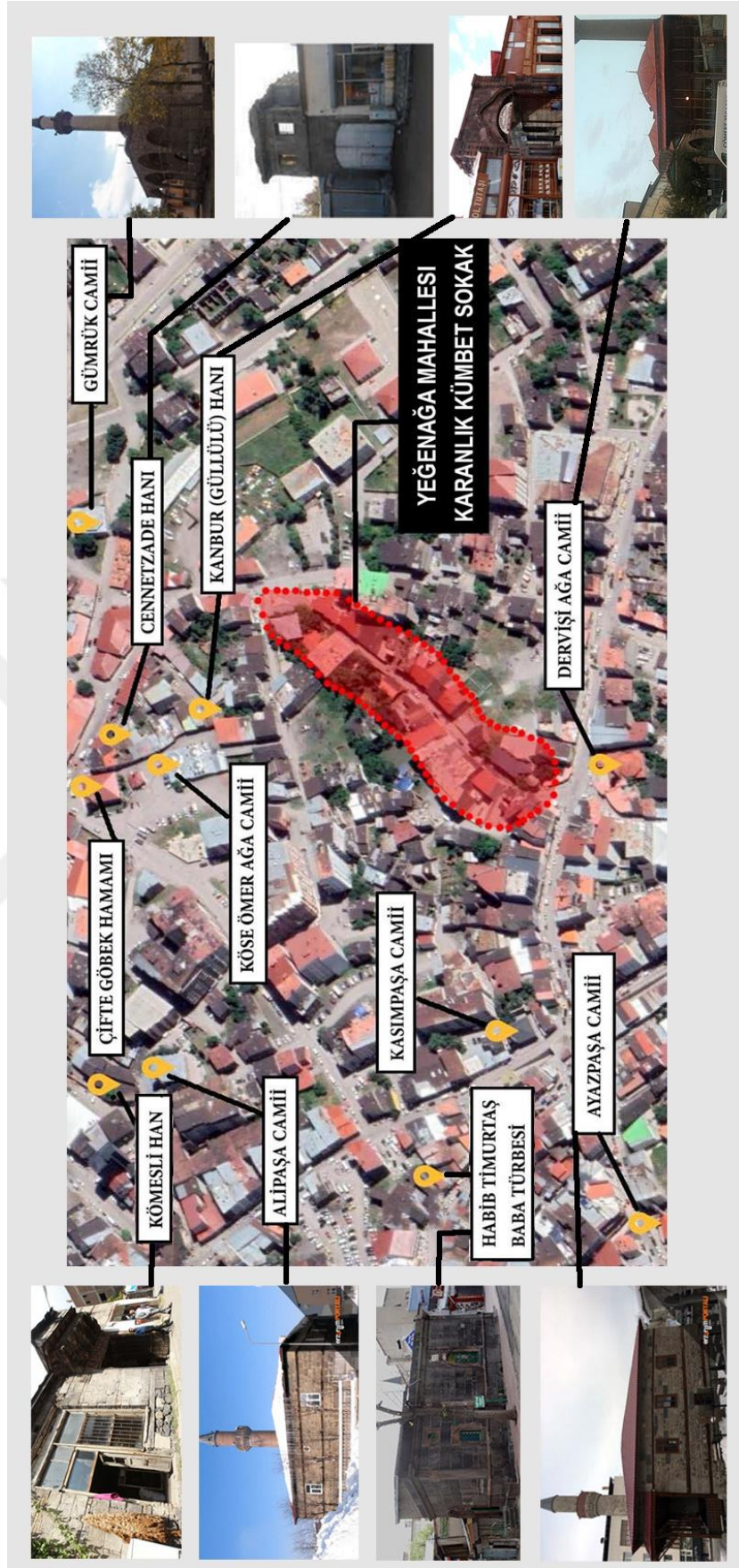
Bu araştırmanın örneğini oluşturan Sağlıklaştırma Projesi Erzurum ili, Yakutiye İlçesi, Yeğenağa Mahallesi, Karanlık Kümbet (Sadrettin Konevi) Sokakta gerçekleşmiştir. Çalışmaya konu olan Karanlık Kümbet Sokak’ın yakınında Cennetzade Hanı, Kanbur Hanı, Gümrük Camii, Köse Ömer Ağa Camii, Kasımpaşa Camii, Derviş Ağa Camii gibi önemli kültür mirası yapılar bulunmaktadır (Şekil 32).

Şekil 32. Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi kapsamında çalışma alanı ile yakın çevresinde bulunan önemli tarihi yapılar (Google Earth görüntüsü üzerinden üretilmiştir).

Yeğenağa Mahallesiinin yakın çevresinde yer alan öne çıkan tarihi yapılar ile dönem bilgileri aşağıdaki gibidir (Şekil 33):

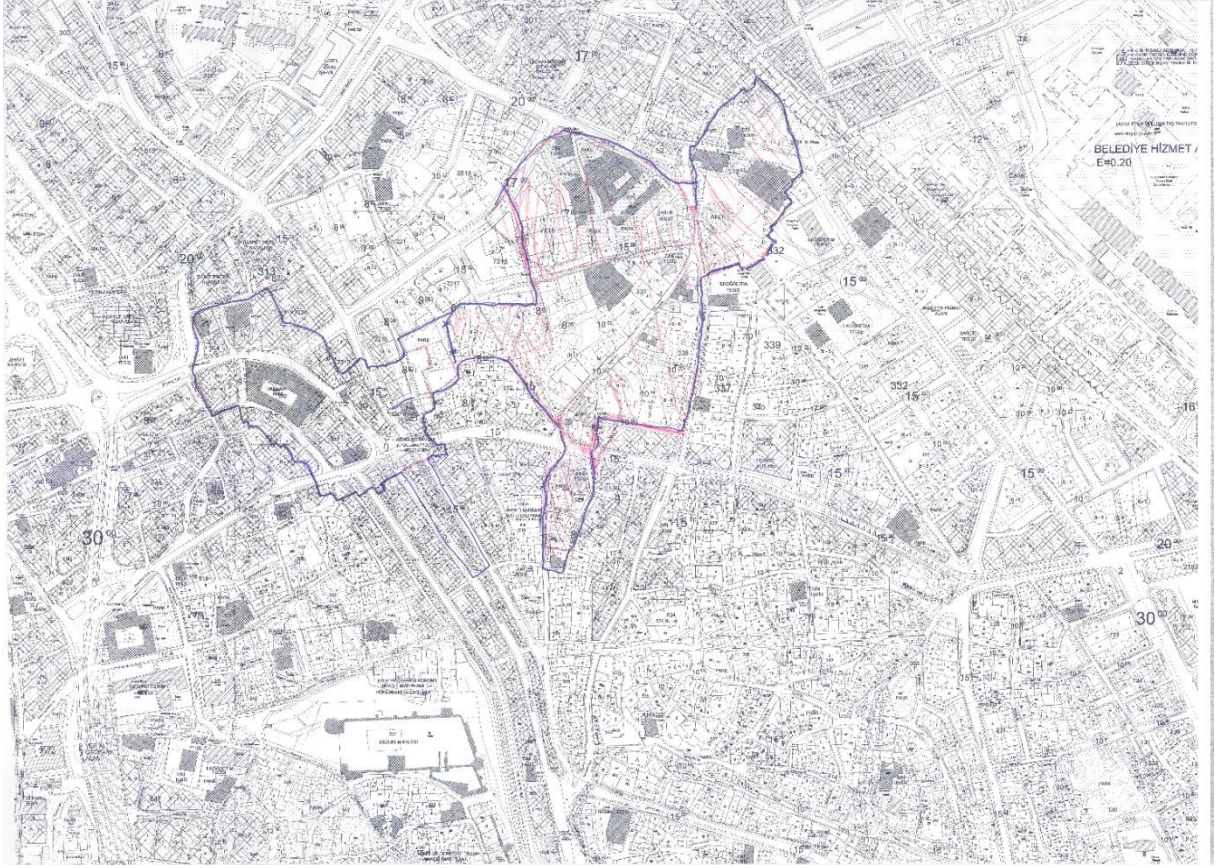
- Ali Paşa Cami: 16. Yüzyılda Erzurum Valisi Ali Paşa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2017a).
- Ayaz Paşa Cami: 16. Yüzyılda Erzurum Valisi Ayaz Paşa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2017b).
- Kasım Paşa Camii: 17. Yüzyılda Kasım Paşa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2024a).
- Cennetzade Hanı: 18. Yüzyılda yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Köşklü 2010).
- Derviş Ağa Cami: 18. Yüzyılda Hacı Derviş İbrahim Ağa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2024b).
- Çifte Göbek Hamamı: 18. Yüzyılda yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2017c).
- Köse Ömer Ağa Camii: 18. Yüzyılda Ömer Ağa tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Püskülcü 2011).
- Kanbur (Güllülü) Hanı: İnşasında, üstü açık avlu etrafında oluşan odalar ve ahşap kırlangıç tavan tekniğinin uygulandığı mimari tarz kullanılmıştır. 20. Yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Anonim 2019b).
- Gümrük Camii: 18. Yüzyılda Hacı Bektaş oğlu Derviş Hacı İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Püskülcü 2008a).
- Habib Timurtaş Baba Türbesi: 19. Yüzyılda Hacı Bektaş oğlu Derviş Hacı İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Püskülcü 2008b).
- Kömesli Han: 19. Yüzyılda yaptırılmıştır. Osmanlı Dönemi eseridir (Anonim 2019c).

Şekil 33. Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kumbet Sokak'ın yakın çevresinde bulunan tarihi yapılar (çalışma kapsamında oluşturulmuştur)

Erzurum İli, Yakutiye İlçesinde sürdürülen tespit çalışmaları kapsamında Yeğenağa Mahallesi de pek çok kültür varlığı tescil edilmiştir. 2016 yılında yapılan bu tescil çalışmasının ardından, Şekil 34’de görülen, hâlihazırda birbirine yakın olan koruma alanlarını içeren ve Yeğenağa Mahallesi de içine alan bir kentsel sit ilanı gündeme gelmiştir.

Tarihi Erzurum evlerinin yoğun olarak bulunduğu Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokağı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yakutiye Belediyesi tarafından 'Sokak Sağıklaştırma Projesi' kapsamına alınmıştır.

Şekil 34. Yeğenağa sokak analizi (Arşiv 1)

Proje ile tarihi dokuda sağıklaştırma sürecinin bir yandan geçmişe ait tarihi eserleri korurken, diğer yandan onları günümüzle bütünleştirerek Erzurum’da tarihi çevre korumaya katkı sağlaması beklenmiştir (Arşiv 2). Sağıklaştırma çalışmaları 2016 yılında başlamış, 2019 yılında ise tamamlanmıştır. Şekil 35-36’da Yeğenağa Sokağın 2016 ve 2024 yıllarına ait görselleri verilmiştir.

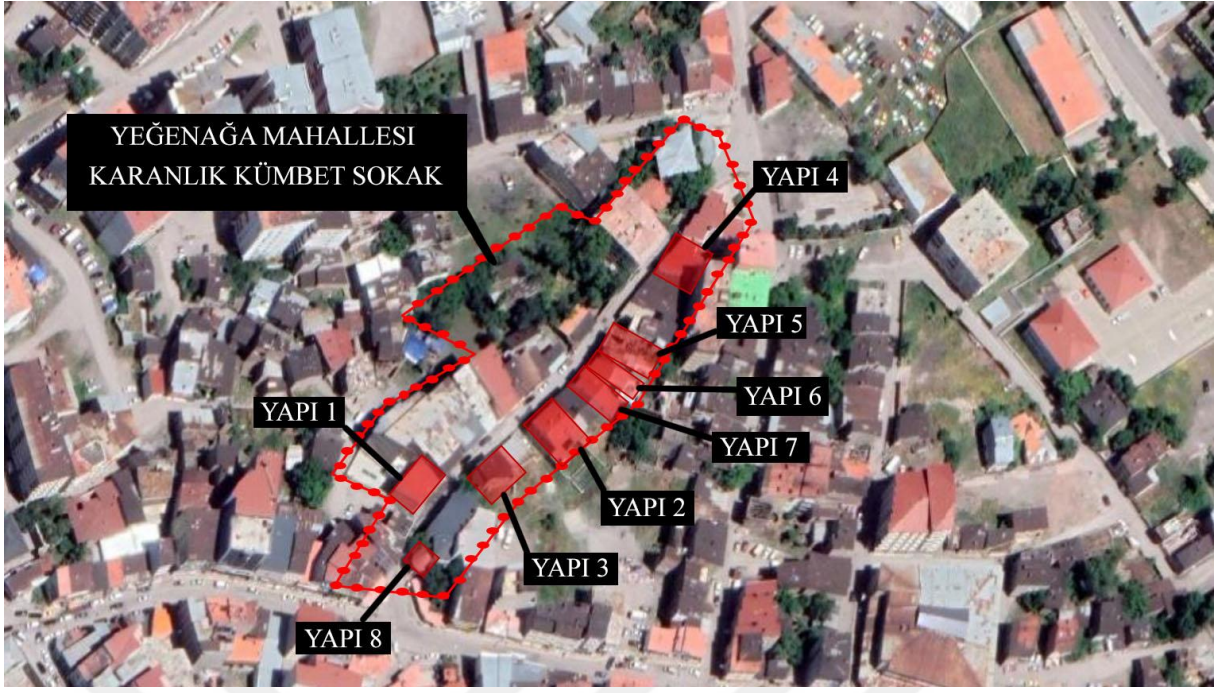

Şekil 35. Yeğenağa Sokak'ın 2016 yılına ait bir görseli

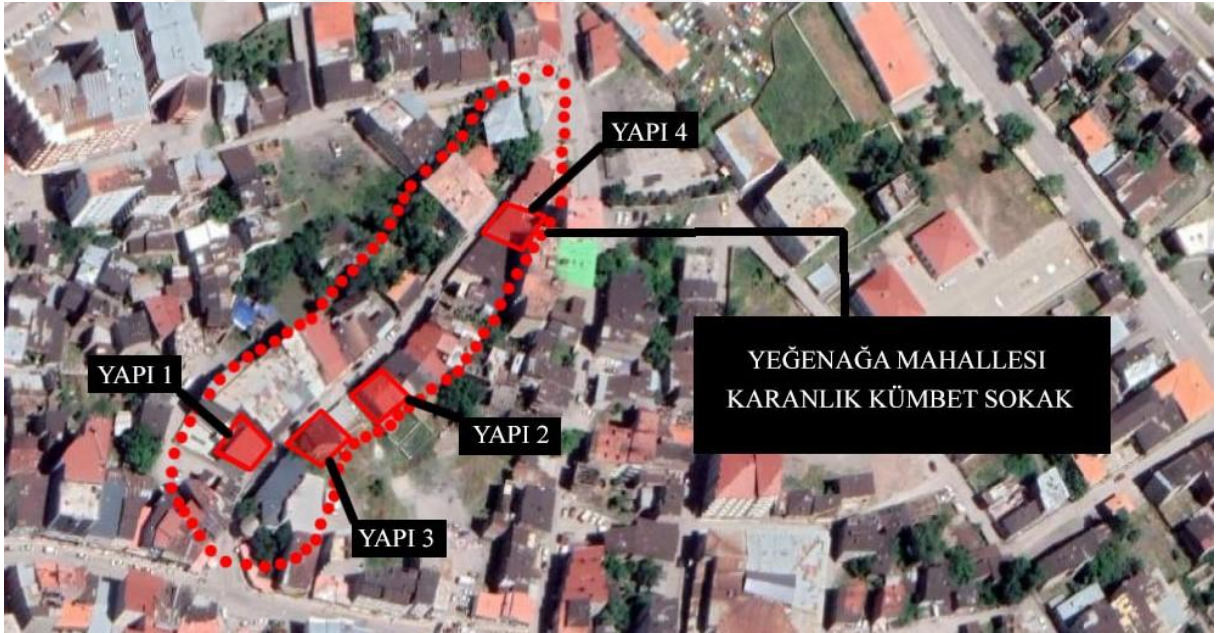

Şekil 36. Yeğenağa Sokak'ın 2024 yılına ait bir görseli

Proje kapsamında 8 adet yapının sağlıklılaştırması hedeflenirken (Şekil 37); 4 yapının kamulaştırma işlemlerinin bitmemesi nedeniyle sadece 4 yapının sağlıklılaştırması (Şekil 38) yapılabilmektedir. Proje Akropol Restorasyon Mimarlık Mühendislik Şirketi tarafından çizilmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Yakutiye Belediyesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

Şekil 37. Yeğenağa Sokak sağlıklılaştırma yapılması hedeflenen 8 yapı

Şekil 38. Yeğenağa Sokak sağlıklılaştırma yapılan 4 yapı

Müdahale edilen yapılardan ilki (yapı 1) Karanlık Kümbet Sokakta 331 numaralı adada 21 numaralı parselde bulunan Sedrettin Çobanoğlu evidir. Yapı tescillidir. Yapı iki katlı olup taş malzeme ile yapılmıştır. Hımış sistemle yapılmış olup üzeri sıvalıdır. Zemin katta cepheyi hemen hemen ortalayan giriş kapısı ahşap üzeri saç kaplamalı olup özgündür. Kapı üzeri aydınlatma penceresi bulunur. Sonradan açılmış muhdes dükkân giriş vardır. 1.katta ön cepheye bakan beş adet özgün ahşap doğramalı pencereleri bulunmaktadır. Yapının cephesinde sıva çatlakları, sıva kayıpları görülmektedir (Şekil 39). Yapının mülkiyeti özeldir. Müdahale

öncesinde kullanım durumu ise, zemin katı şarküteri üst katı konut olarak kullanılmaktadır (Arşiv 1).

Şekil 39. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Sedrettin Çobanoğlu Evi uygulama öncesi (Arşiv 1)

Müdahale sırasında dış cephede sonradan yapılmış sıvalar raspa edilerek, moloz taş duvar örgüsünde bozulmuş kısımlar aynı taş malzeme ile tamamlanmıştır. Bozulmuş derzler özgün harç ile tamamlanmıştır. Ahşap pencerelerin bozulmuş kısımları özgün detayında emprenye edilmiş ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır (Şekil 40). Müdahale sonrasında kullanım durumu ise, İHYA-DER tarafından kütüphane olarak kullanılmaktadır (Arşiv 1).

Şekil 40. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Sedrettin Çobanoğlu Evi uygulama sonrası (Arşiv 3)

Müdahale edilen yapılardan ikincisi (yapı 2) Karanlık Kümbet Sokakta 338 numaralı adada 21 numaralı parselde yer alan Korucular Evidir (Şekil 44). Yapı tescillidir. Yapı ‘‘iç avlulu-tandirevli’’plan şekline girmektedir (Şekil 41). Yapı iki katlı olup dış cephesi Erzurum evlerinin temel özelliklerine sahiptir. Taş malzeme ile yapılmıştır. Hımmış sistemle yapılmış olup üzeri sıvalıdır. Cephedeki sıvalar muhdes sıva olup dönem eki olarak düşünülebilir. Sokakta bulunan evlerin hepsinin özgün hali sıvasız olup daha sonradan hemen hemen hepsi muhdes sıvalı hale dönüştürülmüştür. Mülkiyeti Erzurum Büyükşehir Belediyesine aittir. Müdahale öncesinde kullanılmamaktadır (Arşiv 1).

Şekil 41. Yeğenağa Sokak’ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama öncesi (Arşiv 1)

Şekil 42. Yeğenağa Sokak’ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama öncesi avlu görünüşü (Arşiv 1)

Müdahale sırasında dış cephede sonradan yapılmış sıvalar raspa edilerek, moloz taş duvar örgüsünde bozulmuş kısımlar aynı taş malzeme ile tamamlanmıştır. Bozulmuş derzler özgün harç ile tamamlanmıştır. Ahşap pencerelerin bozulmuş kısımları özgün detayında emprenye edilmiş ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır (Şekil 43-44). Müdahale sonrasında kullanım durumu ise, kullanılmamaktadır (Arşiv 1).

Şekil 43. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama sonrası (Arşiv 3)

Şekil 44. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Korucular Evi uygulama sonrası avlu görünüşü (Arşiv 3)

Müdahale edilen yapılardan üçüncüsü (yapı 3) Karanlık Kümbet Sokakta 338 numaralı adada 88-89 numaralı parsellerde yer alan Nezmi Turan Evidir (Şekil 45). Yapı tescillidir. İki katlı bir yapıdır. Dış cepheden iki ayrı cephe düzeni olarak görünen yapı özgün olarak tek yapı bazında yapılmıştır. Yapı hımmış yapıdır. Yapının cephesinde taş plastırlardan düşey şeritler bulunmaktadır. Cephe bu şekilde diğer yapılardan farklılaşmaktadır. Sokak dokusundaki yeri farklıdır. Cephede sıva çatlakları, duvarda seğim ve çatlak, doğramalarda pvc değişikliği görülmektedir. Mülkiyeti Erzurum Büyükşehir Belediyesine aittir. Müdahale öncesinde zemin katı bakkal olarak kullanılırken üst katı kullanılmamaktadır (Arşiv 1).

Şekil 45. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Nezmi Turan Evi uygulama öncesi (Arşiv 1)

Müdahale sırasında, diğer yapılarda olduğu gibi, dış cephede sonradan yapılmış sıvalar raspa edilerek, moloz taş duvar örgüsünde bozulmuş kısımlar aynı taş malzeme ile tamamlanmıştır. Bozulmuş derzler özgün harç ile tamamlanmıştır. Ahşap pencerelerin bozulmuş kısımları özgün detayında emprenye edilmiş ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır (Şekil 46). Müdahale sonrasında kullanım durumu ise, Yeşilay tarafından kullanılmaktadır (Arşiv 1).

Şekil 46. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan Nezmi Turan Evi uygulama sonrası (Arşiv 3)

Müdahale edilen yapılardan sonuncusu (yapı 4) Karanlık Kümbet Sokakta 338 numaralı adada 97-98 numaralı parsellerde yer alan evdir. Yapı tescillidir. İki katlı bir yapıdır. Planı iki ayrı girişli, iki avlulu (Şekil 47-49) geleneksel Erzurum evi plan tipinin örneklerindedir. Dış cepheden iki ayrı cephe düzeni olarak görünen yapı özgün olarak tek yapı bazında yapılmıştır. Yapının 1.katı gönyeli çıkmalıdır. Çıkma silmesi hizasında ahşap kirişler dışarıya taşmış olup cepheye hareket kazandırmıştır. Zemin katta tek kanatlı ahşap üzeri saç kaplama olan özgün kapısı bulunur. Kapı üzerinde aydınlık penceresi vardır. Ayrıca zemin katta sokağa bakan iki adet özgün ahşap doğramalı penceresi bulunmaktadır. 1.katta sokağa bakan dört adet özgün ahşap doğramalı penceresi bulunmaktadır. Yapının cephe sıvaları sonradan müdahale görmüş olup çimento sıva ve geleneksel sıva iç içe girmiş durumdadır. Sıvaların kaybolmuş kısmında

duvar moloz taş dokusu görünmektedir. Cephede sıva çatlakları, duvarda seğim ve çatlak, ahşap doğramalarında ileri derecede deformasyon görünmektedir. Mülkiyeti Erzurum Büyükşehir Belediyesine aittir. Müdahale öncesinde zemin katı bakkal olarak kullanılırken üst katı kullanılmamaktadır (Arşiv 1).

Şekil 47. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi (Arşiv 1)

Şekil 48. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi avlu görünüşü (Arşiv 1)

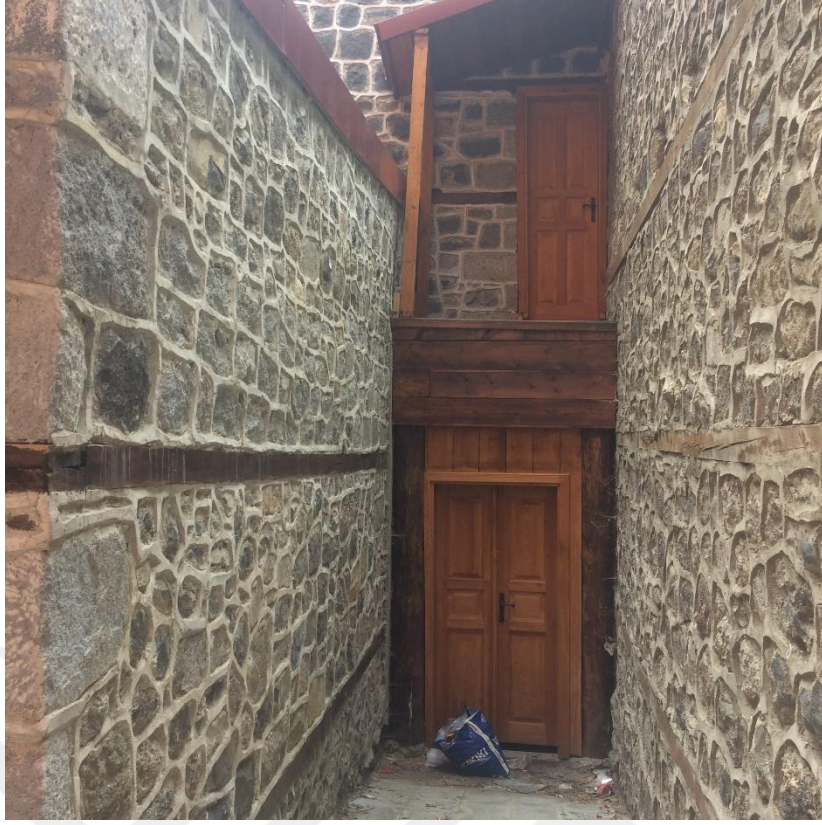

Şekil 49. Yeğenağa Sokak’ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama öncesi avlu görünüşü (Arşiv 1)

Müdahale sırasında, diğer yapılarla aynı müdahaleler yapılmıştır. Dış cephede sonradan yapılmış sıvalar raspa edilerek, moloz taş duvar örgüsünde bozulmuş kısımlar aynı taş malzeme ile tamamlanmıştır. Bozulmuş derzler özgün harç ile tamamlanmıştır. Ahşap pencerelerin bozulmuş kısımları özgün detayında emprenye edilmiş ahşap malzeme ile yeniden yapılmıştır (Şekil 50-52). Müdahale sonrasında kullanım durumu ise, Ensar Vakfı tarafından kullanılmaktadır (Arşiv 1).

Şekil 50. Yeğenağa Sokak’ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası (Arşiv 3)

Şekil 51. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası avlu görünüşü (Arşiv 3)

Şekil 52. Yeğenağa Sokak'ın cephe düzenlemesi yapılan yapı 4 uygulama sonrası avlu görünüşü (Arşiv 3)

Metot

Çalışmanın amacı, tarihi çevrede yürütülen sokak sağlıklaştırma uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemelerini yönlendirmesi gereken kriterlerin derlenmesi ve sokak sağlıklaştırma uygulaması kapsamında ne ölçüde dikkate alındıklarının, Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde akademisyenler, uzmanlar (mimarlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, sanat tarihçileri) ve Erzurum'da yaşayan halkın perspektifinden ortaya konulmasıdır. Bu amaca ulaşabilmek için çalışma kapsamında 3 adet alt araştırma sorusuna cevap aranmıştır. Tablo 10'da bu araştırma soruları, hedefleri, veri toplama araçları, toplanan veri, veri analiz araçları ile analizlerde kullanılan değişkenler özet olarak sunulmuştur.

Bu amaç ve hedefler doğrultusunda çalışmada ilk olarak literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu tarama sonucunda, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma uygulamalarını yönlendirmek amacıyla geliştirilen kriterler belirli gruplar altında toplanmıştır. İkinci aşamada, bu kriter gruplarına ve kriterlere dayanarak 5 dereceli Likert ölçeği hazırlanmıştır. Üçüncü olarak, hazırlanan ölçek Erzurum'da yaşayan uzman gruplarına, akademisyenlere ve şehirde bulunan diğer meslek gruplarından insanlara uygulanarak nicel veriler toplanmıştır. Daha sonra, toplanan veriler analiz edilmiş ve son olarak, veri analizi sonuçlarına dayanarak çalışmanın sonuçları ve önerileri kaleme alınmıştır.

Kriterlerin belirlenmesi ve gruplandırılması

Literatürde, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma konusuyla ilgili daha önce gerçekleştirilmiş çalışmalar incelenmiş ve Kuramsal Temeller bölümünde bu çalışmaların özetlerine yer verilmiştir. Tarama sonucunda, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma ile ilgili kriterler; cephe kriterleri, yapı ölçeğinde kriterler, çevresel kriterler, kentsel ölçekteki kriterler ve bağlamsal kriterler olmak üzere 5 ana başlık altında toplanmıştır. Bu çalışmanın kuramsal temeller bölümünde, araştırma kapsamında 5 başlık altında toplam 41 kriter detaylı olarak ortaya konulmuştur (Tablo 4-9).

Veri toplama aracının geliştirilmesi

Literatür taraması sonucunda 5 başlık altında kategorize edilen cephe, yapı ölçeği, çevresel, kentsel ölçek ve bağlamsal kriterlerden yola çıkılarak çalışma kapsamında seçilen örnek alanda yapılan sağlıklaştırma çalışmasının değerlendirilmesi için bir ölçek hazırlanmıştır (Ek 1). Değerlendirme için “5’li Likert Tipi Ölçek” kullanılmıştır. Ayrıca, bazı kriterlerin tarihi çevre üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerini ortaya koyabilmek amacıyla üç seçenekli 6 soruya da yer verilmiştir.

Tablo 10. Araştırma Hedefleri ve Bu Hedeflere Ulaşmak İçin Araştırma Tasarımı

Araştırma soruları	Veri toplama aracı Toplanan veri Analiz teknikleri	Değişkenler
Araştırma Hedefi 1: Tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterlerin derlenmesi ve kategorize edilmesi		
Tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterler nelerdir? Bu kriterler nasıl kategorize edilebilir?	Literatür Taraması Nitel Veri Sınıflandırma	Tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında dikkat edilmesi gereken kriterler.
Araştırma hedefi 2: Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklaştırma uygulamasının bu araştırma kapsamında derlenmiş cephe düzenlemesi kriterlerine uygunluğunun farklı görüşmeci grupları (uzmanlar, yerel halk ve konu ile ilgili akademisyenler) perspektifinden değerlendirilmesi,		
Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklaştırma uygulamasının bu araştırma kapsamında derlenmiş cephe düzenlemesi kriterlerine uygunluğu ne ölçüdedir?	Likert Ölçeğine Dayalı Anket Nicel Veri Betimleyici, Ayırma, Korelasyon ve Regresyon Analizi	Sabit Değişkenler Cephe Kriterleri Yapı Ölçeğinde Kriterler Çevresel Kriterler Kentsel Ölçekteki Kriterler Bağlamsal Kriterler
Araştırma Hedefi 3: Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde yapılan cephe düzenleme uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmelerden hareketle, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmek		
Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde yapılan cephe düzenleme uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmelerden hareketle, tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlar ve öneriler neler olabilir?	Araştırma Hedefi 1 ve 2 Bulguları	Sabit Değişkenler Cephe Kriterleri Yapı Ölçeğinde Kriterler Çevresel Kriterler Kentsel Ölçekteki Kriterler Bağlamsal Kriterler

Çalışmada oluşturulan 12 başlıktan meydana gelen ölçeğin ilk beş başlığında, katılımcıların demografik bilgilerini elde etmek için cinsiyet, yaş, meslek, çalışılan kurum ve eğitim düzeyi hakkında sorular sorulmuştur. Altıncı başlıkta, katılımcıların tarihi çevre koruma konusundaki uzmanlık düzeylerini ölçmeye yönelik bir soruya yer verilmiştir. Yedinci başlıkta sağlıklaştırma uygulaması tamamlandıktan sonra katılımcıların alanı görüp görmedikleri sorulmuştur. Daha sonra ise kriter gruplarına yönelik ölçeğe geçmeden önce, katılımcıların yararlanabilmesi için, Yeğenağa sokak sağlıklaştırma uygulamasına ilişkin görsellere yer verilmiştir. Anketin sekizinci bölümünde tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine ilişkin cephe kriterlerine yönelik 5 soru sorulmuştur. Dokuzuncu

bölümde yapı ölçeğindeki kriterlere ilişkin 8 soru yer alırken onuncu bölümde çevresel kriterlere ilişkin 9 soru sorulmuştur. On birinci bölümde kentsel ölçekteki kriterlere ilişkin 6 soru, on ikinci bölümde ise bağlamsal kriterlere ilişkin 6 soru sorulmuştur. Ayrıca ankette kriter gruplarına yönelik soruların her birinin ardından katılımcıların görüşlerini aktarabileceği alan bırakılmıştır.

Veri toplama

Çalışma kapsamında Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kriterleri bağlamında değerlendirilmesi için veri toplama aracı olarak 5’li Likert tipi ölçeğe dayalı anket uygulanmıştır. Hazırlanan anket formu Temmuz 2024’te Erzurum’da yaşayan 25 uzman (mimar, şehir plancı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) 25 akademisyen (mimar, şehir plancı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) ve 25 diğer meslekler olmak üzere toplam 75 görüşmeciye googledoc platformu üzerinden çevrimiçi olarak uygulanmıştır.

Verilerin analizi

Anket çalışmasından elde edilen nicel veriler, SPSS istatistik programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmada kriterlere verilen cevaplar, cevaplar arası ilişkiler ile cevaplarla katılımcılar arasındaki ilişkileri analiz edebilmek için betimsel analiz, ayırma analizi, korelasyon analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Bu analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz, toplanan verilerin düzenlenip özetlenmesini sağlar. Bu analiz tekniği aracılığıyla, bu araştırmada kriterlerle ilgili sorulara verilen cevapların ortalamaları ve standart sapmaları belirlenmiştir (Taşdan 2023; Kalaycı 2006). Çalışmada betimsel analiz, görüşmecilerin örnek alan üzerinde her bir kriter için yaptıkları değerlendirmelerin ortalamalarını ortaya konulması amacıyla kullanılmıştır.

Bu araştırma kapsamında kullanılan bir diğer analiz yöntemi ayırma analizidir. Ayırma analizi, verilerin gruplara ayrılmasını, grupları ayırmada etkili olan bağımsız değişkenlerin tespit edilmesini ve bu değişkenlerin farklı fonksiyon gruplarındaki aritmetik ortalamalarının nasıl değiştiğini belirlemeyi hedefler (Taşdan 2023; Kalaycı 2006). Ayırma analizinin uygulanmasıyla, görüşmeci gruplarının örnek alan üzerinde yaptıkları değerlendirmelere göre nasıl sınıflandırılabilir ve bu sınıflandırmaya neden olan değişkenlerin tespit edilmesi amaçlanmaktadır.

Korelasyon analizi ise kullanılan bir diğer yöntemdir. Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha fazla değişkenle olan ilişkisini inceleyerek, bu ilişkinin derecesini ölçer (Kalaycı 2013). Bu yöntem, bağımsız değişkenin

değişimiyle birlikte bağımlı değişkenin nasıl değişeceğini ortaya koymayı amaçlar (Taşdan 2023; Kalaycı 2006; Kaya 2021).

Araştırmanın Materyal Metot bölümünde tez çalışmasının materyalini oluşturan Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma projesi ortaya konulmuştur. Öncelikle Erzurum hakkında bilgi verilmiş ve Erzurum’da yürütülen sağlıklaştırma projeleri özetlenmiştir. Daha sonra Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokakta gerçekleşen sokak sağlıklaştırma uygulaması kapsamında yürütülen cephe düzenlemesi incelenmiş, müdahale edilen yapılar hakkında bilgi verilerek Materyal Metot bölümünün materyal kısmı tamamlanmıştır. Tez çalışmasının ilk hedefine Kuramsal Temeller kısmında ulaşılırken, Materyal Metot bölümünün yöntem kısmında çalışmanın nasıl ilerleyeceği ve diğer hedeflere nasıl ulaşılacağı konusunda bilgi verilmiştir.

Çalışmanın bulgular başlıklı izleyen bölümünde, bu bölümde sunulan yöntemin kullanılmasıyla araştırma kapsamında toplanan verilerin analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgular sunulacaktır.

ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın amacı doğrultusunda tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçlerini yönlendirmesi gereken kriterler konusunda geliştirilen ve bu çalışma kapsamında kategorize edilen kriterlerin Yeğenağa Sokak örneğinde ne ölçüde belirleyici olduğunu ölçmeye yönelik olarak toplanan nicel verilerin analizi ve elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak anket formunun ilk kısmını oluşturan, çalışmanın örneklemine ilişkin toplanan cevaplardan hareketle, sabit değişkenlere ilişkin analizlere yer verilecektir. Ardından araştırma kapsamında 5'li likert tipi ölçek kullanılarak elde edilen nicel verinin kullanıldığı betimsel, ayırma ve korelasyon analizleri sonucunda elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

Sabit Değişkenlere İlişkin Araştırma Bulguları

Araştırma kapsamında anket uygulanan çalışmanın örnekleminin özelliklerini ortaya koymaya yönelik olarak analizler frekans analizi tekniği kullanılarak yapılmıştır. Buna göre, araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin %53,3'ü kadınlardan oluşurken %46,7'si erkeklerden oluşmaktadır (Tablo 11).

Tablo 11. Cinsiyet Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Kadın	40	53,3	53,3	53,3
	Erkek	35	46,7	46,7	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında %60'ını 20-34 arası yaş grubundakiler, %29,3'ünü 35-49 arası yaş grubundakiler, %9,3'ünü 50-64 arası yaş grubundakiler ve %1,3'ünü ise 65 ve üzeri yaş grubundakiler oluşturmaktadır (Tablo 12).

Tablo 12. Yaş Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	20-34	45	60,0	60,0	60,0
	35-49	22	29,3	29,3	89,3
	50-64	7	9,3	9,3	98,7
	65 ve üzeri	1	1,3	1,3	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin %33,3'ünü uzman (mimar, şehir planı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi), %33,3'ünü akademisyen (mimar, şehir planı, peyzaj mimarı, sanat tarihçi) ve %33,3'ünü ise diğer meslek grupları oluşturmaktadır (Tablo 13).

Tablo 13. Meslek Gruplarına İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Uzman	25	33,3	33,3	33,3
	Akademisyen	25	33,3	33,3	66,7
	Diğer	25	33,3	33,3	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin %49,3'ü kamuda, %26,7'si özel sektörde çalışmaktadır. Görüşmecilerin %20'si çalışmamakta, %4'ü ise diğer kurumlarda çalışmaktadır. Ankete sivil toplum kuruluşunda çalışan görüşmeci katılmamıştır (Tablo 14).

Tablo 14. Çalışılan Kurumlara İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Kamu	37	49,3	49,3	49,3
	Özel sektör	20	26,7	26,7	76,0
	Çalışmıyorum	15	20,0	20,0	96,0
	Diğer	3	4,0	4,0	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin %5,3'ü lise, %45,3'ü üniversite, %49,3'ü ise lisansüstü eğitim düzeyine sahiptir. Ankete ilköğretim düzeyine sahip görüşmeci katılmamıştır (Tablo 15).

Tablo 15. Eğitim Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Lise	4	5,3	5,3	5,3
	Üniversite	34	45,3	45,3	50,7
	Lisansüstü	37	49,3	49,3	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Tarihi çevre koruma alanındaki uzmanlık düzeyi dağılımı incelendiğinde; görüşmecilerin %6,7'si kesinlikle az (1) düzeyde uzman, %22,7'si az (2) düzeyde uzman,

%26,7'si kararsızım (3) düzeyde uzman, %36'sı çok (4) düzeyde uzman, %8'i ise kesinlikle çok (5) düzeyde uzman olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 16).

Tablo 16. Tarihi Çevre Koruma Alanındaki Uzmanlık Düzeyine İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	1 (Kesinlikle Az)	5	6,7	6,7	6,7
	2 (Az)	17	22,7	22,7	29,3
	3 (Kararsızım)	20	26,7	26,7	56,0
	4 (Çok)	27	36,0	36,0	92,0
	5 (Kesinlikle Çok)	6	8,0	8,0	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Görüşmecilerin Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi tamamlandıktan sonra alanı görme durumlarına bakıldığında %34,7'sinin sağlıklaştırma sonrası alanı gördüğü, %65,3'ünün ise görmediği anlaşılmaktadır (Tablo 17).

Tablo 17. Katılımcıların Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi Uygulama Alanını Görme Durumuna İlişkin Frekans Analizi Bulguları

		Sıklık	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kişi Sayısı	Evet	26	34,7	34,7	34,7
	Hayır	49	65,3	65,3	100,0
	Toplam	75	100,0	100,0	

Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında uygulanan anketlerle toplanan verilerin sistematik ve açık bir biçimde sunulması amacıyla yapılan betimsel analiz sonuçlarına göre görüşmecilerin uzmanlıklarının orta düzeyde (3,16) olduğu ve görüşmecilerin yarısından fazlasının (%65,3) Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi tamamlandıktan sonra alanı görmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 18'de araştırma kapsamında belirlenen kriter grupları, bu gruplarda yer alan kriterler, kriterlerin değerlendirilmesine yönelik sorulan sorular ile her bir kriter ile kriter gruplarına yönelik alınan cevapların ortalamaları yer almaktadır.

Tablo 18. Kriter Grupları, Kriterler, Değerlendirmeye Yönelik Görüşmecilere Sorulan Sorular ve Betimleyici Analiz Sonuçları

Kriter Grubu	Kriterler	Kritere Yönelik Değerlendirme Sorusu	Ortalama İstatistik	Kriter Grubu Ortalama İstatistik
CEPHE KRİTERLERİ	Malzeme	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde kullanılan malzemelerin yapıların aslına uygunluğu ne ölçüdedir?	3,27	3,31
	Doku	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde kullanılan dokunun yapıların aslına uygunluğu ne ölçüdedir?	3,37	
	Renk	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde kullanılan renklerin yapıların aslına uygunluğu ne ölçüdedir?	3,49	
	Üslup Birliği	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin aynı mahallede yer alan ve cephe düzenlemesine konu olmayan yapılar ile üslup birliği ne ölçüdedir?	3,04	
	Ritim	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin mahalledeki ritim/sürekliliğe uygunluğu ne ölçüdedir?	3,39	
YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ KRİTERLER	Tescil Durumu	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisi ne ölçüdedir?	3,41	3,49
	Oran/Ölçek	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesine konu olan yapıların oran/ölçeğinin mahallede bulunan diğer yapılara uygunluğu ne ölçüdedir?	3,35	
	Gabari	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde yapı yüksekliklerinin aynı mahallede yer alan ve cephe düzenlemesine konu olmayan yapıların gabarisine uygunluğu ne ölçüdedir?	3,51	
	Bağlamsal Uygunluk	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu ne ölçüdedir?	3,56	

Tablo 18. (devamı)

ÇEVRESEL KRİTERLER	Ayrışma	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapılar müdahale edilmeyen yapılardan ne ölçüde ayrışmaktadır?	3,81	3,48
	Yapının İşlev Değişikliği	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların işlev değişikliği ne ölçüde uygundur?	3,32	
	Tarihi Dokuya Entegrasyon	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların tarihi dokuya entegrasyonu ne ölçüdedir?	3,49	
	Okunabilirlik	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin yakın çevredeki tarihi doku içinde okunabilirliği ne ölçüdedir?	3,53	
	Yerleşme Doku	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi yerleşme dokusuna ne ölçüde uygundur?	3,47	
	Çevresel Sürdürülebilirlik	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin çevresel sürdürülebilirliğe etkisi ne ölçüdedir?	3,64	
	Bütüncül Koruma	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevreyi bütüncül koruma yaklaşımına katkısı ne ölçüdedir?	3,44	
	Yeniden Canlandırma	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevreyi canlandırmaya katkısı ne ölçüdedir?	3,75	
	Özgünlük	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi ne ölçüde özgündür?	3,04	
KENTSEL ÖLÇEKTEKİ KRİTERLER	Konum	Yeğenağa Mahallesinin konumu cephe düzenlemesine konu olarak tarihi çevreye katkı yapması bağlamında ne ölçüde uygundur?	3,44	3,49
	Kimlik	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin kent kimliğine uygunluğu ne ölçüdedir?	3,56	
	Silüet	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi tarihi çevrenin silüetine ne ölçüde uygundur?	3,52	

Tablo 18. (devamı)

BAĞLAMSAL KRİTERLER	İşlev	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi sonucunda yapıların değişen işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisi ne ölçüdedir?	3,45	3,46
	Kentsel Doku	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin kentsel dokuya uygunluğu ne ölçüdedir?	3,49	
	Toplumsal Sürdürülebilirlik	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin toplumsal sürdürülebilirliğe etkisi ne ölçüdedir?	3,52	
	Kültürel Dokuyu Koruma	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin kültürel dokuyu koruma yaklaşımına uygunluğu ne ölçüdedir?	3,51	
	Özgünlük	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi bulunduğu bağlam içerisinde değerlendirildiğinde ne ölçüde özgündür?	3,28	
	Kullanıcı İhtiyaçları	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğu ne ölçüdedir?	3,41	
	Turizm	Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısı ne ölçüdedir?	3,59	

Diğer taraftan kriter grupları kendi içlerinde ele alındığında, Tablo 18’de görüldüğü gibi cephe kriterlerine yönelik yöneltilen 5 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek sokağın, yapıların ve sokağın aslına cephe kriterleri açısından uygunluk ve etki düzeylerinin kararsızım düzeyinde (3,04-3,49) olduğu görülmektedir. Cephe kriterleri kapsamında görüşmecilere göre; sokak sağlıklılaştırma kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemesinin, malzeme açısından yapıların aslına uygunluğu (3,27), doku açısından yapıların aslına uygunluğu (3,37), renk açısından yapıların aslına uygunluğu (3,49), üslup açısından cephe düzenlemesine konu olmayan yapılar ile uygunluğu (3,04) ve ritim/süreklilik açısından bulunduğu mahalleye uygunluğu (3,39) konularında kararsız oldukları görülmektedir.

Yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik yöneltilen 6 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek sokağın, yapılara ve sokağa yapı ölçeğindeki kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla kararsızım ve çok düzeylerinde (3,32-3,81) olduğu görülmektedir. Yapı ölçeğindeki kriterler kapsamında görüşmecilere göre; yapıların

tescil durumunun uygulamaya etkisi (3,41), yapıların oran/ölçeğinin diğer yapılara uygunluğu (3,35) ve yapıların işlev değişikliğinin uygunluğu (3,32) kararsızım düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin örnek sokağın, yapı yüksekliklerinin mahalledeki diğer yapılara uygunluğu (3,51), yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu (3,56) ve yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların işlev değişikliği uygunluğu (3,81) konularında çok düzeyinde oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yapılan cephe düzenlemesinde tescil durumunun uygulamaya etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok kararsızım düzeyinde (1,53) olduğu görülmüştür. Benzer şekilde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışmasına yönelik değerlendirmelerinin de daha çok kararsızım düzeyinde (1,67) olduğu görülmektedir.

Çevresel kriterlere yönelik yöneltilen 7 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek sokağın, tarihi dokuya çevresel kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla kararsızım ve çok düzeylerinde (3,04-3,75) olduğu görülmektedir. Çevresel kriterler kapsamında görüşmecilere göre; müdahale edilen yapıların tarihi dokuya entegrasyonu (3,49), yapılan cephe düzenlemesinin yerleşme dokusuna uygunluğu (3,47), yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevreyi bütüncül koruma yaklaşımına katkısı (3,44) ve yapılan cephe düzenlemesinin özgünlüğü (3,04) kararsızım düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin örnek sokağın, yapılan cephe düzenlemesinin yakın çevredeki tarihi doku içinde okunabilirliği (3,53), yapılan cephe düzenlemesinin çevresel sürdürülebilirliğe etkisi (3,64) ve yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevreyi canlandırmaya katkısı (3,75) konularında çok düzeyinde oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yapılan cephe düzenlemesinde çevresel sürdürülebilirliğin uygulamaya etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumlu (1,45) olduğu görülmüştür. Benzer şekilde yapılan cephe düzenlemesinde tarihi çevreyi bütüncül koruma yaklaşımına yönelik değerlendirmelerinin de daha çok olumlu (1,49) olduğu görülmektedir.

Kentsel ölçekteki kriterlere yönelik yöneltilen 5 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek sokağın, tarihi çevreye ve kent kimliğine kentsel ölçekteki kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla kararsızım ve çok düzeylerinde (3,44-3,56) olduğu görülmektedir. Kentsel ölçekteki kriterler kapsamında görüşmecilere göre; Yeğenağa Mahallesinin konumunun tarihi çevreye katkı yapması bağlamında uygunluğu (3,44), yapılan cephe düzenlemesi sonucunda yapıların değişen işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisi (3,45) ve yapılan cephe düzenlemesinin kentsel dokuya uygunluğu (3,49) kararsızım düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin örnek sokağın, yapılan cephe

düzenlemesinin kent kimliğine uygunluğu (3,56) ve yapılan cephe düzenlemesi tarihi çevrenin silüetine uygunluğu (3,52) konularında çok düzeyinde oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yapılan cephe düzenlemesi sonucunda yapıların değişen işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumlu (1,44) olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlere yönelik yöneltilen 5 soruya alınan cevapların her birinin ortalamalarına bakıldığında örnek sokağın, bulunduğu bağlama bağlamsal kriterler açısından uygunluk ve etki düzeylerinin çoğunlukla kararsızım ve çok düzeylerinde (3,28-3,59) olduğu görülmektedir. Bağlamsal kriterler kapsamında görüşmecilere göre; yapılan cephe düzenlemesi bulunduğu bağlam içerisinde değerlendirildiğinde özgünlüğü (3,28) ve yapılan cephe düzenlemesinin kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğu (3,41) kararsızım düzeyindedir. Diğer taraftan görüşmecilerin örnek sokağın, yapılan cephe düzenlemesinin toplumsal sürdürülebilirliğe etkisi (3,52), yapılan cephe düzenlemesinin kültürel dokuyu koruma yaklaşımına uygunluğu (3,51) ve yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısı (3,59) konularında çok düzeyinde oldukları görülmektedir. Ayrıca görüşmecilerin yapılan cephe düzenlemesinin toplumsal sürdürülebilirliğe etkisine yönelik olumlu (1) – olumsuz (2) şeklinde değerlendirmelerinin daha çok olumlu (1,42) olduğu görülmüştür.

Kriter gruplarından bağımsız bir biçimde değerlendirildiğinde, betimsel analiz sonucunda, Yeğenağa Sokak Sağıklaştırma Projesi örneğinde sokak sağıklaştırma kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemesinin tarihi çevreye etkisi ve uyumuna yönelik sorulan sorulardan cephe kriterlerinden üslup birliği ve çevresel kriterlerden özgünlük kriterine verilen cevapların kararsızım düzeyinde olduğu ve en düşük ortalama değere (3,04) sahip kriterler olduğu görülmüştür. Benzer biçimde çok düzeyinde en yüksek ortalama değere (3,81) sahip kriterin ise yapı ölçeğindeki kriterlerinden ayrışma kriteri olduğu görülmüştür. Tablo 18’de de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların ortalamasına bakıldığında kesinlikle az (1-1,49), az (1,51-2,49) ve kesinlikle çok (4,51 - 5) düzeyinde cevap bulunmamaktadır. Kriterlerin etkilerinin yönüne yönelik görüşlerin ortaya konulması amacıyla alınan cevapların tamamında cephe düzenlemesinin etkisinin yönünün olumlu ve kararsızım düzeyinde olduğu görülmüştür.

Tablo 19. Betimsel (Descriptive) Analiz Bulguları

	Örnek	En az istatistik	En çok istatistik	Ortalama istatistik	Standart sapma
Cephe Kriteri - Malzeme	75	1	5	3,27	,991
Cephe Kriteri - Doku	75	1	5	3,37	,927
Cephe Kriteri - Renk	75	1	5	3,49	,978
Cephe Kriteri – Üslup Birliği	75	1	5	3,04	1,071
Cephe Kriteri - Ritim	75	1	5	3,39	1,138
Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Tescil Durumu	75	1	5	3,41	,790
Yapı Ölçeğindeki Kriterler - Oran	75	1	5	3,35	,951
Yapı Ölçeğindeki Kriterler - Gabari	75	1	5	3,51	,935
Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Bağlama Uygunluk	75	1	5	3,56	,976
Yapı Ölçeğindeki Kriterler - Ayrışma	75	1	5	3,81	,865
Yapı Ölçeğindeki Kriterler - İşlev Değişikliği	75	1	5	3,32	1,016
Çevresel Kriterler – Tarihi Dokuya Entegrasyon	75	1	5	3,49	1,095
Çevresel Kriterler – Okunabilirlik	75	1	5	3,53	,991
Çevresel Kriterler – Yerleşme Dokusu	75	1	5	3,47	1,031
Çevresel Kriterler – Çevresel Sürdürülebilirlik	75	1	5	3,64	1,035
Çevresel Kriterler – Bütüncül Koruma	75	1	5	3,44	1,118
Çevresel Kriterler – Yeniden Canlandırma	75	1	5	3,75	1,116
Çevresel Kriterler – Özgünlük	75	1	5	3,04	1,019
Kentsel Ölçekteki Kriterler - Konum	75	1	5	3,44	1,043
Kentsel Ölçekteki Kriterler – Kent Kimliği	75	1	5	3,56	,919
Kentsel Ölçekteki Kriterler - Silüet	75	1	5	3,52	,991
Kentsel Ölçekteki Kriterler - İşlev	75	1	5	3,45	1,017

Tablo 19. (devamı)

Kentsel Ölçekteki Kriterler – Kentsel Doku	75	1	5	3,49	,991
Bağlamsal Kriterler - Toplumsal Sürdürülebilirlik	75	1	5	3,52	,991
Bağlamsal Kriterler - Kültürel Dokuyu Koruma	75	1	5	3,51	1,083
Bağlamsal Kriterler - Özgünlük	75	1	5	3,28	1,008
Bağlamsal Kriterler - Kullanıcı İhtiyaçları	75	1	5	3,41	1,041
Bağlamsal Kriterler - Turizm	75	1	5	3,59	1,116
Toplam Kişi Sayısı	75				

Ayrırma (Discriminant) Analizi Bulguları

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, çalışılan kurum, eğitim düzeyi, uzmanlık düzeyi ve alanı görme durumlarına göre tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçlerinde dikkat edilmesi gereken kriterlere yönelik verdikleri cevaplarda bir ayrışma olup olmadığını belirlemek amacıyla her sabit değişken için ayrırma analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda bu bölümde görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, çalışılan kurum, eğitim düzeyi, uzmanlık düzeyi ve alanı görme durumlarına yönelik yapılmış ayrırma analizi bulguları sunulacaktır.

Cinsiyet değişkenine yönelik yapılan ayrırma analizi sonuçlarına bakıldığında, cephe kriterlerine yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde kullanılan malzemelerin yapıların aslına uygunluğu ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplar ve bağlamsal kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısı ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 20). Tablo 20’de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların cinsiyetlerine göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayrırma analizi sürecinde tek fonksiyon grubu oluşmuştur. Tabloda yer alan değerler, kriterlerin fonksiyonun oluşmasındaki katkısını ifade etmekle birlikte katsayısı işareti dikkate alınmadan değer arttıkça kriterin fonksiyondaki yükü de artmaktadır (Taşdan 2023). Cephe kriterlerinden malzeme kavramı ile ifade edilen kullanılan malzemelerin yapıların aslına uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri -1,110’dur. Bağlamsal kriterlerden turizm kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısı kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 1,125’dir.

Tablo 20. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Cephe Kriteri - Malzeme	-1,110
Bağlamsal Kriterler - Turizm	1,125

Görüşmecilerin cinsiyet fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında kadınların 1. fonksiyon için 0,496 gibi erkeklere göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. Erkeklerin bu fonksiyon için -0,567 değeri ile olumsuz yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 20). Kısaca, cephe kriterlerinden malzeme kavramı ile ifade edilen kullanılan malzemelerin yapıların aslına uygunluğu ile bağlamsal kriterlerden turizm kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısına ilişkin görüşleri anlamında Tablo 21’de sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1’de kadınların ayrıştığı (0,496), erkeklerin ise ters yönde ayrıştıkları (-0,567) görülmektedir.

Tablo 21. Cinsiyet Fonksiyon Katsayıları

Cinsiyet	Fonksiyon
	1
Kadın	,496
Erkek	-,567

Yaş değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapılar müdahale edilmeyen yapılardan ne ölçüde ayrışmaktadır?” sorusuna verilen cevaplar, bağlamsal kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi bulunduğu bağlam içerisinde değerlendirildiğinde ne ölçüde özgündür?” sorusuna verilen cevaplar ve bağlamsal kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğu ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 22). Tablo 22’de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların yaş gruplarına göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde üç fonksiyon grubu oluşmuştur. Yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kavramı ile ifade edilen müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,786 iken 2. fonksiyondaki yük değeri 0,401 ve 3. fonksiyondaki yük değeri -0,619’dur. Bağlamsal kriterlerden özgünlük kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlam içerisinde özgünlüğü kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,939 iken 2. fonksiyondaki yük değeri 0,090 ve 3. fonksiyondaki yük değeri 1,050’dir.

Bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri -1,263, 2. fonksiyondaki yük değeri 0,718 ve 3. fonksiyondaki yük değeri ise -0,311'dir.

Tablo 22. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon		
	1	2	3
Yapı Ölçeğindeki Kriterler - Ayırışma	,786	,401	-,619
Bağlamsal Kriterler - Özgünlük	,939	,090	1,050
Bağlamsal Kriterler – Kullanıcı İhtiyaçları	-1,263	,718	-,311

Görüşmecilerin yaş gruplarının fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında 65 ve üzeri yaş grubunun 1. fonksiyon için 4,887 gibi diğer yaş gruplarına göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. 2. fonksiyonda en yüksek skorun 50-64 ve 65 ve üzeri yaş gruplarında olduğu, 50-64 yaş grubunun bu fonksiyon için 0,722 değeri ile olumlu yönde, 65 ve üzeri yaş grubunun ise -1,075 değeri ile olumsuz yönde ayrıştığı görülmektedir. 3. fonksiyonda ise en yüksek skorun (0,598) 65 ve üzeri yaş grubunda olduğu görülmektedir (Tablo 23). Kısaca, yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması, yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlam içerisinde özgünlüğü ile yapılan cephe düzenlemesinin kullanıcı ihtiyaçlarına uygunluğuna ilişkin görüşleri anlamında Tablo 23'te sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1'de 65 ve üzeri yaş grubunun ayrıştığı (4,887), 20-34 yaş grubunun ise ters yönde ayrıştıkları (-,480) görülmektedir. Fonksiyon 2'de 65 ve üzeri yaş grubunun ayrıştıkları (-1,075), 50-64 yaş grubunun (,722) ise ters yönde ayrıştıkları ortaya konulmuştur. Tablo 23'te görülebilen fonksiyon 3'de ise 65 ve üzeri yaş grubunun ayrıştıkları (,598), 35-49 yaş grubunun (-,186) ise ters yönde ayrıştıkları ortaya konulmuştur.

Tablo 23. Yaş Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Yaş	Fonksiyon		
	1	2	3
20-34	-,480	-,115	,044
35-49	,631	,054	-,186
50-64	,403	,722	,215
65 ve üzeri	4,887	-1,075	,598

Meslek grubu değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde

müdahale edilen yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisi ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 24). Tablo 24’te görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların meslek gruplarına göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde tek fonksiyon grubu oluşmuştur. Yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kavramı ile ifade edilen müdahale edilen yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisi kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 1,000’dir.

Tablo 24. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Tescil Durumu	1,000

Görüşmecilerin meslek grubunun fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında akademisyenlerin 1. fonksiyon için 0,403 gibi diğer meslek gruplarına göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. Diğer meslek gruplarının bu fonksiyon için -0,386 değeri ile olumsuz yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 25). Kısaca, yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kavramı ile ifade edilen müdahale edilen yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisi kriterine ilişkin görüşleri anlamında Tablo 25’te sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1’de akademisyenlerin ayrıştığı (,403), diğer meslek gruplarının ise ters yönde ayrıştıkları (-,386) görülmektedir.

Tablo 25. Meslek Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Meslek	Fonksiyon
	1
Uzman	-,018
Akademisyen	,403
Diğer	-,386

Çalışılan kurum değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesi’nde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapılar müdahale edilmeyen yapılardan ne ölçüde ayrışmaktadır?” sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 26). Tablo 26’da görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların çalışılan kuruma göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde tek fonksiyon grubu oluşmuştur. Yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kavramı ile ifade edilen müdahale edilen

yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 1,000'dir.

Tablo 26. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Ayrışma	1,000

Görüşmecilerin çalıştıkları kurumların fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında çalışmıyorum seçeneğindeki görüşmecilerin 1. fonksiyon için -0,750 gibi diğer meslek gruplarına göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. Kamuda çalışanların bu fonksiyon için 0,294 değeri ile tersi yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 27). Kısaca, yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kavramı ile ifade müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması kriterine ilişkin görüşleri anlamında Tablo 27'de sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1'de kamuda çalışanların ayrıştığı (,294), çalışmıyorum seçeneğindeki görüşmecilerin ise olumsuz yönde ayrıştıkları (-,750) görülmektedir.

Tablo 27. Çalışılan Kurum Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Kurum	Fonksiyon
	1
Kamu	,294
Özel Sektör	,045
Çalışmıyorum	-,750
Diğer	-,179

Eğitim düzeyi değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde yapı yüksekliklerinin aynı mahallede yer alan ve cephe düzenlemesine konu olmayan yapıların gabarisine uygunluğu ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplar, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinde müdahale edilen yapılar müdahale edilmeyen yapılardan ne ölçüde ayrışmaktadır?” sorusuna verilen cevaplar, kentsel ölçekteki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi tarihi çevrenin silüetine ne ölçüde uygundur?” sorusuna verilen cevaplar, kentsel ölçekteki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi sonucunda yapıların değişen işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisi ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplar ve bağlamsal kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesi bulunduğu bağlam içerisinde değerlendirildiğinde ne ölçüde

özgündür?” sorusuna verilen cevaplarda ayrışma olduğu görülmektedir (Tablo 28). Tablo 28’de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların eğitim düzeyine göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde iki fonksiyon grubu oluşmuştur. Yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kavramı ile ifade edilen yapı yüksekliklerinin aynı mahallede yer alan ve cephe düzenlemesine konu olmayan yapıların gabarisine uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri -0,729, 2. fonksiyondaki yük değeri 0,365’dir. Yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kavramı ile ifade edilen müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,705, 2. fonksiyondaki yük değeri 0,872’dir. Kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevrenin silüetine uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri -1,156, 2. fonksiyondaki yük değeri -0,171’dir. Kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kavramı ile ifade edilen yapıların değişen işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisi kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,907, 2. fonksiyondaki yük değeri -0,602’dir. Bağlamsal kriterlerden özgünlük kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlam içerisinde özgünlüğü kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 0,769, 2. fonksiyondaki yük değeri 0,147’dir.

Tablo 28. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon	
	1	2
Yapı ölçeğindeki kriterler – Gabari	-,729	,365
Yapı ölçeğindeki kriterler – Ayrışma	,705	,872
Kentsel ölçekteki kriterler- Silüet	-1,156	-,171
Kentsel ölçekteki kriterler- İşlev	,907	-,602
Bağlamsal kriterler – Özgünlük	,769	,147

Görüşmecilerin eğitim düzeylerinin fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında lise eğitim düzeyinin 1. fonksiyon için 2,819 gibi diğer eğitim düzeylerine göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. 2. fonksiyonda en yüksek skorun lise eğitim düzeyinde olduğu, lise eğitim düzeyinin bu fonksiyon için -0,973 değeri ile olumsuz yönde, lisansüstü eğitim düzeyinin ise 0,386 değeri ile olumlu yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 29). Kısaca, yapı yüksekliklerinin aynı mahallede yer alan ve cephe düzenlemesine konu olmayan yapıların gabarisine uygunluğu, müdahale edilen yapıların müdahale edilmeyen yapılardan ayrışması, yapılan cephe düzenlemesinin tarihi çevrenin silüetine uygunluğu, yapıların değişen

işlevlerinin mahallenin kent içindeki işlevine etkisi ile yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlam içerisinde özgünlüğüne ilişkin görüşleri anlamında Tablo 29’da sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1’de lise eğitim düzeyinin ayrıştığı (2,819), üniversite eğitim düzeyinin ise ters yönde ayrıştığı (-,652) görülmektedir. Fonksiyon 2’de lise eğitim düzeyinin ayrıştığı (-,973), lisansüstü eğitim düzeyinin (,386) ise ters yönde ayrıştığı ortaya konulmuştur.

Tablo 29. Eğitim Düzeyi Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Eğitim	Fonksiyon	
	1	2
Lise	2,819	-,973
Üniversite	-,652	-,305
Lisansüstü	,295	,386

Uzmanlık düzeyi değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, yapı ölçeğindeki kriterlere yönelik sorulan “Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplar da ayırma olduğu görülmektedir (Tablo 30). Tablo 30’da görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların uzmanlık düzeyine göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde tek fonksiyon grubu oluşmuştur. Yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlama uygunluk kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 1,000’dir.

Tablo 30. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Yapı Ölçeğindeki Kriterler – Bağlama Uygunluk	1,000

Görüşmecilerin uzmanlık düzeylerinin fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında 1- kesinlikle az seçeneğindeki görüşmecilerin 1. fonksiyon için -1,082 gibi diğer uzmanlık düzeylerine göre yüksek bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. 5- kesinlikle çok seçeneğindeki görüşmecilerin bu fonksiyon için 0,684 değeri ile tersi yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 31).

Tablo 31. Eğitim Düzeyi Gruplarının Fonksiyon Katsayıları

Uzmanlık	Fonksiyon
	1
1 Kesinlikle Az	-1,082
2 Az	-,432
3 Kararsızım	-,237
4 Çok	,496
5 Kesinlikle Çok	,684

Kısaca, yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlama uygunluk kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu kriterine ilişkin görüşleri anlamında Tablo 31’de sunulan yapı matrisine göre fonksiyon 1’de 1- kesinlikle az seçeneğindeki olumsuz yönde ayrıştığı (-1,082), 5- kesinlikle çok seçeneğindeki görüşmecilerin ise olumlu yönde ayrıştıkları (.684) görülmektedir.

Alanı görme değişkenine yönelik yapılan ayırma analizi sonuçlarına bakıldığında, çevresel kriterlere yönelik sorulan Yeğenağa Mahallesinde yapılan cephe düzenlemesinin yakın çevredeki tarihi doku içinde okunabilirliği ne ölçüdedir?” sorusuna verilen cevaplarda ayırma olduğu görülmektedir (Tablo 32). Tablo 32’de görüldüğü gibi görüşmecilerin verdikleri cevapların alanı görme durumuna göre nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yapılan ayırma analizi sürecinde tek fonksiyon grubu oluşmuştur. Çevresel kriterlerden okunabilirlik kavramı ile ifade edilen yapılan cephe düzenlemesinin yakın çevredeki tarihi doku içinde okunabilirliği kriterine yönelik olarak verilen cevapların 1. fonksiyondaki yük değeri 1,000’dir.

Tablo 32. Standartlaştırılmış Ayırıcı Fonksiyon Katsayıları

	Fonksiyon
	1
Çevresel Kriterler – Okunabilirlik	1,000

Görüşmecilerin alanı görme durumlarının fonksiyonlardaki skorlarına bakıldığında evet seçeneğindeki görüşmecilerin 1. fonksiyon için 0,498 gibi bir değer ile ayrıştığı görülmektedir. Hayır seçeneğindeki görüşmecilerin bu fonksiyon için -0,264 değeri ile tersi yönde ayrıştığı görülmektedir (Tablo 33).

Tablo 33. Alanı Görme Durumunun Fonksiyon Katsayıları

Alanı Görme	Fonksiyon
	1
Evet	,498
Hayır	-,264

Korelasyon Analizi Bulguları

Korelasyon analizi iki değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi veya bir değişkenin iki veya daha çok değişken ile ilişkisini test etmek, varsa bu ilişki derecesini ölçmek için kullanılan istatistiksel bir yöntemdir. Pearson korelasyon katsayısı, iki sürekli değişkenin doğrusal ilişkisinin derecesinin ölçümünde kullanılır. Pearson korelasyon katsayısı r ile gösterilir ve +1 ve -1 arasında değer almaktadır. Pozitif korelasyon katsayısı değişkenler arasında doğru orantılı bir ilişkiyi gösterirken, negatif korelasyon katsayısı değişkenler arasında ters orantılı ilişki olduğunu göstermektedir. İki değişken arasındaki Pearson korelasyon katsayısı Tablo 34'te gösterildiği gibi yorumlanır.

Tablo 34. Pearson Korelasyon Katsayısı Yorumu

r	İlişki
0,00-0,25	Çok Zayıf
0,26-0,49	Zayıf
0,50-0,69	Orta
0,70-0,89	Yüksek
0,90-1,00	Çok Yüksek

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin cinsiyet, yaş, meslek, çalışılan kurum, eğitim düzeyi, uzmanlık düzeyi ve alanı görme parametreleri ile tarihi çevrede cephe düzenlemesine ilişkin cephe, yapı ölçeğindeki, çevresel, kentsel ve bağlamsal kriterlere yönelik sorulara verdikleri cevaplar arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır (Ek-2).

Yapılan korelasyon analizi değerlendirildiğinde cinsiyet değişkeni ile; cephe kriterlerinden kullanılan malzemenin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,262), yaş değişkeni ile; cephe kriterlerinden kullanılan malzemenin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,256), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının tescil durumunun uygulamaya etkisi kriteri arasındaki ilişkinin (,234), yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,252), bağlamsal kriterlerden cephe düzenlemesinin özgünlüğü kriteri arasındaki ilişkinin (243), meslek değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların diğerlerinden ayrışması kriteri arasındaki ilişkinin (-,247), uzmanlık düzeyi değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden yapı gabarilerinin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,253), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliğinin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,236), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri arasındaki ilişkinin (,230), bağlamsal kriterlerden cephe düzenlemesinin toplumsal sürdürülebilirliğe katkısı kriteri arasındaki ilişkinin (,250),

bağlamsal kriterlerden yapılan cephe düzenlemesinin turizme katkısı kriteri arasındaki ilişkinin (,235), alanı görme durumu değişkeni ile; cephe kriterlerinden kullanılan malzemenin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (-,230), çevresel kriterlerden tarihi çevrenin bütüncül korunması kriteri arasındaki ilişkinin (-,241), kentsel ölçekteki kriterlerden cephe düzenlemesinin silüete etkisi kriteri arasındaki ilişkinin (-,241), kentsel ölçekteki kriterlerden cephe düzenlemesinin kentsel dokuya uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (-,233), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri arasındaki ilişkinin (-,230), bağlamsal kriterlerden cephe düzenlemesinin özgünlüğü kriteri arasındaki ilişkinin (-,244) çok zayıf oldukları görülmüştür.

Yaş değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların ayrışması kriteri arasındaki ilişki (-,395), çalışılan kurum değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların ayrışması kriteri arasındaki ilişki (-,346), eğitim düzeyi değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların ayrışması kriteri arasındaki ilişki (-,318), uzmanlık düzeyi değişkeni ile; cephe kriterlerinden kullanılan malzemenin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,314), cephe kriterlerinden kullanılan dokunun uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,277), cephe kriterlerinden cephe düzenlemesinin ritim/sürekliliği kriteri arasındaki ilişkinin (,301), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapıların tescil durumunun uygulamaya etkisi kriteri arasındaki ilişkinin (,413), yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesinin bulunduğu bağlama uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,453), yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların diğerlerinden ayrışması kriteri arasındaki ilişkinin (,409), çevresel kriterlerden cephe düzenlemesinin okunabilirliği kriteri arasındaki ilişkinin (,349), çevresel kriterlerden cephe düzenlemesinin yerleşme dokusuna uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,382), çevresel kriterlerden cephe düzenlemesinin çevresel sürdürülebilirliğe uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,355), çevresel kriterlerden tarihi çevrenin bütüncül korunması kriteri arasındaki ilişkinin (,277), kentsel ölçekteki kriterlerden cephe düzenlemesinin kent kimliğine uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,304), kentsel ölçekteki kriterlerden yapıların silüetinin uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (,262), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri arasındaki ilişkinin (,265), bağlamsal kriterlerden cephe düzenlemesinin özgünlüğü kriteri arasındaki ilişkinin (-,431), alanı görme durumu değişkeni ile; yapı ölçeğindeki kriterlerden cephe düzenlemesi yapılan yapıların diğerlerinden ayrışması kriteri arasındaki ilişki (-,321), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri arasındaki ilişkinin (-,339), çevresel kriterlerden cephe düzenlemesinin okunabilirliği kriteri arasındaki ilişkinin (-,345), çevresel kriterlerden cephe düzenlemesinin yerleşme dokusuna uygunluğu kriteri arasındaki ilişkinin (-,270), kentsel ölçekteki kriterlerden cephe düzenlemesinin konumunun uygunluğu kriteri

arasındaki ilişkinin (-,340), kentsel ölçekteki kriterlerden cephe düzenlemesinin kent kimliğine etkisi kriteri arasındaki ilişkinin (-,290), bağlamsal kriterlerden cephe düzenlemesinin toplumsal sürdürülebilirliğe katkısı kriteri arasındaki ilişkinin (-,270) zayıf olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinin birbirleriyle ve diğer kriter gruplarına yönelik verilen cevaplar ile arasındaki korelasyon analizi sonuçları değerlendirildiğinde malzeme kriterinin; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,474), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,479), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,359), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,275), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,280), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,451), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,392) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Malzeme kriterinin; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,616), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,614), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,556), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,687), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,679), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,683), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,612), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,631), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,552), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,650), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,641), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,589), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,648), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,586), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,628), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,655), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,586), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,651) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Malzeme kriterinin; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,744) ve çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,727) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden doku kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,240) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Doku kriterinin; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,461), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,403), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,498), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,489), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,485) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Doku kriterinin; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,659), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,579), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,525), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,642), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,590), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,678), çevresel kriterlerden bütüncül koruma

kriteri ile (,635), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,511), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,513), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,624), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,580), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,535), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,620), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,668), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,617), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,625), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,552), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,661) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Doku kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,744) ve çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,748) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden renk kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,234) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Renk kriterinin; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,458), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,310), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,299), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,318), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,479), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,426), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,447), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,411) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Renk kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,616), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,659), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,579), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,613), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,500), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,577), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,520), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,573), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,605), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,536), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,636), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,554), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,596), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,526), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,539), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,612), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,540), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,536) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden üslup birliği kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,474), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,461), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,458), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,344), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,392), yapı ölçeğindeki

kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,411), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,455), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,438), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,489), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,448), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,393), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,468), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,392), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,452), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,402), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,440), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,494), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,432) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Üslup birliği kriterinin; yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,517), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,546), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,543), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,554), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,540), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,515) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Üslup birliği kriterinin; cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,708) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Cephe kriterlerinden ritim kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,271) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ritim kriterinin; yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,423), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,418), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,481), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,334), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,470), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,430) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ritim kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,614), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,579), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,579), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,561), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,581), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,572), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,510), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,593), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,659), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,604), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,553), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,550), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,547), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,538), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,519), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,635), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,525), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,511) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ritim kriterinin; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,708) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,479), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,310), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,271), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,256), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,426), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,292), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,288), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,370), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,336), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,424), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,366), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,327), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,289), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,315), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,350), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,477), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,378), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,386), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,271), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,378), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,431), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,481), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,365), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,396) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Tescil durumu kriterinin; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,525) ve yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,520) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,359), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,403), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,256), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,392), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,289), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,446), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,480), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,452), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,351), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,431), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,416), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,351), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,408), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,475), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,494), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,431), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,440), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,353) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Oran/ölçek kriterinin; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,613), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,517), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,561), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,559), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,534), çevresel kriterlerden

çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,526), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,501), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,518) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,275), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,299), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,344), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,423), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,426), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,392), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,436), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,439), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,386), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,317), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,438), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,386), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,275), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,332), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,347), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,378), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,389), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,426), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,423), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,353), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,397), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,410), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,335), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,407), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,423) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Gabari kriterinin; yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,529) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,498), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,392), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,398), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,403), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,330), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,493), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,498) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bağlamsal uygunluk kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,556), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,500), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,581), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,520), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,559), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,529), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,598), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,623), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,637), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile

(,644), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,502), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,505), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,547), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,544), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,549), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,575), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,559), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,580), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,526) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bağlamsal uygunluk kriterinin; bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,704) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,240) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Ayrışma kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,280), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,318), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,292), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,436), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,398), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,361), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,341), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,464), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,341), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,316), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,352), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,300), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,332), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,269), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,430), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,266), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,408), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,367), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,290), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,262), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,267), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,381) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,234) çok zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yapının işlev değişikliği kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,451), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,489), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,411), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,418), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,288), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,289), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,439), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,403), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,361), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,486), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,314),

kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,439), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,428), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,423), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,413) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yapının işlev değişikliği kriterinin; çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,549), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,539), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,625), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,636), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,514), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,616), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,566), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,584), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,527), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,500), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,619) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,455), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,370), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,386), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,341) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Tarihi dokuya entegrasyon kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,687), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,642), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,577), cephe kriterlerinden ritim/süreklilik kriteri ile (,572), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,534), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,598), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,549), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,688), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,631), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,513), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,503), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,576), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,581), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,644), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,585), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,687), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,620), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,613), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,633) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Tarihi dokuya entegrasyon kriterinin; çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,779), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,770), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,706), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,756) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden okunabilirlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,438), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,336), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,446), yapı ölçeğindeki

kriterlerden gabari kriteri ile (,317), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,464), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,486), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,441), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,407) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Okunabilirlik kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,679), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,590), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,520), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,510), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,623), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,688), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,692), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,651), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,627), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,620), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,588), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,608), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,521), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,581), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,601), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,525), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,583), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,654) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Okunabilirlik kriterinin; bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,732) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,424), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,480), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,438), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,341), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,456) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yerleşme dokusu kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,683), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,678), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,573), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,546), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,593), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,637), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,539), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,631), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,692), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,675), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,625), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,661), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,672), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,607), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,578), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,685), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,548), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,640), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,624) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yerleşme dokusu kriterinin; çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,742), kentsel ölçekteki

kriterlerden kimlik kriteri ile (,733), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,732) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,489), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,366), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,386), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,316) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Çevresel sürdürülebilirlik kriterinin; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,605), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,659), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,526), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,644), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,625), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,651), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,528), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,616), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,624), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,627), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,646), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,670), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,683), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,591) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Çevresel sürdürülebilirlik kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,727), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,748), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,779), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,742), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,758), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,702), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,712), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,720), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,700) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,479), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,448), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,481), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,327), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,452), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,275), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,352), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,494) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bütüncül koruma kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,612), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,635), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,502), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,636), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,627), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,675), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,589), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,585), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,612),

kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,608), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,642), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,537), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,504) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Bütüncül koruma kriterinin; çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,770), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,758), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,716), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,742), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,729), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,743) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,392), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,426), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,393), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,334), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,289), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,351), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,332), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,330), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,300), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,441), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,456), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,318), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,475), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,316) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Yeniden canlandırma kriterinin; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,511), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,514), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,513), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,528), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,589), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,631), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,628), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,674), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,615), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,634), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,577), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,545), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,652) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Çevresel kriterlerden özgünlük kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,315), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,431), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,347), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,493), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,314), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,407), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,494), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,318), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile

(,474), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,483) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Özgünlük kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,631), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,513), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,536), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,543), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,604), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,503), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,625), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,616), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,517), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,596), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,581), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,543), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,515), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,583), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,549) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Özgünlük kriterinin; bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,726) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,485), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,447), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,468), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,470), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,350), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,416), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,378), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,498), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,332), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,439) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Konum kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,552), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,576), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,620), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,661), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,624), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,585), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,631), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,517), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,638), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,676), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,663), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,665), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,590), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,576), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,577), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,658) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Konum kriterinin; kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,741) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,477), yapı ölçeğindeki kriterlerden

gabari kriteri ile (,389), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,269), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,428) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kimlik kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,650), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,624), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,636), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,554), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,553), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,501), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,505), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,581), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,588), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,627), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,612), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,628), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,596), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,685), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,650), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,672), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,640), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,648), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,602), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,588) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kimlik kriterinin; çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,733), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,741), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,703) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,378), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,351), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,426), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,430), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,423), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,475) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Silüet kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,641), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,580), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,554), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,540), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,550), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,547), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,644), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,608), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,672), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,646), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,608), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,581), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,638), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,685), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,580), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,684), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,697), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,633), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,610), bağlamsal

kriterlerden turizm kriteri ile (,673) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Silüet kriterinin; bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,719) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,411), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,392), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,430), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,386), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,408), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,423), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,266) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. İşlev kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,589), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,535), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,544), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,616), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,585), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,521), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,607), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,670), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,642), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,674), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,543), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,676), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,650), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,580), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,619), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,661), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,611), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,573) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. İşlev kriterinin; bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,739), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,715) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,452), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,271), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,475), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,353), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,408) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kentsel doku kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,648), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,620), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,596), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,547), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,549), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,566), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,581), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,578), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,615), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,515), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,663), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,672),

kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,684), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,619), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,684), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,683), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,590), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,598) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kentsel doku kriterinin; çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,706), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,702), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,716), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,700) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,378), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,494), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,397), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,367), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,474) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Toplumsal sürdürülebilirlik kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,586), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,668), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,526), cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,515), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,538), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,575), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,584), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,685), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,634), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,665), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,640), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,697), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,661), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,684), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,651) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Toplumsal sürdürülebilirlik kriterinin; çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,756), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,732), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,712), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,742), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,746), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,719), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,734) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,402), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,431), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,431), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,410), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,290), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,483) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kültürel dokuyu koruma kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri

ile (,628), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,617), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,539), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,519), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,559), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,527), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,687), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,601), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,548), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,683), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,577), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,590), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,648), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,633), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,611), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,683), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,587), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,591), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,668) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kültürel dokuyu koruma kriterinin; çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,729) ve bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,746) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden özgünlük kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,440), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,481), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,335), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri ile (,262), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,413), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,316) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Özgünlük kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,655), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,625), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,612), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,635), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,518), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,620), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,525), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,640), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,537), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,576), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,602), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,610), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,573), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,590), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,651), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,587), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,648), bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,561) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Özgünlük kriterinin; yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,704), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,720), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,726) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,494), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,365), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,440), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,407), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,267) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kullanıcı ihtiyaçları kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,586), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,552), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,540), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,525), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,580), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,500), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,613), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,583), çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,624), çevresel kriterlerden çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,591), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,504), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,545), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,583), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,577), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,588), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,598), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,591), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,648) bağlamsal kriterlerden turizm kriteri ile (,649) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Kullanıcı ihtiyaçları kriterinin; kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,719), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,739), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,719) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Bağlamsal kriterlerden turizm kriterinin korelasyon analizi değerlendirildiğinde; cephe kriterlerinden üslup birliği kriteri ile (,432), yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriteri ile (,396), yapı ölçeğindeki kriterlerden oran/ölçek kriteri ile (,353), yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri ile (,423), yapı ölçeğindeki kriterlerden ayırışma kriteri ile (,381) zayıf düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Turizm kriterinin; cephe kriterlerinden malzeme kriteri ile (,651), cephe kriterlerinden doku kriteri ile (,661), cephe kriterlerinden renk kriteri ile (,536), cephe kriterlerinden ritim kriteri ile (,511), yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriteri ile (,526), yapı ölçeğindeki kriterlerden yapının işlev değişikliği kriteri ile (,619), çevresel kriterlerden tarihi dokuya entegrasyon kriteri ile (,633), çevresel kriterlerden okunabilirlik kriteri ile (,654), çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriteri ile (,652), çevresel kriterlerden özgünlük kriteri ile (,549), kentsel ölçekteki kriterlerden konum kriteri ile (,658), kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri ile (,673), bağlamsal kriterlerden kültürel dokuyu koruma kriteri ile (,668), bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile (,561), bağlamsal kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriteri ile (,649) orta düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür. Turizm kriterinin; çevresel kriterlerden yerleşme dokusu kriteri ile (,722), çevresel kriterlerden

çevresel sürdürülebilirlik kriteri ile (,700), çevresel kriterlerden bütüncül koruma kriteri ile (,743), kentsel ölçekteki kriterlerden kimlik kriteri ile (,703), kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ile (,715), kentsel ölçekteki kriterlerden kentsel doku kriteri ile (,700), bağlamsal kriterlerden toplumsal sürdürülebilirlik kriteri ile (,734) yüksek düzeyde ilişkisi olduğu görülmüştür.

Araştırmanın Öncü Bulguları

Tez çalışmasının bu bölümünde araştırmanın genelinde toplanan nicel verinin analizi sonucunda elde edilen bulgular sunulmuştur. Çalışma kapsamında frekans, betimsel, ayırma ve korelasyon analizi teknikleri kullanılarak veri analizi yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ortaya çıkan öncü bulgular Tablo 35’te özet halinde sunulmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen bu bulgulardan hareketle ilerleyen bölümde araştırmanın sonuçları ve önerilerine yer verilecektir. Çalışma kapsamında literatürden derlenen kriterlerden Yeğenağa Mahallesinde yapılan sağlıklaştırma çalışmasının anket uygulanan görüşmeciler tarafından ne ölçüde uygun bulunduğu betimsel analiz tekniğiyle ortaya konulmuştur. Bu çalışmanın öncü bulguları yapılan sağlıklaştırma çalışmasının, kriter gruplarına uygunluğu kararsızım düzeyinde bulunmuştur.

Tablo 35. Araştırmanın Öncü Bulguları: Betimsel Analiz

Kriter Grubu/Uygunluk	Çok Az	Az	Kararsız	Yüksek	Çok Yüksek
Cephe Kriterleri			●		
Yapı Ölçeğindeki Kriterler			●		
Çevresel Kriterler			●		
Kentsel Kriterler			●		
Bağlamsal Kriterler			●		

Araştırma kapsamında anket uygulanan görüşmecilerin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma süreçlerini yönlendirmesi gereken kriterlerinin Yeğenağa Mahallesi sokak sağlıklaştırma uygulamasında ne ölçüde dikkate alındığına ilişkin verdikleri yanıtlara göre nasıl ayrıştıklarının ortaya konulmasına yönelik yapılan ayırma analizi Tablo 36’da özetlenmiştir.

Tablo 36. Araştırmanın Öncü Bulguları: Ayırma Analizi

Sabit Değişken	Ayrılma Kriterleri	Fonksiyon	Pozitif Yönde En Yüksek Ayrılma	Negatif Yönde En Yüksek Ayrılma
Cinsiyet	Cephe Kriteri - Malzeme	1	Kadın (,496)	Erkek (-,567)
Cinsiyet	Bağlamsal Kriterler - Turizm	1	Kadın (,496)	Erkek (-,567)
Yaş	Yapı Ölçeğindeki Kriterler - Ayrışma	3	50-64 (,722)	20-34 (-,480)
Yaş	Bağlamsal Kriterler - Özgünlük	3	50-64 (,722)	20-34 (-,480)
Yaş	Bağlamsal Kriterler – Kullanıcı İhtiyaçları	3	50-64 (,722)	20-34 (-,480)
Meslek Grubu	Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Tescil Durumu	1	Akademisyen (,403)	Diğer (-,386)
Çalışılan Kurum	Yapı Ölçeğindeki Kriterler- Ayrışma	1	Kamu (,294)	Çalışmıyorum (-,750)
Eğitim Düzeyi	Yapı Ölçeğindeki Kriterler – Gabari	2	Lise (2,819)	Lise (-,973)
Eğitim Düzeyi	Yapı Ölçeğindeki Kriterler – Ayrışma	2	Lise (2,819)	Lise (-,973)
Eğitim Düzeyi	Kentsel Ölçekteki Kriterler- Silüet	2	Lise (2,819)	Lise (-,973)
Eğitim Düzeyi	Kentsel Ölçekteki Kriterler- İşlev	2	Lise (2,819)	Lise (-,973)
Eğitim Düzeyi	Bağlamsal Kriterler – Özgünlük	2	Lise (2,819)	Lise (-,973)

Tablo 36. (devamı)

Uzmanlık Düzeyi	Yapı Ölçeğindeki Kriterler – Bağlama Uygunluk	1	5 Kesinlikle Çok (,684)	1 Kesinlikle Az (-1,082)
Alanı Görme	Çevresel Kriterler – Okunabilirlik	1	Evet (,498)	Hayır (-,264)

Araştırma kapsamında sürdürülen korelasyon analizi bulguları değerlendirildiğinde; değişkenler arasında çok yüksek düzeyde ilişkinin olmadığı, yüksek düzeyde ilişkinin ise sınırlı ölçüde olduğu görülmektedir. Yapılan korelasyon analizi Tablo 37’de özetlenmiştir.

Tablo 37. Araştırmanın Öncü Bulguları: Korelasyon Analizi

Kriter Grubu	Kriterler	Orta Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler	Yüksek Düzeyde Korelasyon Olan Kriterler
CEPHE KRİTERLERİ	Malzeme	Renk (,616)	Doku (,744)
		Ritim (,614)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,727)
		Bağlamsal Uygunluk (,556)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,687)	
		Okunabilirlik (,679)	
		Yerleşme Dokusu (,683)	
		Bütüncül Koruma (,612)	
		Özgünlük (,631)	
		Konum (,552)	
		Kimlik (,650)	
		Silüet (,641)	
		İşlev (,589)	
		Kentsel Doku (,648)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,586)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,628)	
		Özgünlük (,655)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,586)	
		Turizm (,651)	

Tablo 37. (devamı)

CEPHE KRİTERLERİ	Doku	Renk (,659)	Malzeme (,744)
		Ritim/Süreklilik (,579)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,748)
		Tescil Durumu (,525)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,642)	
		Okunabilirlik (,590)	
		Yerleşme Dokusu (,678)	
		Bütüncül Koruma (,635)	
		Yeniden Canlandırma (,511)	
		Özgünlük (,513)	
		Kimlik (,624)	
		Silüet (,580)	
		İşlev (,535)	
		Kentsel Doku (,620)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,668)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,617)	
		Özgünlük (,625)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,552)	
		Turizm (,661)	
	Renk	Malzeme (,616)	
		Doku (,659)	
		Ritim/Süreklilik (,579)	
		Oran/Ölçek (,613)	
		Bağlamsal Uygunluk (,500)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,577)	
		Okunabilirlik (,520)	
		Yerleşme Dokusu (,573)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,605)	
		Özgünlük (,536)	
		Kimlik (,636)	
		Silüet (,554)	
		Kentsel Doku (,596)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,526)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,539)	
		Özgünlük (,612)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,540)	
		Turizm (,536)	
	Üslup Birliği	Oran/Ölçek (,517)	Ritim (,708)
		Yerleşme Dokusu (,546)	
		Özgünlük (,543)	
		Kimlik (,554)	
		Silüet (,540)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,515)	

Tablo 37. (devamı)

YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ KRİTERLER	Ritim	Malzeme (,614)	Üslup Birliği (,708)
		Doku (,579)	
		Renk (,579)	
		Oran/Ölçek (,561)	
		Bağlamsal Uygunluk (,581)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,572)	
		Okunabilirlik (,510)	
		Yerleşme Dokusu (,593)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,659)	
		Özgünlük (,604)	
		Kimlik (,553)	
		Silüet (,550)	
		Kentsel Doku (,547)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,538)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,519)	
		Özgünlük (,635)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,525)	
		Turizm (,511)	
	Tescil Durumu	Doku (,525)	
		Bağlamsal Uygunluk (,520)	
YAPI ÖLÇEĞİNDEKİ KRİTERLER	Oran/Ölçek	Renk (,613)	
		Üslup Birliği (,517)	
		Ritim (,561)	
		Bağlamsal Uygunluk (,559)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon Kriteri İle (,534)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,526)	
		Konum (,501)	
		Özgünlük (,518)	
	Gabari	Bağlamsal Uygunluk (,529)	

Tablo 37. (devamı)

Bağlamsal Uygunluk	Malzeme (,556)	Özgünlük (,704)
	Renk (,500)	
	Ritim (,581)	
	Tescil Durumu (,520)	
	Oran/Ölçek (,559)	
	Gabari (,529)	
	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,598)	
	Okunabilirlik (,623)	
	Yerleşme Dokusu (,637)	
	Çevresel Sürdürülebilirlik (,644)	
	Bütüncül Koruma (,502)	
	Kimlik (,505)	
	Silüet (,547)	
	İşlev (,544)	
	Kentsel Doku (,549)	
	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,575)	
	Kültürel Dokuyu Koruma (,559)	
	Kullanıcı İhtiyaçları (,580)	
	Turizm (,526)	
Ayrışma		
Yapının İşlev Değişikliği	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,549)	
	Yerleşme Dokusu (,539)	
	Çevresel Sürdürülebilirlik (,625)	
	Bütüncül Koruma (,636)	
	Yeniden Canlandırma (,514)	
	İşlev (,616)	
	Kentsel Doku (,566)	
	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,584)	
	Kültürel Dokuyu Koruma (,527)	
	Kullanıcı İhtiyaçları (,500)	

Tablo 37. (devamı)

ÇEVRESEL KRİTERLER	Tarihi Dokuya Entegrasyon	Malzeme (,687)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,779)
		Doku (,642)	Bütüncül Koruma (,770)
		Renk (,577)	Kentsel Doku (,706)
		Ritim/Süreklilik (,572)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,756)
		Oran/Ölçek (,534)	
		Bağlamsal Uygunluk (,598)	
		Yapının İşlev Değişikliği (,549)	
		Okunabilirlik (,688)	
		Yerleşme Dokusu (,631),	
		Yeniden Canlandırma (,513)	
		Özgünlük (,503)	
		Konum (,576)	
		Kimlik (,581)	
		Silüet (,644)	
		İşlev (,585)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,687)	
		Özgünlük (,620)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,613)	
		Turizm (,633)	
	Okunabilirlik	Malzeme (,679)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,732)
		Doku (,590)	
		Renk (,520)	
		Ritim (,510)	
		Bağlamsal Uygunluk (,623)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,688)	
		Yerleşme Dokusu (,692)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,651)	
		Bütüncül Koruma (,627)	
		Konum (,620)	
		Kimlik (,588)	
		Silüet (,608)	
		İşlev (,521)	
		Kentsel Doku (,581)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,601)	
		Özgünlük (,525)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,583)	
		Turizm (,654)	

Tablo 37. (devamı)

ÇEVRESEL KRİTERLER	Yerleşme Doku	Malzeme (,683)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,742)
		Doku (,678)	Kimlik (,733)
		Renk (,573)	Turizm (,732)
		Üslup Birliği (,546)	
		Ritim (,593)	
		Bağlamsal Uygunluk (,637)	
		Yapının İşlev Değişikliği (,539)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,631)	
		Okunabilirlik (,692)	
		Bütüncül Koruma (,675)	
		Özgünlük (,625)	
		Konum (,661)	
		Silüet (,672)	
		İşlev (,607)	
		Kentsel Doku (,578)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,685)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,548)	
		Özgünlük (,640)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,624)	
	Çevresel Sürdürülebilirlik	Renk (,605)	Malzeme (,727)
		Ritim (,659)	Doku (,748)
		Oran/Ölçek (,526)	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,779)
		Bağlamsal Uygunluk (,644)	Yerleşme Doku (,742)
		Yapının İşlev Değişikliği (,625)	Bütüncül Koruma (,758)
		Okunabilirlik (,651)	Kentsel Doku (,702)
		Yeniden Canlandırma (,528)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,712)
		Özgünlük (,616)	Özgünlük (,720)
		Konum (,624)	Turizm (,700)
		Kimlik (,627)	
		Silüet (,646)	
		İşlev (,670)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,683)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,591)	
ÇEVRESEL KRİTERLER	Bütüncül Koruma	Malzeme (,612)	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,770)
		Doku (,635)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,758)
		Bağlamsal Uygunluk (,502)	Kentsel Doku (,716)
		Yapının İşlev Değişikliği (,636)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,742)
		Okunabilirlik (,627)	Kültürel Dokuyu Koruma (,729)
		Yerleşme Doku (,675)	Turizm (,743)
		Yeniden Canlandırma (,589)	
		Konum (,585)	
		Kimlik (,612)	
		Silüet (,608)	
		İşlev (,642)	
		Özgünlük (,537)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,504)	

Tablo 37. (devamı)

KENTSEL ÖLÇEKTEKİ KRİTERLER	Yeniden Canlandırma	Doku (,511) Yapının İşlev Değişikliği (,514) Tarihi Dokuya Entegrasyon (,513) Çevresel Sürdürülebilirlik (,528) Bütüncül Koruma (,589) Konum (,631) Kimlik (,628) İşlev (,674) Kentsel Doku (,615) Toplumsal Sürdürülebilirlik (,634) Kültürel Dokuyu Koruma (,577) Kullanıcı İhtiyaçları (,545) Turizm (,652)	
	Özgünlük	Malzeme (,631) Doku (,513) Renk (,536) Üslup Birliği (,543) Ritim (,604) Tarihi Dokuya Entegrasyon (,503) Yerleşme Dokusu (,625) Çevresel Sürdürülebilirlik (,616) Konum (,517) Kimlik (,596) Silüet (,581) İşlev (,543) Kentsel Doku (,515) Kullanıcı İhtiyaçları (,583) Turizm (,549)	Özgünlük (,726)
	Konum	Malzeme (,552) Tarihi Dokuya Entegrasyon (,576) Okunabilirlik (,620) Yerleşme Dokusu (,661) Çevresel Sürdürülebilirlik (,624) Bütüncül Koruma (,585) Yeniden Canlandırma (,631) Özgünlük (,517) Silüet (,638) İşlev (,676) Kentsel Doku (,663) Toplumsal Sürdürülebilirlik (,665) Kültürel Dokuyu Koruma (,590) Özgünlük (,576) Kullanıcı İhtiyaçları (,577) Turizm (,658)	Kimlik (,741)

Tablo 37. (devamı)

KENTSEL ÖLÇEKTEKİ KRİTERLER	Kimlik	Malzeme (,650)	Yerleşme Dokusu (,733)
		Doku (,624)	Konum (,741)
		Renk (,636)	Turizm (,703)
		Üslup Birliği (,554)	
		Ritim (,553)	
		Oran/Ölçek (,501)	
		Bağlamsal Uygunluk (,505)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,581)	
		Okunabilirlik (,588)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,627)	
		Bütüncül Koruma (,612)	
		Yeniden Canlandırma (,628)	
		Özgünlük (,596)	
		Silüet (,685)	
		İşlev (,650)	
		Kentsel Doku (,672)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,640)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,648)	
		Özgünlük (,602)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,588)	
	Silüet	Malzeme (,641)	Kullanıcı İhtiyaçları (,719)
		Doku (,580)	
		Renk (,554)	
		Üslup Birliği (,540)	
		Ritim (,550)	
		Bağlamsal Uygunluk (,547)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,644)	
		Okunabilirlik (,608)	
		Yerleşme Dokusu (,672)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,646)	
		Bütüncül Koruma (,608)	
		Özgünlük (,581)	
		Konum (,638)	
		Kimlik (,685)	
		İşlev (,580)	
		Kentsel Doku (,684)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,697)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,633)	
		Özgünlük (,610)	
		Turizm (,673)	

Tablo 37. (devamı)

KENTSEL ÖLÇEKTEKİ KRİTERLER	İşlev	Malzeme (,589)	Kullanıcı İhtiyaçları (,739)
		Doku (,535)	Turizm (,715)
		Bağlamsal Uygunluk (,544)	
		Yapının İşlev Değişikliği (,616)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,585)	
		Okunabilirlik (,521)	
		Yerleşme Dokusu (,607)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,670)	
		Bütüncül Koruma (,642)	
		Yeniden Canlandırma (,674)	
		Özgünlük (,543)	
		Konum (,676)	
		Kimlik (,650)	
		Silüet (,580)	
		Kentsel Doku (,619)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,661)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,611)	
		Özgünlük (,573)	
	Kentsel Doku	Malzeme (,648)	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,706)
		Doku (,620)	
		Renk (,596)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,702)
		Ritim (,547)	Bütüncül Koruma (,716)
		Bağlamsal Uygunluk (,549)	Turizm (,700)
		Yapının İşlev Değişikliği (,566)	
		Okunabilirlik (,581)	
		Yerleşme Dokusu (,578)	
		Yeniden Canlandırma (,615)	
		Özgünlük (,515)	
		Konum (,663)	
		Kimlik (,672)	
		Silüet (,684)	
		İşlev (,619)	
		Toplumsal Sürdürülebilirlik (,684)	
		Kültürel Dokuyu Koruma (,683)	
		Özgünlük (,590)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,598)	

Tablo 37. (devamı)

BAĞLAMSAK KRİTERLER	Toplumsal Sürdürülebilirlik	Malzeme (,586)	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,756)
		Doku (,668)	Okunabilirlik (,732)
		Renk (,526)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,712)
		Üslup Birliği (,515)	Bütüncül Koruma (,742)
		Ritim (,538)	Kültürel Dokuyu Koruma (,746)
		Bağlamsal Uygunluk (,575)	Kullanıcı İhtiyaçları (,719)
		Yapının İşlev Değişikliği (,584)	Turizm (,734)
		Yerleşme Dokusu (,685)	
		Yeniden Canlandırma (,634)	
		Konum (,665)	
		Kimlik (,640)	
		Silüet (,697)	
		İşlev (,661)	
		Kentsel Doku (,684)	
		Özgünlük (,651)	
BAĞLAMSAK KRİTERLER	Kültürel Dokuyu Koruma	Malzeme (,628)	Bütüncül Koruma (,729)
		Doku (,617)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,746)
		Renk (,539)	
		Ritim (,519)	
		Bağlamsal Uygunluk (,559)	
		Yapının İşlev Değişikliği (,527)	
		Tarihi Dokuya Entegrasyon (,687)	
		Okunabilirlik (,601)	
		Yerleşme Dokusu (,548)	
		Çevresel Sürdürülebilirlik (,683)	
		Yeniden Canlandırma (,577)	
		Konum (,590)	
		Kimlik (,648)	
		Silüet (,633)	
		İşlev (,611)	
		Kentsel Doku (,683)	
		Özgünlük (,587)	
		Kullanıcı İhtiyaçları (,591)	
		Turizm (,668)	

Tablo 37. (devamı)

Özgünlük	Malzeme (,655)	Bağlamsal Uygunluk (,704)
	Doku (,625)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,720)
	Renk (,612)	Özgünlük (,726)
	Ritim (,635)	
	Oran/Ölçek (,518)	
	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,620)	
	Okunabilirlik (,525)	
	Yerleşme Dokusu (,640)	
	Bütüncül Koruma (,537)	
	Konum (,576)	
	Kimlik (,602)	
	Silüet (,610)	
	İşlev (,573)	
	Kentsel Doku (,590)	
	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,651)	
	Kültürel Dokuyu Koruma (,587)	
	Kullanıcı İhtiyaçları (,648)	
	Turizm (,561)	
Kullanıcı İhtiyaçları	Malzeme (,586)	Silüet (,719)
	Doku (,552)	İşlev (,739)
	Renk (,540)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,719)
	Ritim (,525)	
	Bağlamsal Uygunluk (,580)	
	Yapının İşlev Değişikliği (,500)	
	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,613)	
	Okunabilirlik (,583)	
	Yerleşme Dokusu (,624)	
	Çevresel Sürdürülebilirlik (,591)	
	Bütüncül Koruma (,504)	
	Yeniden Canlandırma (,545)	
	Özgünlük (,583)	
	Konum (,577)	
	Kimlik (,588)	
	Kentsel Doku (,598)	
	Kültürel Dokuyu Koruma (,591)	
	Özgünlük (,648)	
	Turizm (,649)	

Tablo 37. (devamı)

Turizm	Malzeme (,651)	Yerleşme Dokusu (,722)
	Doku (,661)	Çevresel Sürdürülebilirlik (,700)
	Renk (,536)	Bütüncül Koruma (,743)
	Ritim (,511)	Kimlik (,703)
	Bağlamsal Uygunluk (,526)	İşlev (,715)
	Yapının İşlev Değişikliği (,619)	Kentsel Doku (,700)
	Tarihi Dokuya Entegrasyon (,633)	Toplumsal Sürdürülebilirlik (,734)
	Okunabilirlik (,654)	
	Yeniden Canlandırma (,652)	
	Özgünlük (,549)	
	Konum (,658)	
	Silüet (,673)	
	Kültürel Dokuyu Koruma (,668)	
	Özgünlük (,561)	
	Kullanıcı İhtiyaçları (,649)	

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Tarihi çevreler, kültürel mirasının korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından önemli ve yaşatılması gereken alanlardır. Günümüzde dünyada yaşanan gelişmelerin beraberinde getirdiği yeni olanaklar ve ihtiyaçlar, özellikle kentlerde tarihi alanlara müdahaleyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, müdahalelerin bir parçası olarak ele alınan tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma konusuna ilgi her geçen gün artmaktadır. Günümüzde, tarihi dokularda sokak sağlıklılaştırma süreçlerinde uyulması gereken kesin kriterler belirlenmemiştir. Ancak başta tasarımcılar olmak üzere ilgili tüm aktörlerin tarihi çevreyi korumaya yönelik müdahale yaklaşımları izlemeleri ve tarihi çevrenin korunması için önlemlerin alınmasının gerekliliği ortadadır.

Buradan hareketle çalışmanın amacı, tarihi çevrede yürütülen sokak sağlıklılaştırma uygulamaları kapsamında gerçekleştirilen cephe düzenlemelerini yönlendirmesi gereken kriterlerin derlenmesi ve sokak sağlıklılaştırma uygulaması kapsamında ne ölçüde dikkate alındıklarının, Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde akademisyenler, uzmanlar (mimarlar, şehir plancıları, peyzaj mimarları, sanat tarihçileri) ve Erzurum'da yaşayan halkın perspektifinden ortaya konulması olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda araştırma kapsamında ulaşılması gereken hedefler ortaya konulmuştur. Bu hedeflerden birincisi; tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterlerin derlenmesi ve kategorize edilmesidir. Araştırmanın ikinci hedefi Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklılaştırma uygulamasının bu araştırma kapsamında derlenmiş cephe düzenlemesi kriterlerine uygunluğunun farklı görüşmeciler grupları (uzmanlar, yerel halk ve konu ile ilgili akademisyenler) perspektifinden değerlendirilmesidir. Araştırmanın son hedefi ise Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde yapılan cephe düzenleme uygulamasına yönelik yapılan değerlendirmelerden hareketle, tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma uygulamalarını yönlendirmesi gereken kriterlere ilişkin çıkarımlarda bulunmak ve öneriler geliştirmektir.

Kentsel dönüşümün yaklaşımlarından biri olan korumacı yaklaşım tarihi çevreyi korumayı amaçlar. Korumacı yaklaşımın uygulama yöntemlerinden biri ise sağlıklılaştırmadır. Tarihi dokunun bütüncül korunması için yapılan sokak sağlıklılaştırma uygulamaları, tarihin devamına katkı sağlaması nedeniyle özen gerektiren bir süreçtir. Tarihi mekânlarda sokak sağlıklılaştırma uygulamalarına dikkat edilmesi ve özen gösterilmesi, geçmişin korunmasına

yardımcı olması açısından önemlidir. Bu nedenle, eylemlerin çevresel sonuçlarını değerlendirmek için yıllar içinde çeşitli kriterler oluşturulmuştur. Buradan hareketle çalışmanın birinci hedefi doğrultusunda öncelikle tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma kapsamında yapılan cephe düzenlemesine yönelik geliştirilmiş kriterler derlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında kriterler cephe kriterleri, yapı ölçeğindeki kriterler, çevresel kriterler, kentsel ölçekteki kriterler, bağlamsal kriterler olmak üzere 5 başlık altında kategorize edilmiştir. Bina cephelerinin karakterini ve tarihsel bağlamla uyumunu değerlendirmek için cephe kriterleri, müdahale edilen yapının yapısal biçimlenişi bakımından tarihi çevreyle kurduğu bütünlüğü değerlendirmek için yapı ölçeğindeki kriterler, sağlıklaştırma projesinin uygulandığı tarihi çevreyle ilişkisini analiz etmek için çevresel kriterler, kent ile sağlıklaştırma uygulamasının yapıldığı sokak arasındaki ilişkiyi incelemek için kentsel ölçekteki kriterler ve son olarak kullanıcılar ve geliştiriciler arasında işlevsel gereksinimler ve konfor gereksinimlerindeki değişiklikler, gelişen sosyal ihtiyaçlar ve yerel yönetim hedefleri, mimari trendlerdeki değişiklikler, sürdürülebilirlik sorunları ve yenilenme ihtiyacı gibi kentsel gelişime katkıda bulunan faktörleri değerlendirmek için bağlamsal kriterler oluşturulmuştur.

Daha sonra araştırmanın materyali olan Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak örneğinde, sokak sağlıklaştırma uygulaması ortaya konulmuştur. Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet Sokak; Cennetzade Hanı, Kanbur Hanı, Gümrük Camii, Köse Ömer Ağa Camii, Kasımpaşa Camii, Derviş Ağa Camii gibi önemli yapıların yakınında yer almaktadır. 2016'da yapılan tespit çalışmaları sonrasında pek çok kültür varlığı tescil edilmiştir. Yeni tescil edilen kültür varlıklarını ve hâlihazırda birbirine yakın olan koruma alanlarını içeren bir kentsel sit ilanı gündeme gelmiştir. Tarihi Erzurum evlerinin yoğun olarak bulunduğu Yeğenağa Mahallesi Karanlık Kümbet (Sadettin Konevi) Sokağı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Yakutiye Belediyesi tarafından 'Sokak Sağlıklaştırma Projesi' kapsamına alınmıştır. Proje kapsamında 8 adet yapının sağlıklaştırması hedeflenirken; 4 yapının kamulaştırma işlemlerinin bitmemesi nedeniyle sadece 4 yapının sağlıklaştırması yapılabilmektedir. Müdahale edilen yapıların hepsi tescilli ve iki katlıdır. Yapılardan birinin mülkiyeti özel, diğer 3 yapının mülkiyeti ise kamuya aittir. Özel mülkiyette bulunan yapının müdahale öncesinde kullanım durumu, zemin katı şarküteri üst katı konut olarak kullanılmaktayken müdahale sonrasında İHYA-DER tarafından kütüphane olarak kullanılmaya başlanmıştır. Kamu mülkiyetindeki yapıların kullanım durumu ise müdahale sonrasında, biri öncesinde olduğu gibi halen kullanılmamakta, biri Yeşilay tarafından kullanılmakta, diğeri ise Ensar Vakfı tarafından kullanılmaktadır. Sokak sağlıklaştırma projesi sonrasında müdahaleye konu olan yapıların işlevlerinin değişimi, kamu

mülkiyetinde bulunan yapıların daha çok sivil toplum kuruluşlarının kullanımına verildiği görülmektedir.

Araştırma kapsamında toplanılan nicel verinin analizi sonucunda araştırmanın örnek alanında gerçekleştirilen sağlıklaştırma uygulamasına yönelik önemli bulgular elde edilmiştir. Frekans analizi bulgularına göre ankete katılanların %53,3'ünün kadın, %60'ının 20-34 yaş aralığında, %49,3'ünün lisansüstü eğitim düzeyinde, %36'sının konuya ilişkin 4 (çok) uzmanlık düzeyinde olduğu ve %65,3'ünün alanı görmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Betimsel analiz sonucunda ise, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma süreçlerinde öne çıkan cephe kriterlerinden malzeme, doku, renk, üslup birliği ve ritim kriterlerinin orta düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır. Yapı ölçeğindeki kriterler bağlamında yapılan değerlendirmeler, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma bağlamında dikkate alınması gereken tescil durumu, oran/ölçek, gabari, bağlamsal uygunluk, ayrışma ve yapının işlev değişikliği kriterlerinin orta veya yüksek düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır. Çevresel kriterlere ilişkin yapılan değerlendirmeler, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma bağlamında dikkate alınması gereken tarihi dokuya entegrasyon, okunabilirlik, yerleşme dokusu, çevresel sürdürülebilirlik, bütüncül koruma, yeniden canlandırma ve özgünlük kriterlerinin orta veya yüksek düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır. Kentsel ölçekteki kriterlere ilişkin yapılan değerlendirmeler, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma bağlamında dikkate alınması gereken konum, kimlik, silüet, işlev ve kentsel doku kriterlerinin orta veya yüksek düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır. Son olarak bağlamsal kriterlere ilişkin yapılan değerlendirmeler, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma bağlamında dikkate alınması gereken toplumsal sürdürülebilirlik, kültürel dokuyu koruma, özgünlük, kullanıcı ihtiyaçları ve turizm kriterlerinin orta veya yüksek düzeyde dikkate alındığı yönündeki görüşler öne çıkmıştır. Kısaca, bu araştırma kapsamında yapılan değerlendirmelerden yola çıkarak Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinde tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma süreçleri konusunda belirlenmiş kriterlerin orta düzeyde göz önünde bulundurulduğu görülmüştür.

Çalışma kapsamında sürdürülen ayırma analizi sonuçları, cinsiyet değişkeninin Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde cephe kriterlerinden malzeme kriteri ve bağlamsal kriterlerden turizm kriterine yönelik değerlendirmeleri doğrultusunda ayrıştıklarını göstermektedir. Yaş değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri, bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ve bağlamsal

kriterlerden kullanıcı ihtiyaçları kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermektedir. Meslek grubu değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermektedir. Çalışılan kurum değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermektedir. Eğitim düzeyi değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde yapı ölçeğindeki kriterlerden gabari kriteri, yapı ölçeğindeki kriterlerden ayrışma kriteri, kentsel ölçekteki kriterlerden silüet kriteri, kentsel ölçekteki kriterlerden işlev kriteri ve bağlamsal kriterlerden özgünlük kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermektedir. Uzmanlık düzeyi değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermektedir. Alanı görme değişkeni, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesi örneğinde çevresel kriterlerden okunabilirlik kriterine yönelik değerlendirmeler doğrultusunda ayrışma göstermiştir.

Çalışma kapsamında Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin tarihi çevrede sokak sağlıklaştırma süreçleri konusunda uzmanların, akademisyenlerin ve Erzurum'da yaşayan halkın değerlendirmesine sunulan kriterler arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde kriterler arasında çok yüksek düzeyde korelasyon olmadığı ancak, çok sayıda kriter arasında yüksek düzeyde korelasyon olduğu görülmüştür. Bu bağlamda cephe kriterlerinden renk kriterinin herhangi bir kriterle yüksek düzeyde korelasyonu olmadığı görülmüştür. Korelasyon analizleri incelendiğinde, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin kriter gruplarından cephe kriterlerinin büyük ölçüde cephe kriterleriyle korelasyon içinde olduğu görülmüştür. İkinci olarak yapı ölçeğindeki kriterlerden tescil durumu, oran/ölçek, gabari, ayrışma ve işlev değişikliği kriterlerinin herhangi bir kriterle yüksek düzeyde korelasyonu olmadığı görülmüştür. Yapı ölçeğindeki kriterlerden bağlamsal uygunluk kriterinin, bağlamsal kriterlerden özgünlük kriteri ile yüksek düzeyde korelasyon içerisinde olduğu görülmüştür. Üçüncü olarak çevresel kriterlerden yeniden canlandırma kriterinin herhangi bir kriterle yüksek düzeyde korelasyonu olmadığı görülmüştür. Korelasyon analizleri incelendiğinde, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin kriter gruplarından çevresel kriterlerin büyük ölçüde çevresel, kentsel ve bağlamsal kriterler ile korelasyon içinde olduğu görülmüştür. Dördüncü olarak kentsel ölçekteki kriterlerin tamamının çeşitli kriterlerle yüksek düzeyde korelasyonu bulunmaktadır. Korelasyon analizleri incelendiğinde, Yeğenağa Sokak Sağlıklaştırma Projesinin kriter gruplarından kentsel ölçekteki kriterlerin büyük ölçüde çevresel, kentsel ve bağlamsal kriterler ile korelasyon içinde olduğu görülmüştür. Beşinci olarak bağlamsal kriterlerin tamamının çeşitli kriterlerle yüksek düzeyde korelasyonu bulunmaktadır.

Korelasyon analizleri incelendiğinde, kriter gruplarından bağlamsal kriterlerin büyük ölçüde çevresel ve bağlamsal kriterler ile korelasyon içinde olduğu görülmüştür.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında, çalışmanın hedefleri doğrultusunda tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçleri konusunda dikkat edilmesi gereken ve literatürde yer alan kriterler ve yaklaşımlar irdelenmiş, bu konuda geliştirilmiş kriterlerin Yeğenağa Sokak Sağlıklılaştırma Projesi örneğinde ne ölçüde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışma kapsamında ulaşılan sonuçlardan hareketle tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma kapsamında yürütülen cephe düzenleme konusunda geliştirilen öneriler aşağıda sıralanmıştır.

Tarihi yapılar, bulundukları çevrenin özelliklerini yansıtan ve geçmiş ile geleceği birleştiren önemli kültürel miras öğeleridir. Bu yapıların korunması, tarihi ve kültürel sürekliliğin sağlanmasında hayati bir rol oynar. Bu bağlamda, tarihi yapılara yapılacak müdahaleler, diğer mimari tasarım süreçlerine kıyasla daha dikkatli ve özenle ele alınmalıdır.

Geleneksel kentleri şekillendiren sokaklar ve sivil mimarlık örnekleri, toplumların kültürel kimliğinin temel yansımasıdır. Ülkemiz, farklı kültürlerin etkisiyle zengin bir kültürel çeşitliliğe ve çeşitli geleneksel kent dokularına sahiptir. Bu kültürel mirasın korunması, ancak geleneksel kentlerin ve bu kentlerin yapısını oluşturan sokakların korunarak yaşatılması ve yeniden canlandırılması ile mümkün olabilir. Sokak sağlıklılaştırma çalışmalarının, kentsel koruma stratejileri içindeki rolü açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Tarihi kent dokularının korunması ve canlandırılmasında bu tür çalışmaların etkisi, yapılan uygulamalar üzerinden analiz edilerek değerlendirilmeli; sokak sağlıklılaştırma projelerinin kapsamının genişletilmesi için daha detaylı araştırmalar yapılmalıdır.

Sokak sağlıklılaştırma plan ve projeleri, ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun olarak, yerel halk tarafından benimsenen, kent kimliğini yansıtan ve farklı meslek disiplinlerinden uzmanların bir araya geldiği bir ekip tarafından hazırlanmalı ve uygulanmalıdır. Bu projelerde, yalnızca fiziksel koruma değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve ekonomik koruma da sağlanmalıdır.

Sokaklardaki yapıların cephelerini fiziki olarak iyileştirmenin yanı sıra, alanın kente entegrasyonu sürecinde sosyal iyileştirme de tarihi doku açısından büyük önem taşımaktadır. Sokak dokusundaki bazı tarihi yapılar, yeniden işlevlendirilerek değerlendirilebilir. Bu süreçte, alanın kullanım potansiyeli artırılmalı ve atıl durumdaki yapıların bakımı sağlanmalıdır. Böylece, bu alanlar sosyal açıdan da iyileştirilerek dönüştürülebilir hale gelmelidir.

Sokak sağlıklılaştırma çalışmalarının sürdürülebilir bir koruma niteliği kazanabilmesi için bilimsel yöntemlerle yürütülmesi ve yasal ile yönetsel sorunların dikkatlice tespit edilerek

eksiklerin giderilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, alanlardaki mülkiyet sahipleri ve kullanıcıların koruma bilincinin artırılması, gerektiğinde yapıların yeniden işlevlendirilmesi, teknik bakımdan konfor koşullarının iyileştirilmesi, dokuya erişilebilirliğin sağlanması ve kentle bütünleşmesinin desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece, tarihi kent dokularında sürdürülebilir koruma, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları ile daha da etkin hale getirilecektir.

Sonuç olarak, bu çalışma özelinde Yeğenağa Sokak Sağlıklılaştırma projesi tarihi çevrede sokak sağlıklılaştırma süreçleri konusunda literatürde yer alan kriterlerin ne ölçüde dikkate alındığını belirlemek için ele alınmış fakat bu kriterlerin örnek alan üzerinden yönlendiriciliğinin orta düzeyde olduğu görülmüştür.

Bu noktada sokak sağlıklılaştırma konusu daha titiz bir şekilde ele alınmalı, sağlıklılaştırma uygulamaları tarihi çevrenin sürdürülebilirliğine katkı sağlayacak şekilde, bugüne kadar geliştirilmiş ve bu çalışmaya konu olan kriterler göz önünde bulundurularak tarihi yapı ve çevreye saygılı biçimde yapılmalıdır. Koruma bilincini geliştirmeye yönelik adımlar atılmalı ve tarihi çevreyi korumanın temel aktörlerinin, koruma bilincine sahip bireyler olması gerektiği unutulmamalıdır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2015. Bir prestij caddesi de Uzundere ilçesine. Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/erzurum/bir-prestij-caddesi-de-uzundere-ilcesine-10764903> (10.07.2024).
- Anonim, 2017a. Ali Paşa Camii. <https://erzurumportali.com/shf/341/ali-pasa-cami> (10.07.2024).
- Anonim, 2017b. Ayaz Paşa Camii. <https://erzurumportali.com/shf/342/ayaz-pasa-camii> (10.07.2024).
- Anonim, 2017c. Çifte Göbek Hamamı. <https://erzurumportali.com/shf/273/cifte-gobek-hamami> (10.07.2024).
- Anonim, 2018a. Örnekköy’de dönüşüm başlıyor. İzmir Büyükşehir Belediyesi, <https://www.izmir.bel.tr/tr/haberler/ornekkoyde-donusum-basliyor/33261/156> (10.07.2024).
- Anonim, 2018b. Bat Pazarı’na kentsel estetiki dokunuş. Milliyet Gazetesi, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/erzurum/bat-pazarina-kentsel-estetik-dokunuş-12680773> (10.07.2024).
- Anonim, 2019a. Büyükşehir’in ‘cephe sağlıklılaştırma’ çalışmaları sürüyor. Erzurum Büyükşehir Belediyesi, <https://www.erzurum.bel.tr/guncelhaber-buyuksehir-in-cephe-sagliklastirma-calismalari-suruyor/29/704712.html> (10.07.2024).
- Anonim, 2019b. Kamburoğlu Hanı tarihi tanıklık ediyor. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/kamburoglu-hani-tarihe-taniklik-ediyor-/1603599> (10.07.2024).
- Anonim, 2019c. Tarihi kervan yollarının konak merkezi: Komesli Hanı. TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/tarihi-kervan-yollarinin-konak-merkezi-komesli-hani-431991.html> (10.07.2024).
- Anonim, 2020. Millet Bahçe Sokak’ta inanılmaz değişim. Sabah Gazetesi, <https://www.sabah.com.tr/erzurum/2020/07/08/millet-bahce-sokakta-inanilmaz-degisim> (10.07.2024).
- Anonim, 2024a. Kasım Paşa Camii (Erzurum). Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/kas%4b1m_pa%c5%9fa_camii_%28erzurum%29 (10.07.2024).
- Anonim, 2024b. Derviş Ağa Camii (Erzurum). Wikipedia, https://tr.wikipedia.org/wiki/dervi%c5%9f_a%c4%9fa_camii_%28erzurum%29 (10.07.2024).
- Arşiv 1: Erzurum Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, 2016.
- Arşiv 2: Rölöve Anıtlar Müdürlüğü, 2016.
- Arşiv 3: Yazarın Kişisel Arşivi 2024
- Atabeyoğlu, Ö., Turgut, H., Yeşil, P. ve Yılmaz, H., 2009. Tarihi bir kentin değişimi: Erzurum kenti. İTÜ Dergisi/A, 8(1), 41-53.

- Atasoy, B., 2018. Mahalle Sakinlerinin Kentsel Koruma Alanlarındaki Sağlıklaştırma Uygulamalarına Etkisi “Gaziantep Suyabatmaz Mahallesi Örneği”. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Binici, P., 2018. Kentsel Dönüşüm ve Yenileme Uygulamalarında Mekân ve Aktörler Arası İlişkiler. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Croitoru, G., 2021. Approaches regarding the functional and structural rehabilitation of historical monumental buildings. Open Access Library Journal, 1-10.
- Çelik, D., 2004. Kentsel Peyzaj Tasarımı Kapsamında Tarihi Çevre Yenileme Çalışmalarının Peyzaj Mimarlığı Açısından Araştırılması: Beypazarı Örneği. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelimli, M. A., 2016. Divriği Kent Dokusundaki Geleneksel Konut Mimarisinin İncelenmesi ve Örnek Sokak Sağlıklaştırması Üzerine Bir Değerlendirme. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Çerkez, R. S. ve Halaç, H. H., 2023. EKAP sistemi üzerinden sokak sağlıklaştırma projelerinin bibliyometrik analizi. Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 9(67), 3254-3267.
- Denli Özel, N., 2018. Diyarbakır Suriçi Bölgesi Kentsel Dönüşüm Projesi Kapsamında Geleneksel Evlerin İncelenmesi ve Önerilerin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Emir, S., 2008. Değişen Sokak Cepheleri Üzerine Bir Araştırma Talimhane Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eraslan, M. H. ve Koç, İ., 2022. Tarihi kent dokularının korunmasında sokak sağlıklaştırmasının yeri. Kent Akademisi Dergisi, 15(Dicle Üniversitesi 2. Uluslararası Mimarlık Sempozyumu Özel Sayısı), 208-224.
- Eraslan, M. H., 2022. Tarihi Kent Dokularındaki Koruma Sorunlarının Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları Bağlamında Değerlendirilmesi: Tokat Tarihi Kent Dokusu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Erturan, B., 2014. Bina Cephelerinin Yenilemesine Karar Vermek İçin Kullanılabilecek Bir Değerlendirme Modeli. Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Filik, M., 2021. Koruma Bağlamında Adıyaman İli Merkez İlçe Mara, Musalla ve Ulucami Mahalleleri Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi Alanı İçin Strateji ve Proje Önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Karabük.
- Günay, K., 1995. Kentleşme ve Kentsel Çevre Düzenleme Çalışması. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Güner, H. E., Büyükmihçı, G. ve Kozlu, H., 2019. Sokak sağlıklaştırma proje deneyimi; Kayseri-Talas Kazım Paşa Caddesi. Online Journal of Art and Design, 7 (1), 183-201.
- Hekimoğlu, D., 2019. Soylulaştırmanın Tarihsel Çevrelerin Korunması Üzerindeki Etkileri: Alaçatı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- İnici, S., 2010. İskilip Şehri Geleneksel Arastası Koruma ve Sağlıklaştırma Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kaçar, E., 2015. Akşehir Eski Evlerinde Cephe Düzenlemesi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Kalaycı, Ş., 2006. SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım, 426 s, Ankara.
- Kalaycı, Ş., 2013. SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri. İlköğretim Online, 12(1), 1-6.
- Kaya, Ş., 2021. Turizme Konu Olan Kış Kentlerinde İklim Değişikliğine Uyum Sağlama Sürecinde Sosyal Sermayenin Rolü: Erzurum İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Keskin, Ü., 2008. Türkiye’de Sokak Sağlıklaştırma Olgusunun Örneklerle İrdelenmesi: Ankara-Beypazarı, Kocaeli-Merkez ve Kayseri-Talas Örnekleri. Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara
- Koç, E., 1998. Planlara Ve Düzenleyici Yasal Kurallara Uygun Olmayan Yapılaşma Alanlarının Dönüşüm Sürecinde Planlamanın Etkinliği Gültepe Örneği. Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Koçar, F., 2019. Şanlıurfa Kentsel Sit Alanı Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarının Analizi ve Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mardin.
- Körlü, E., 2015. Kentsel Sağlıklaştırma Çalışmalarında Koruma Sorunlarına Kullanıcı Odaklı Yaklaşım ”Osmaniye Rahime Hatun Meydanı Analizi”. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kulözü, N., 2016. Bir Mekânsal Modernleşme Öyküsü: Erzurum Kenti ve Kentsel Mekânında İkili Dokunun Oluşumu. İdeal Kent, 18, 22-47.
- Küçük, A. H., 2014. Kentsel Dönüşüm Boyutları Barselona’da Raval Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Mert, D., 2020. Akşehir Ermeni Kilisesinin Koruma Süreci ve Kent Kimliğine Katkısının Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Konya Teknik Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.
- Özbozkurt, Y., 2019. Sokak Sağlıklaştırma Çalışmalarında Süreçlerin Karabük Safranbolu-Eskişehir Odunpazarı Örnekleri Üzerinden Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Özdemir, B., 2019. Kentsel Dönüşümün Farklı Uygulamalarının Mekânsal Örgütlenmeye Etkisi: Ankara İli Mamak İlçesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Özel, Ö., 2024. Gayrettepe kentsel dönüşüm projelerinde emsal ne durumda. https://www.gayrettepekentseldonusum.com.tr/blog/kentsel_donusum_nedir_kentsel_donusumden_ne_anlamaliyiz (12.01.2024)
- Özyazgan, A. N., 2022. Sokak Sağlıklaştırma Projesi ve Soylulaştırma İlişkisi: Talas Ali Saip Paşa Sokağı Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Püskülcü, N., 2008a. Gümrük (Hacı Derviş) Camii. <http://puskulcu.blogspot.com/2008/11/gmrk-camii.html> (10.07.2024).
- Püskülcü, N., 2008b. Habib Baba Türbesi. <https://puskulcu.blogspot.com/2008/11/habib-baba-trbesi.html> (10.07.2024).
- Püskülcü, N., 2011. Köse Ömer Ağa Camii. <http://puskulcu.blogspot.com/2011/04/kose-omer-aga-camii.html> (10.07.2024).

- Sarı, E.N. ve Yılmaz, S., 2017. Erzurum Kentinde Bulunan Tescilli Yapıların Kültürel Miras Kapsamında Yeniden Kente Kazandırılması ve Kültür Rotası Oluşturulması. *The Journal Of Social Sciences Institute*, 3, 141-152.
- Şahin, M., 2019. Koruma Amaçlı İmar Planları Ve Kentsel Tasarım İlişkisi: Eğirdir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Şahin, N., 1995. A Study On Conservation And Rehabilitation Problems Of Historic Timber Houses In Ankara. Doctoral Thesis, The Graduate School Of Natural And Applied Sciences Of The Middle East Technical University, Ankara.
- Şişman, A. ve Kibaroglu, D., 2009. Dünyada ve Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 12. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı, 11-15 Mayıs 2009, Ankara.
- Taşdan, E., 2023. Tarihi Kent Dokusunda Yeni Yapının Değerlendirilmesi: Erzurum Arkeoloji Müzesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Teker, G., 2012. Tarsus’ta Kentsel Doku Bağlamında Kızıl Murat Mahallesinin Değerlendirilmesi ve Şahmeran Sokak Sağıklaştırma Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tolanlar, M., 2007. Kentsel Dönüşüm Projeleri ve Toplumsal Yansımaları. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Tunçer, M., 2012. Mimarlık; Şehir Planlama; Tarihsel ve Doğal Çevre Koruma. <http://mehmet-urbanplanning.blogspot.com/2012/02/avrupada-tarihsel-ve-kulturel-cevre.html> (20.02. 2012).
- Uysal, A. F., 2012. Kayserili Ahmet Paşa ve Ayşe Kadın Hamamı Sokakları Tarihi Çevre Düzenlemesi ve Sokak Sıhıhileştirmesi Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Ünver, H. ve Alptekin, O., 2021. Sokak Sağıklaştırmada Yapım Yönetimi Sürecinin Değerlendirilmesi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 30(1), 99-126.
- Ünver, H., 2017. Sokak Sağıklaştırmının Tanımsal Olarak İrdelenmesi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(1), 96-106.
- Ürk, G., 2012. Haseki Külliyesi ve Çevresi İçin Koruma ve Sağıklaştırma Önerisi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yaygel, A. D., 2007. Müdahale Gerektiren Tarihi Kentsel Çevrelere Yönelik Kullanıcı Odaklı Sağıklaştırma Yöntemlerinin İrdelenmesi: İzmir-Basmahane Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yedekçi Arslan, G. 2014. Kentsel Dönüşümün Sürdürülebilirlik Boyutu, Hammarby (İsveç) ve Fener-Balat örneklerinin incelenmesi, *Artium*, 2(2), 180-190.
- Yıldız, S., 2016. Yerleşme Ölçeğinde Sürdürülebilir Tasarım Değerlendirme Sertifikalarının Türkiye’deki Kentsel Dönüşüm Projelerinde Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yoğurtçu, M., 2016. Türkiye’deki Kentlerinin Dönüşüm Süreci ve Tarlabası Örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zaman, M., Sevindi, C. ve Birinci, S., 2018. Tarihi Yolların Buluştuğu Erzurum Şehrindeki Beşeri Turistik Eserler. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(Özel Sayı), 581-601.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Esma Nur Çelik
Doğum tarihi:	
Doğum Yeri:	
Uyruğu:	
Adres:	
Tel:	
E-mail:	
Eğitim	
Lise:	Mecidiye Anadolu Lisesi
Lisans:	Atatürk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Yüksek lisans:	Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon ve Konservasyon Bilim Dalı
Yabancı Dil Bilgisi	
İngilizce: Orta	
Üye Olunan Mesleki Kuruluşlar	
Tezden Üretilmiş Yayınlar	
1.Çelik, E. N. (2024). Tarihi Çevrede Sokak Sağıklaştırma Sürecinde Dikkat Edilmesi Gereken Kriterler, İconil Spring, İstanbul	